

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

-ΛΑΜΠΡΙΑΤΙΚΟΣ ΨΑΛΤΗΣ-

ΠΑΣΧΑΛΙΝΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ

Ἐπιμέλεια - Φιλολογικά σχόλια
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Σ. ΖΑΡΒΑΝΟΣ

©2019 by www.odeiosibelius.gr

odeiosibelius

www.odeiosibelius.gr

www.odeiosibelius.gr

www.odeiosibelius

www.odeiosibelius

odeiosibelius

www.odeiosibelius.gr

www.odeiosibelius.gr

www.odeiosibelius

www.odeiosibelius

odeiosibelius

www.odeiosibelius.gr

www.odeiosibelius.gr

www.odeiosibelius

www.odeiosibelius

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

-ΛΑΜΠΡΙΑΤΙΚΟΣ ΨΑΛΤΗΣ-

Επιμέλεια έκδοσεως e-book, δακτυλογράφησης-
σελιδοποίησης, σχεδιασμός εξωφύλλου:

Γεώργιος Σ. Ζάβανος

Πρώτη έκδοσις: 2019

Copyright ©: <http://www.odeiosibelius.gr/>

■ Απαγορεύεται ή αναδημοσίευσις εν όλω ή εν μέρει του περιεχομένου του παρόντος συγγραφικού πονήματος άνευ τής προγενεστέρας έγκρίσεως του άνωτέρω ίστοτόπου.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

-ΛΑΜΠΡΙΑΤΙΚΟΣ ΨΑΛΤΗΣ-

Έκδοσις ἐπιμελεία καὶ φιλολογικῶν σχολιασμῶν

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Σ. ΖΑΡΒΑΝΟΥ

www.odeiosibelius.gr

Ἐν Ἀθήναις
2019

odeiosibelius

www.odeiosibelius.gr

www.odeiosibelius.gr

www.odeiosibelius

www.odeiosibelius

Αὐτοβιογραφικὸν σημεῖωμα

Ἐγεννήθην ἐν Σκιάθῳ τῇ 4ῃ Μαρτίου 1851. Ἐβγήκα ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον εἰς τὰ 1863, ἀλλὰ μόνον τῷ 1867 ἐστάλην εἰς τὸ Γυμνάσιον Χαλκίδος, ὅπου ἤκουσα τὴν Α΄ καὶ Β΄ τάξιν. Τῇ Γ΄ ἐμαθήτευσα εἰς Πειραιᾶ, εἶτα διέκοψα τὰς σπουδὰς μου καὶ ἔμεινα εἰς τὴν πατρίδα. Κατὰ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1872 ἐπήγα εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος χάριν προσκυνήσεως, ὅπου ἔμεινα ὀλίγους μῆνας. Τῷ 1873 ἤλθα εἰς Ἀθήνας καὶ ἐφοίτησα εἰς τὴν Δ΄ τοῦ Βαρβακείου. Τῷ 1874 ἐνεγράφην εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν ὅπου ἤκουσα κατ' ἐκλογὴν ὀλίγα μαθήματα φιλολογικά, κατ' ἰδίαν δὲ ἠσχολούμην εἰς τὰς ξένας γλώσσας.

Μικρὸς ἐξωγράφιζα Ἅγιους, εἶτα ἔγραφα στίχους, κι ἐδοκίμαζα νὰ συντάξω κωμωδίας. Τῷ 1868 ἐπεχείρησα νὰ γράψω μυθιστόρημα. Τῷ 1879 ἐδημοσιεύθη ἡ «Μετανάστις», ἔργον μου, εἰς τὸν «Νεολόγον» Κωνσταντινουπόλεως. Τῷ 1881 ἐν θρησκευτικὸν ποιημάτιον εἰς τὸ περιοδικὸν «Σωτήρα». Τῷ 1882 ἐδημοσιεύθησαν «Οἱ Ἐμποροὶ τῶν ἔθνῶν» εἰς τὸ «Μὴ χάνεσαι». Ἀργότερα ἔγραψα περὶ τὰ ἑκατὸν διηγήματα, δημοσιευθέντα εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας.

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

odeiosibelius

www.odeiosibelius.gr

www.odeiosibelius.gr

www.odeiosibelius

www.odeiosibelius

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	σελίδες
I. <u>Κείμενον</u>	13-44
II. <u>Παράρτημα Σημειώσεων</u>	47-74
III. <u>Βιβλιογραφία</u>	77-80

odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr

ΛΑΜΠΡΙΑΤΙΚΟΣ ΨΑΛΤΗΣ

Εὰν ὁ ἥρωσ τοῦ παρόντος διηγήματος ἦτο αὐτούσιος ὁ γράφων, τότε ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τίτλος θὰ εἶχε μᾶλλον τροπικὴν καὶ ἀλληγορικὴν σημασίαν. Διότι, ναὶ μὲν, εὐδοκία¹ τῆς θείας Προνοίας, **(1)** * εἶναι ἀληθὲς ὅτι καὶ χάρις εἰς τὴν φιλάδελφον προθυμίαν τοῦ χωρικοῦ καὶ ἀρχοντικοῦ φίλου μου κύρ Γιάννη Πεντελιώτου, ἀξιούμαι σχεδὸν κατ' ἔτος ἀνελλιπῶς, κατὰ τὰς περιδόξους ταύτας ἡμέρας, νὰ συμψάλλω ἐναμίλλως μετ' αὐτοῦ, ὑποβαστάζοντας διὰ τῆς χειρὸς τὰ γυαλιά του, ἀγαπῶντος τὸ πολίτικον ὕφος, παρατείνοντας ἐπ' ἄπειρον τὰ μουσικὰ κῶλα καὶ τὰς καταλήξεις του, εἰς τὸν μικρὸν ἀγροτικὸν ναῖσκον τοῦ χωρίου Θ. ὅπου μυροβολεῖ ἐλισσόμενον εἰς κυανοῦς στεφάνους τὸ μοσχολίβανον, περιβάλλον ὡς διὰ φεύγοντος πλαισίου² τοὺς ἀκτινωτοὺς στεφάνους καὶ τὰς σεμνάς ὄψεις τῶν ἀγίων, καὶ ὅπου μὲ τὰς κεντητὰς

---

* **Σημείωσις τοῦ ἐπιμελητοῦ**· οἱ ἀριθμοὶ οἱ ἀπαντῶτες εἰς τὸ κείμενον καὶ περικλειόμενοι ἐντὸς τῶν παρενθετικῶν (), ὡς ἐν προκειμένῳ ὁ ἀριθμὸς **(1)**, ἀναφέρονται εἰς ἀντιστοιχοὺς αὐτῶν σημειώσεις, ἐμπεριελημμένας τῷ [Παραρτήματι Σημειώσεων](#) (ἐν τῇ ὑπ' ἀριθ. 47 σελίδι τοῦ παρόντος πονήματος). Πρὸς δ' ἔτι ὑπομνηστέον ὅτι οἱ ἐν λόγῳ παρενθετοὶ ἀριθμοὶ συνδέονται πρὸς τὰς ὡς εἴρηται σημειώσεις τοῦ *Παραρτήματος* δι' ἠλεκτρονικῶν hyperlinks.

¹ **Εὐδοκία** (ἡ)· ἀφηρημένον οὐσιαστικόν, σημαῖνον κατάστασιν, ὅπερ λαμβάνεται κατὰ τὴν ἀφηρημένην ἔννοιαν τοῦ ῥήματος *εὐδοκῶ*. Καλεῖται δὲ *εὐδοκία* ἢ καλὴ θέλησις, ἢ εὐμενὴς διάθεσις· προσέτι δὲ καλεῖται οὕτως ἢ ἐπιδοκιμασία, ἢ συναίνεσις, καθὼς καὶ ἡ εὖνοια, ἢ «χάρις», καὶ ἰδίᾳ ἢ τοῦ Θεοῦ (ἦτοι ἢ *Θεία Χάρις*). Διὸ καὶ ἐκληφθεῖη ἂν ἡ λέξις κατὰ τὸ *χάρις*, ὡστ' ἀντὶ τοῦ *εὐδοκία τῆς θείας Προνοίας* κείσθαι τὸ *χάριτι* (ἢ καὶ *εὖνοίᾳ*) *θείας Προνοίας*, ὃ ἔστι *χάρις εἰς τὴν θείαν Πρόνοιαν*, ὃν τοῦτο ἰσοδύναμον τῇ φράσει, *θείας Προνοίας ἔνεκα* ἦν καὶ δυνάμεθα ἐρμηνεῦσαι κατὰ τὸ ἐν τῷ συγχρόνῳ ἑλληνισμῷ σύνθητες ὄν, ἦτοι «*ἐξαιτίας τῆς θείας Προνοίας*», ἢ καὶ «*χάρις στῆ θείᾳ Πρόνοιᾳ*», στοιχοῦντες οὕτω τοῖς γραμματικαῖς κανόσι, καθ' οὓς, ὅπότεν τὸ *χάρις* συντάσσεται μετὰ τῆς προθέσεως *σὲ* σὺν *αἰτιατικῇ πτώσει*, τὸ οὐσιαστικὸν *χάρις* ἐκληπτέον ὡς πρόθεσιν δηλοῦσαν τὴν ἐπιρῶματικὴν σχέσιν τῆς αἰτίας.

² *περιβάλλον ὡς διὰ φεύγοντος πλαισίου τοὺς ἀκτινωτοὺς στεφάνους καὶ τὰς σεμνάς ὄψεις τῶν ἀγίων...*, περὶ τῶν τοιούτων ὁμοιωματικῶν καταλήξεων λόγος ἐκτενὴς ἤδη γεγένηται εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 34 σημείωσιν τῆς 27^{ης} σελίδος τοῦ διηγήματος «*Στὸ Χριστό, στὸ κάστρο*» τοῦ Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη, ὅπερ ἐκδέδεται ὑπὸ τοῦ Ὠιδείου Σμπέλιου σὺν ἑτέροις δυοῖν τοῦ συγγραφέως πονήμασιν, τοῖς διηγήμασιν *Σταχομαζώχτρα* καὶ *Χριστόψωμον*, ἅπερ καὶ ἐμπεριείληπται μιᾷ ἐκδόσει φερούσῃ τὸν τίτλον, «*ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, ΤΡΙΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ*».

ποδιάς των καὶ τὰ λευκὰ κολόβια³ αἱ νεαραὶ χωρικάι προσέρχονται φέρουσαι ἀγκαλίδας ρόδων καὶ ἰων⁴ καὶ θημωνίας ὅλας δενδρολιβάνου, καταφορτώνουσαι μὲ λόφους ἀνθέων τὸν πενιχρὸν ἐπιτάφιον, μὴ ἔχοντα ἀνάγκην ἄλλης πολυτελείας. Ἐκεῖ εἰσβάλλει οὐλαμὸς ὅλος αὐτοσχεδίων ψαλτῶν, κρατούντων ἀνὰ ἓν φυλλάδιον τοῦ ἐπιταφίου εἰς τὴν χεῖρα, οἵτινες φιλοτιμοῦνται νὰ ψάλλωσιν ἐν σπαρακτικῇ παραφωνίᾳ τὰ ἐγκώμια, καταστρέφοντες διὰ κωμικῶν σφαλμάτων καὶ τὰς ὀλίγας λέξεις, ὅσαι εἶναι ὀρθῶς τυπωμέναι εἰς τὰ φυλλάδια ἐκεῖνα.

Χωρὶς νὰ εἶμαι κύριον μέρος τοῦ αὐτοσχεδίου τούτου χοροῦ, ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι, καίτοι προσπαθῶν νὰ συμψάλλω ὑποφερτὰ κάπως μὲ τὸν ἀρχοντικὸν καὶ πρόθυμον φίλον μου, οὐχ ἦττον⁵ ὑστερῶ αὐτοῦ κατὰ πολλὰ⁽²⁾, καὶ διὰ τοῦτο ἐπεκαλέσθην ἐν ἀρχῇ, ὡς ἐπιείκειαν ἐκ μέρους τοῦ ἀναγνώστου, τὴν τροπικὴν τοῦ τίτλου ἐκδοχὴν, καθ' ὃν δηλ. τρόπον εἰς ὅλους τοὺς ναοὺς, παρουσιάζονται κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας πολλοὶ τέως ἄγνωστοι, μουσόληπτοι ἐκ τοῦ παραχρῆμα, λαμπριάτικοι ψάλται, οὕτω καὶ ὁ γράφων, ἐνῶ καθ' ὅλον τὸν ἄλλον χρόνον σιωπᾶ, παρουσιάζεται, δις τοῦ ἔτους οὗτος, τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα, κατ' ἀποκοπὴν διηγηματογράφος. Τὸ πρᾶγμα ἤρχισε νὰ γίνεται κάπως φορτικόν, καὶ πολλοὶ μὲν ἐσκανδαλίσθησαν, τινὲς δὲ καὶ τὸ ἀπεδοκίμασαν. Ἀρκοῦσι τόσαι ἄλλαι μανίαι, τόσοι ξενισμοί. Ἡμεῖς δὲν εἴμεθα Ἄγγλοι οὔτε Ἀμερικάνοι. Μὴ μᾶς σκοτίζης καὶ σύ. Πόθεν ἔλαβες ἀφορμὴν νὰ ὑποθέσης ὅτι τὸ κοινὸν θέλγεται ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις σου ἢ συγκινεῖται ἀπὸ τὰ αἰσθήματά σου; Τὸ ἔκαμες μίαν φορὰν ἢ δύο. Ἀρκεῖ. Παῦσε πλέον. Δὲν βλέπεις ὅτι τὸ αἰώνιον θέμα σου ἐξηγητήθη, καὶ ὅτι εὗρισκεσαι εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ προσπαθῆς βία νὰ παρουσιάσης ἀπλὴν παραλλαγὴν κατ' ἔτος;

³ *κολόβιον* [<μτγν. κολόβιον < κολοβός] τὸ βραχὺ ἄνευ χειρῶν ἐξωτερικὸν ἔνδυμα φερόμενον περὶ τῶ στήθει ὑπεράνω τοῦ ὑπενδύματος· τὸ γὰρ παρὰ τῶ συγχρόνῳ ἑλληνισμῶ καλούμενον ἄλλως καὶ *γλέκον*, [ὄρος ἀποτελῶν δάνειον ληφθὲν ἐκ τῆς ἰσπανικῆς γλώσσης, ἐν ἣ γράφεται *jileco* (ὄπερ εἴληπται ἐκ τῆς τουρκικῆς λέξεως *yelek*)]. Ὡσαύτως δ' οὕτως ἐκαλεῖτο καὶ εἶδος τι τηβέννου παρὰ Ῥωμαίοις, ἦν περιεβέβληντο συχνότατα οἱ Συγκλητικοί. ⁽³⁾

⁴ *ἰον*, τὸ ὁ μενεξὲς παρ' ἀρχαίοις· ἐντεῦθεν καὶ «*ἰον κρόκεον*» ἐκαλεῖτο ὁ κίτροχρους μενεξὲς, «*ἰον λευκόν*» ὁ λευκόχρους, καὶ «*ἰον μέλαν*» ὁ μελανόχρους.

⁵ τὸ *οὐχ ἦττον* κεῖται ἀντὶ τῶν ἀντιθετικῶν συνδέσμων *ὁμως, ὡστόσον (ἐν τούτοις)*· τὸ δὲ *ἦττων* (ὁ, ἦ), (τό) *ἦττον* ἐπίθετόν ἐστι, λαμβανόμενον ὡς συγκριτικὸν τῶν *κακός* ἢ *μικρός*. Ὅς δ' ἂν ζητήσῃ πλέον τι μαθεῖν τῶν ὡς ἦδη περὶ τοῦ *ἦττων* εἰρημένων, ἰδέτω ἐνταυθί ⇨

Ἐν πρώτοις, καλὸν θὰ ἦτο νὰ διακρίνωμεν ὅ,τι εἶναι πράγματι ξενισμὸς ἀπὸ ὅ,τι δύναται νὰ εἶναι⁶, ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, κοινὸν εἰς πάντα τὰ ἔθνη. Λόγου χάριν, τὸ νὰ ἐκδίδονται τὰ περιοδικὰ κατὰ Σάββατον ἢ Κυριακὴν εἶναι ξενισμὸς; Τὸ νὰ δημοσιεύουν αἱ πολιτικαὶ ἐφημερίδες φιλολογικωτέραν ὕλην κατὰ Κυριακὴν, εἶναι ξενισμὸς; Ἐνὶ λόγῳ, τὸ νὰ σχολάζη τις κατὰ τὰς ἑορτὰς ἀπὸ τῆς τύρβης τοῦ κόσμου, ὡς καὶ ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως ἄρθρων πολιτικῶν, καὶ νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ἀβροτέρας, τερπνοτέρας, ἀκοπωτέρας ἀναγνώσεως εἶναι ξενισμὸς; Ἔστω, ἀλλὰ δύνασαι νὰ δημοσιεύης ἐν ἡμέραις ἑορτῶν διηγήματα ἢ περιγραφάς, χωρὶς νὰ κάμνης ποσῶς λόγον περὶ τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα.

Ἴδου λοιπὸν ποῖον τὸ αἷτιον τῆς δυσφορίας των — καὶ πόσον ἀφελῶς τὸ ὁμολογοῦσι... τὸ ἐξωτερικεύουσι. Νὰ φιλοξενηθῆς ἡγεμονικῶς εἰς τὰ μέγαρα μεγάλου ἄρχοντος, καὶ νὰ μὴ προπίης εἰς τιμὴν τοῦ οἰκοδεσπότη! Νὰ ἀπολαύσης (ξενίας δεσποτικῆς καὶ ἀθανάτου τραπέζης) καὶ νὰ μὴ ἀποδώσης εὐχαριστίαν εἰς τὸν ἐστιάτορα! Ἄλλ' εἰς τὰ διηγημάτια, ὅσα ἐδημοσίευσα κατὰ καιροῦς ὁ ὑποφαινόμενος τὰ Χριστούγεννα ἢ τὸ Πάσχα ἐνεπνεύσθην, ἀληθῶς, ἀπὸ τὰς ἀναμνήσεις μου καὶ τὰ αἰσθήματά μου, τὰ ὅποια θέλγουσι καὶ συγκινοῦσιν ἐμὲ αὐτόν — ἴσως καὶ ὀλίγους ἐκλεκτοὺς φιλαναγνώστας. Ὅτι δὲ τοιοῦτοι ὑπάρχουσιν, ἀποδεικνύεται ἐκ τούτου, ὅτι δύο τῶν ἐφημερίδων, αἱ κορυφαῖαι τῆς πρωτεύουσης, ὡς καὶ τὸ μονάκριβον περιοδικόν, δεξιούνται τὰ ἑορτάσιμα διηγημάτια τῶν ἡμερῶν τούτων⁽⁴⁾. Ἐπειτα οὐδαμοῦ σχεδὸν θὰ εὔρητε ὅτι ἐπεζήτησα βεβιασμένην θέσιν ἢ πλοκὴν, ὅπως γαλβανίσω τὴν περιέργειαν τοῦ ἀναγνώστου. Ὅπου γίνεται λόγος περὶ ξενιτευμένων, οἵτινες ἐπιστρέφουσι μετὰ μακρὰν ἀπουσίαν ἢ στέλλουσι γράμματα μετὰ ὑλικῆς παρηγορίας εἰς τοὺς οἰκείους, ταῦτα ὅλα βασιζονται ἐπὶ τῆς πραγματικότητος, καθόσον ὅλοι οἱ ζήσαντες εἰς παραθαλασσίους καὶ ναυτικούς τόπους τῆς Ἑλλάδος κάλλιστα γνωρίζουσιν ὅτι, κατὰ τὰς παραμονὰς ἰδίως τῶν ἑορτῶν, πολλοὶ ξενιτευμένοι, ἐνῶ συνήθως φαίνονται ψυχροὶ καὶ ἀπεσκληρυμμένοι τὸν φλοιόν, αἴφνης ἐνθυμοῦνται τοὺς οἰκείους των, καὶ ἢ ἐπιστρέφουσι εἰς τὰς πατρίδας, ἢ ἂν αὐτοὶ κωλύωνται ὑπὸ φιλοτιμίας νὰ κατέλθωσιν εὐπροσώπως, ὄχι σπανίως ἀποστέλλουσι παραμυθίαν εἰς τὰς γηραιὰς μητέρας καὶ τὰς ἀδελφάς των. Ἐν ἄλλοις γίνεται λόγος περὶ τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκογενειακῶν ἐθίμων τῶν σχετιζομένων μὲ τὰς ἑορτὰς, καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν ἢ ἀσθενῆς πλοκὴ στρέφεται περὶ νεωτεριστικόν τι καὶ φθοροποιὸν ἔθιμον. Τί τὸ ἀπίθανον εἰς ὅλα ταῦτα;

⁶ Διακρίνω τι ἀπὸ τίνος τὸ γὰρ κρίνειν τι ὡς διάφορον ἄλλου, τὸ διαστέλλειν.

Ἄλλα τὰ πλεῖστα τῶν ὑπ' ἐμοῦ γραφέντων ἑορτασίμων διηγημάτων ἔχουσιν, ἃς μοῦ ἐπιτραπῆ ὁ λατινικὸς ὄρος, a priori τὴν ὑπόθεσιν, εἶναι δηλαδὴ μᾶλλον θρησκευτικά. — Ποίαν χάριν, σᾶς παρακαλῶ, ποίαν δύναμιν ἢ πρωτοτυπίαν θὰ εἶχε τὸ νὰ λάβῃ τις τὸν κόπον νὰ περιγράψῃ λεπτομερῶς πῶς χωρικὸς ἱερεὺς ἀπῆλθε νὰ λειτουργήσῃ εἰς ἐξωκκλήσιον, χάριν μικρᾶς κοινότητος ἀγροίκων ἢ βοσκῶν, ποῖοι καὶ πόσοι μετέσχον τῆς πανηγύρεως, καὶ ποιά τινα ἦσαν τὰ ἥθη τῶν πανηγυριστῶν; Τοῦτο θὰ ἦτο ὅλως εὐτελὲς καὶ ταπεινόν, κατὰ τὴν γνώμην τῶν κριτικῶν. Τὸ νὰ γράψῃ τις, ὅτι γηραιὸς ἀνὴρ ἐφόνευσε τὴν συμβίαν του, κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῶν Χριστουγέννων —χωρὶς μῆτε ὁ ἀναγνώστης μῆτε ὁ συγγραφεὺς νὰ ὑποπτεύωσι κἂν διατί τὴν ἐφόνευσε—, τοῦτο εἶναι ὑψηλὸν καὶ πολυτελές, κατὰ τὴν ἐκτίμησιν μερικῶν. Μετὰ τοιοῦτον ἔγκλημα κατ' αὐτὴν τὴν ἀγίαν ἡμέραν, τὸ θέμα ἐξηντλήθη, καὶ ὅλα τὰ Χριστουγεννιάτικα καὶ τὰ πασχαλινὰ διηγήματα δὲν πρέπει πλέον νὰ βλέπωσι τὸ φῶς.

Μὴ θρησκευτικά, πρὸς Θεοῦ! Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος δὲν εἶναι Βυζαντινοί, ἐνοήσατε; Οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες εἶναι κατ' εὐθειᾶν διάδοχοι τῶν ἀρχαίων. Ἐπειτα ἐπολιτίσθησαν, ἐπροώδευσαν καὶ αὐτοί. Συμβαδίζουν μὲ τᾶλλα ἔθνη. Ποίαν ποίησιν ἔχει τὸ νὰ γράψῃς ὅτι ὁ Χριστὸς «δέχεται τὴν λατρείαν τοῦ πτωχοῦ λαοῦ», καὶ ὅτι ὁ πτωχὸς ἱερεὺς «προσέφερε τῷ Θεῷ θυσίαν αἰνέσεως»; Καὶ νὰ περιγράψῃς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναῖσκου, μὲ τὰς νυσταλέας κανδήλας καὶ τὰς ἀμαυρὰς μορφὰς τῶν Ἁγίων ὀλόγυρα! Δὲν τὰ ἐννοοῦμεν ἡμεῖς αὐτά. Ἡμεῖς θέλομεν διήγημα, τὸ ὁποῖον νὰ εἶναι ὅλον ποίησις, ὄχι πεζὴ πραγματικότης. Σὺ δὲ πῶς τολμᾷς νὰ γράψῃς, ὁμιλῶν περὶ Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου, καρφωμένου εἰς τὸν τοῖχον ἀπὸ τὴν λόγχην τοῦ Ἁγ. Μερκουρίου, τοιαύτην βλάβσημον φράσιν: «Πελιδνὸς ὁ παράφρων τύραννος...»; Ὅταν συγγραφεὺς ἄλλος, καὶ ἄλλης περὶωπῆς δημοσιεύσας πρὸ ἐτῶν ἱστορικοφανταστικὸν δράμα, προέτασσε χυδαῖα ἀληθῶς προλεγόμενα, δι' ὧν ὕβριζε βαναύσως τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του — τότε οὐδεὶς λόγος ἦτο ὅπως σκανδαλισθῆ τις, διότι τὸ πρᾶγμα ἦτο τῆς μόδας. Ἀλλὰ σὺ, νὰ τολμᾷς νὰ ἐκφράζῃς μὲ τοιαύτην ἀσεβῆ γλῶσσαν περὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἐκείνου, τοῦ Παραβάτου ἢ Ἀποστάτου καλουμένου — ἢ θρασύτης ὑπερβαίνει πᾶν ὄριον. Καὶ ὅμως ὁ σοφὸς ἐπικριτὴς δὲν ἐνόησεν ὅτι ἡ φράσις ἦτο ἐξ ἀντικειμένου, ὅπως λέγουσιν αὐτοί: ἀπέδιδε δηλ. διὰ λέξεων τὰ χρώματα τοῦ ζωγράφου· καὶ ὅτι πᾶν ζήτημα περὶ τῶν δοξασιῶν τοῦ γράφοντος (ὅστις ἐν τούτοις δὲν ἀρνεῖται ὅτι συμμερίζεται τὴν γνώμην τοῦ Βυζαντινοῦ τοιχογράφου) παρέλκει ὅλως.

Διὰ νὰ δώσωμεν πέρας εἰς τὸ προοίμιον αὐτό, θὰ εἴπωμεν μὲ δύο λέξεις ὅτι: Τὸ σημερινὸν ἔθνος δὲν ἐπῆγε, δυστυχῶς, τόσον ἐμπρός, ὅσον λέγουν αὐτοί. Τὸ ἔθνος τὸ ἑλληνικόν, τὸ δούλον τοῦλάχιστον, εἶναι ἀκόμη πολὺ

ὀπίσω, καὶ τὸ ἐλεύθερον δὲν δύναται νὰ τρέξῃ ἀρκετὰ ἐμπρός, χωρὶς τὸ ὅλον νὰ διασπαραχθῇ, ὡς διασπαρασσεται, φεῦ! ἤδη. Ὁ τρέχων πρέπει νὰ περιμένη καὶ τὸν ἐπόμενον, ἐὰν θέλῃ ἀσφαλῶς νὰ τρέχῃ· ὁ ἐλεύθερος πρέπει νὰ βοηθῇ τὸν δεσμώτην ἢ πρέπει νὰ τὸν ἀνακουφίῃ. Ὅσον παρέρχεται ὁ χρόνος, τόσον τὸ ἐλεύθερον ἔθνος καθίσταται οἴμοι! ἀνικανώτερον ὅπως δώσῃ χεῖρα βοηθείας εἰς τὸ δοῦλον ἔθνος. Ἄγγλος ἢ Γερμανὸς ἢ Γάλλος δύναται νὰ εἶναι κοσμοπολίτης ἢ ἀναρχικὸς ἢ ἄθεος ἢ ὅ,τιδήποτε. Ἐκαμε τὸ πατριωτικὸν χρέος του, ἔκτισε μεγάλην πατρίδα. Τώρα εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἐπαγγέλλεται, χάριν πολυτελείας, τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν ἀπαισιοδοξίαν. Ἀλλὰ Γραικύλος τῆς σήμερον, ὅστις θέλει νὰ κάμῃ δημοσίᾳ τὸν ἄθεον ἢ τὸν κοσμοπολίτην, ὁμοιάζει μὲ νᾶνον ἀνορθούμενον ἐπ' ἄκρων ὀνύχων καὶ ταυνόμενον νὰ φθάσῃ εἰς ὕψος καὶ φανῇ καὶ αὐτὸς γίγας. Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ δοῦλον, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον καὶ τὸ ἐλεύθερον, ἔχει καὶ θὰ ἔχῃ διὰ παντὸς ἀνάγκην τῆς θρησκείας του.

Τὸ ἐπ' ἐμοί⁷, ἐνόσω ζῶ καὶ ἀναπνέω καὶ σωφρονῶ, δὲν θὰ παύσω πάντοτε, ἰδίως δὲ κατὰ τὰς πανεκλάμπρους ταύτας ἡμέρας, νὰ ὑμνῶ μετὰ λατρείας τὸν Χριστὸν μου, νὰ περιγράφω μετ' ἔρωτος τὴν φύσιν καὶ νὰ ζωγραφῶ μετὰ στοργῆς τὰ γνήσια ἑλληνικὰ ἦθη. Ἐὰν ἐπιλάθωμαι σου, Ἱερουσαλήμ, ἐπιλησθεῖν ἢ δεξιὰ μου, κολληθεῖν ἢ γλῶσσά μου τῷ λάρυγγί μου, ἐὰν οὐ μὴ σου μνησθῶ.

***

Ἄλλ' ὁ ἦρωρ τοῦ παρόντος διηγήματος εἶναι ὁ κύρ Κωνσταντὸς ὁ Ζ' μαροχάφτης, τρίτος πάρεδρος⁸ τοῦ δήμου Λίτης, τοῦ χωρίου Ἀν..., ὅστις ὑπεσχέθη, ὡς εἶχε πάντοτε συνήθειαν εὐκόλως νὰ ὑπόσχηται (εἰς τὴν ἀρετὴν δὲ ταύτην ἴσως ᾤφειλε καὶ τὴν ἐπιτυχίαν του εἰς τὰ πολιτικά· διότι ἐνῶ ὁ α' καὶ ὁ β' πάρεδρος εἰς πᾶσαν ἐκλογήν, ἐμάχοντο πάντοτε περὶ τῆς πρώτης τάξεως πρὸς ἀλλήλους, αὐτὸς, μετριόφρων καὶ χωρὶς κεράσματα, ἐξελέγετο ἀσφαλῶς τρίτος ἐκάστοτε, μὴ ὑπάρχοντος τετάρτου

⁷ τὸ ἐπ' ἐμοί (ἐπὶ + δοτικῆ= ἐξαότησις)· ἢ ἐν λόγῳ φράσις δηλοῖ τὸ κατὰ τι, ἢ γουν ἀναφορὰν (αἰτιατικὴ τῆς ἀναφορᾶς). Ὡς τοιαῦται δὲ λαμβάνονται προσέτι αἱ αἰτιατικαί· τὸ ἐπ' ἐμέ, τὸ κατ' ἐμέ, τὸ σὸν μέρος, γνώμην ἐμὴν. Ἦν δὲ τις πλείονα ἐξετάσαι ἐπιθυμῆ ὧν ἤδη εἴρηται περὶ τῆς προκειμένης φράσεως, ἰδέτω αὐτόθι [☞\(5\)](#)

⁸ πάρεδρος (παρὰ + ἔδρα)· καθόλου δὲ καλεῖται οὕτω πᾶς ὅστις ἀναπληροῖ ἄλλον ἀνώτερον δημόσιον λειτουργόν, ἀπόντα ἢ κωλυόμενον, ἀντικαθιστὰς αὐτὸν εἰς τινα ὠρισμένα μόνον καθήκοντα· φέρε δ' αὐτίκα εἴπωμεν: **δημαρχιακὸς πάρεδρος** (ἦτοι ἕκαστος τῶν ὑπὸ τῶν δημοτῶν αἰρουμένων ἐπικούρων καὶ ἀναπληρωτῶν τῶν παρ' ἐκάστους τῶν καιρῶν προεστώτων τοῦ δήμου), **πάρεδρος δικαστῆς**, ἢ **δικαστικὸς πάρεδρος** (δικηγόρος ἐκτελῶν χρῆμα εἰρηνοδίκου, ἀντικαθιστάμενος εἰς τὴν ἐκείνου θέσιν), **πάρεδρος ἐλεγκτικῆς συνεδρίου**, **πάρεδρος Συμβουλίου Ἐπικρατείας** κ.ἄ.τ..

συναγωνιστοῦ), ὑπεσχέθη, λέγω, νὰ ὑπάγη νὰ συλλειτουργήσῃ τὸν παπα-Διανέλον τὸν Πρωτέκδικον, ἔξω, εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ὁ ναῖσκος εὐρίσκετο τρεῖς ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως, καὶ ὁ παπα-Διανέλος ὁ Πρωτέκδικος⁹ εἶχεν ἀπέλθει ἐκεῖ ἀπὸ τῆς πρωίας τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ἀφοῦ ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν τοῦ κυρ Κωνσταντοῦ ὅτι θὰ ἔφθανε πρὸς τὸ βράδυ διὰ νὰ ψάλῃ καὶ συνεορτάσωσιν ὁμοῦ τὴν Ἀνάστασιν. Ἄλλον βοηθὸν ὁ παπὰς δὲν εἶχεν· ὁ νεώτερος υἱὸς του ἔτοιμαζόμενος ἐφέτος δι' ἐξετάσεις εἰς τὸ Διδασκαλεῖον¹⁰, δὲν ἠδυνήθη νὰ ἔλθῃ τὸ Πάσχα· ὁ ἄλλος ἔλειπε διαρκῶς ναύτης μὲ τὰ καράβια του. Θυγατέρας, τὸ ἄφθονον τοῦτο προῖον τοῦ τόπου —καὶ τῆς ἱερατικῆς ἐγγάμου τάξεως μάλιστα¹¹— τοῦ εἶχεν ἀφήσει πλησμονὴν ἢ μακαρίτισσα ἢ πρεσβυτέρα, πέντε τὸν ἀριθμὸν, ἃς εἶχαν ζωὴν, ὅπου¹² δὲν ἔπαυαν ἀενάως νὰ μεγαλώνουν, νὰ μὴν ἀβασκαθοῦν¹³· ἦσαν τόσον γείτονες τὴν ἡλικίαν, ὥστε δὲν ἐπρόφθανε νὰ μεγαλώσῃ ἢ μία, καὶ ἡ ἄλλη ἀμέσως τὴν ἔφθανεν· ὅσον ἐμεγάλωναν τόσον ἐφαίνοντο, καὶ μάλιστα αἱ μεσαῖαι τρεῖς, ἴσαι περίπου εἰς τὰ χρόνια, ἴσαι καὶ εἰς τὸ ἀνάστημα· καὶ ὁ παπα-Διανέλος, ἀκούσιος ἱερομόναχος, δὲν ἦτο ἐλεύθερος οὔτε εἰς μοναστήριον νὰ καταφύγῃ.

⁹ *Πρωτέκδικος* (ὁ)· ὁ γὰρ πρῶτος τῶν *Ἐκδικῶν* τίτλος ὃν ἀπένεμον εἰς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς δὲ χρόνους οἱ *Ἐκδικοὶ* ἀπετέλουν ἴδιον ἐκκλησιαστικὸν σῶμα, σκοπὸν ἔχον ἔνθεν μὲν ὑπερασπίζειν τὰς ἐκάστοτε τῆς Ἐκκλησίας ὑποθέσεις, ἔνθεν δὲ φροντίζειν καὶ ἐπιτηρεῖν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ποινῶν τῶν ἐπιβαλλομένων παρ' ἐκάστους τῶν καιρῶν ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων.

¹⁰ Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας ἴδρυσεν τῷ 1828 ἐν Σκιαθῶ τὸ *Ἑλληνικὸν Σχολεῖον* καὶ τὸ *Ἀλληλοδιδασκικόν*, τῷ δὲ 1835 ἀνηγέρθη ἕτερον σχολικὸν καθίδρυμα, δαπάνη τῶν αὐτοχθόνων τῆς νήσου. Ἐν Ἀθήναις δὲ καθιδρύθη τὸ πρῶτον Διδασκαλεῖον ἀρρένων τῷ 1878, ἐπὶ βασιλέως Γεωργίου Α', ὅπερ ἦν τριτάξιον, τῶν δὲ διδασκομένων ἐν τῇ Α' τάξει μαθημάτων ἠκροῶντο οἱ ἀπόφοιτοι τῆς Α' τάξεως τοῦ Γυμνασίου.

¹¹ *μάλιστα* ἦτοι: *ἰδίως, πρὸ πάντων, κατ' ἐξοχήν*.

¹² *ὅπου* τοῦτό ἐστι τὸ ἄκλιτον ἀναφορικὸν *πού* τῆς νῦν καθωμιλημένης κοινῆς ἐλληνικῆς, ὅπερ κεῖται ἐν τῇ προτάσει ταύτῃ ἀντὶ τῶν κλιτῶν ἀναφορικῶν, *ὁ ὁποῖος* καὶ *ὅστις* (ἢ *ὅς τις*, κατὰ διάστασιν), ὧν καὶ ὑπέχει τὴν συντακτικὴν θέσιν ἐν παντὶ γένει, καὶ ἀριθμῷ καὶ πτώσει, οἷον· «*Θυγατέρας... τοῦ εἶχεν ἀφήσει πλησμονὴν ἢ μακαρίτισσα ἢ πρεσβυτέρα, πέντε τὸν ἀριθμὸν, ἃς εἶχαν ζωὴν, ὅπου*¹² (= αἱ ὁποῖαι, αἵτινες) δὲν ἔπαυαν ἀενάως νὰ μεγαλώνουν...». Πρὸς τοῦτοις δὲ ἰστέον ὅτι τὸ *ὅπου* ἐγράφετο ὁμοίως καὶ περισπωμένον (ἤγγουν *ὅπου*), πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ τοπικοῦ *ὄπου*.

¹³ *ἀβασκαίνω* (ἀ προθεματικὸν + *βασκαίνω*)· καὶ *ἀβασκαίνω*, μέλλ. *βασκανῶ*, ἀόρ. *ἐβάσκηνα* καὶ *-ανα*, παθητικὸς ἀόριστος *ἐβασκάνθη* [ἐξ οὗ καὶ τὸ ἐκφερόμενον καθ' ὑποτακτικὴν πτῶσιν ῥῆμα, *βασκανθῶ* (ἴνα)], καὶ δημωδῶς, *(ἐ)βασκάθηκα*, καθὰ καὶ ἡ μετοχὴ τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου, *(ἀ)βασκαμένος*· *βασκαίνω* τινὰ διὰ βασκανίας, βλάπτω τῇ ἐπηρείᾳ τοῦ βλέμματος, ματιάζω, φταρμίζω⁽⁶⁾.

Τὸν τριῶν ὥρῶν δρόμον ἀπὸ τὴν πολίχνην εἰς τὸ ἐξωκκλήσιον εἶχε διανύσει τὸ πρῶν, ἀπολείτουργα, ὁ παπα-Διανέλος, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὰς δύο νεωτέρας θυγατέρας του, κορασίδας δέκα καὶ δώδεκα ἐτῶν, καὶ ἀπὸ ὀμάδα ἑπτὰ ἢ ὀκτῶ γυναικῶν φιλεόρτων, προπορευομένου τοῦ ὄνου του, φορτωμένου τὸ δισάκκιον μὲ τὰ ἱερά τοῦ παπᾶ. Ὁ ἥλιος ἦτον ὡς δύο καλαμιές ὑψηλά ⁽⁷⁾, ὅταν ἐξῆλθον εἰς τοῦ Γιατροῦ τ' Ἀμπέλι, εἶτα ἔφθασαν εἰς τὰ Βουρλίδια, εἶτα ἀνῆλθον ἀσθμαίνοντες εἰς τοῦ Ματαρώνα τὸν Πεῦκον, ὅστις ἴστατο τότε ἀκόμη ἐκεῖ καὶ εὐηργέτει τοὺς ὁδοιπόρους μὲ τὴν παρήγορον σκιάν του εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψώματος, πρὶν ἀσυνείδητος βάρβαρος, τῇ ἀνοχῇ ἢ τῇ ἐνοχῇ ἐκείνων τοὺς ὁποίους ὁ πλέον ἄτυχος τῶν λαῶν τοῦ κόσμου, ἐκ περιτροπῆς ἐκλέγει ἄρχοντας καὶ προστάτας του, ρίψη ἀσπλάγχχνως κάτω τὸ περικαλλές δένδρον καὶ ἀπογυμνώσει τὸ τοπίον τοῦ μοναδικοῦ στολισμοῦ του.

Ἐκεῖθεν ἀνῆλθον εἰς τὸ Πετράλωνον καὶ εἰς τοῦ Σταμέλου τὴν Βρυσούλαν, καὶ ἀνέβησαν δι' ἀνωφεροῦς ὁδοῦ εἰς τοῦ Κανάκη τὴν Βρύσιν καὶ διὰ τῆς Κλινιάς κατῆλθον εἰς τοῦ Χαιρημονᾶ τὸ ρέμα, καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν βόρειον ἀκτὴν τῆς νήσου, ἐφ' ὕψους τῆς ὁποίας, περίοπτος ἐκ τοῦ πελάγους, ἀκούων τοὺς κτύπους τοῦ πλήττοντος τὰς ἀκτὰς κύματος, σιωπηλὸς καὶ διηγούμενος πέντε αἰῶνων σπαρακτικὴν ἱστορίαν μαρτυρίου καὶ αἵματος, ἐγείρεται πενιχρὸς ἀλλὰ σεμνὸς τῆς Ἀποτομῆς τοῦ τιμίου Προδρόμου ὁ ἱερὸς ναῖσκος.

Εἰσῆλθον εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ καὶ ἐξεφόρτωσαν τὸ ὄναριον. Αἱ γυναῖκες ροδοκόκκιναι, ἐξαναμμέναι ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἀενάως κελαδοῦσαι καὶ καγχάζουσαι, ἐτίναξαν τὰ οὐδόλως κορνιακτισμένα¹⁴ ⁽⁸⁾ κράσπεδά¹⁵ των, καὶ ἐφόρεσαν ἐπὶ τοῦ κοντοῦ φουστανίου τῆς ὁδοιπορίας τὰς μακρὰς καὶ πολυπτύχους ἐσθῆτας. Ὁ παπᾶς ἔρριψε κάτω τὴν μίαν ἄκραν τοῦ στακτεροῦ ζωστικοῦ του, κ' ἐφόρεσεν ἄνωθεν αὐτοῦ τὸ μαῦρον ράσον του. Εἰσῆλθον ὅλοι εἰς τὸν ναὸν κ' ἐπροσκύνησαν.

¹⁴ **κορνιακτισμένος** (καὶ *κορνιαχτισμένος*), [ὁ]· ἡγουν ὁ πλήρης κονιορτοῦ, ἢ κοινῶς, ὁ «σκονισμένος».

¹⁵ **κράσπεδον** [τό]· ἡ ἄκρα, τὸ ἀκρότατον μέρος πράγματός τινος· θύσανοι, κροσσοί, καὶ ἰδία ἢ παρυφή, τὸ κατώτατον ἄκρον ὑφάσματος ἢ ἐνδύματος, ὁ γύρος· ἐν προκειμένῳ δὲ νοεῖται ὁ ποδόγυρος τῆς γυναικειᾶς ἐσθῆτος. Αὐτίκα δὲ ἴδε τὸ παρ' Ἡσυχίῳ τῷ Λεξικογράφῳ (5^{ος} αἰὼν μ.Χ.) κείμενον «<κράσπεδα> τὰ ἐν τῷ ἄκρῳ τοῦ ἱματίου κλωσμένα ῥάμματα[...]» (Latte, K., *Hesychii Alexandrini lexicon*, τόμ. 1^{ος}, γράμμα Κ, λήμμα 3978). Παρελείπεται δὲ ἡ λέξις αὕτη ἐν συνθέσει τῶν **ἄκρα** [ῆ] (τὸ γὰρ ἔσχατον ἢ ὑψιστον σημείον) καὶ **πέδον** [τό] (ἦτοι τὸ ἔδαφος, ἢ γῆ, ἢ χώρα), κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ **α** καὶ πλεονασμῷ τοῦ **σ** [(ἔ)κρα-σ-πέδον> **κράσπεδον**], ἐπὶ τῷ δηλωθῆναι πᾶν πρᾶγμα ἔξω κείμενον καὶ τῇ γῆ ἐγγυς ὄν.(Gaisford, T., *Ἑτυμολογικὸν Μέγα Κατὰ Ἀλφάβητον*, [12^{ος} μ.Χ. αἰὼν]).⁽⁹⁾

Ἐκ τῶν γυναικῶν, αἱ μὲν συνέλεξαν χαμόκλαδα καὶ ἤναψαν φωτιάν, διὰ νὰ ψήσωσι καφὲν καὶ προσφέρωσιν εἰς τὸν ἱερέα, αἱ δὲ ἔδρεψαν ἐκ τῶν εὐδῶν θάμνων δέσμας σχοίνων¹⁶ καὶ πριναρίων¹⁷ καὶ φασκομηλεῶν, καὶ συνέδεσαν προχείρως διὰ κλωστῆς σκούπας, καὶ ἤρχισαν γοργὰ καὶ στρωτὰ νὰ σκουπίζωσιν ἄλλαι τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, ἄλλαι τὸ προαύλιον· ὁ ἱερεὺς ἀπετέλεσε σκούπαν ἐκ δάφνης καὶ μύρτου καὶ δενδρολιβάνου,¹⁸ καὶ ἐσάρωσε¹⁹ μόνος του τὸ Θυσιαστήριον, καὶ ὅλον τὸ ἱερόν Βῆμα. Δὲν ἔπαυε δὲ νὰ γογγύζη καὶ νὰ διαμαρτύρηται ἐναντίον τῆς ἀβελτηρίας, ὡς ἔλεγε, τῶν βοσκῶν καὶ τῶν αἰπόλων, αὐτῶν ἐκείνων²⁰ οἵτινες τὸν εἶχον προσκαλέσει νὰ τοὺς κάμη Ἀνάστασιν εἰς τὸ βουνόν, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων κανεὶς δὲν εἶχε φανῆ ἀκόμη· αὐτοὶ προέβαινον ἐνίοτε μέχρι τῆς βεβηλώσεως τοῦ νὰ εἰσάγωσιν, ἴσως ἐν καιρῷ βροχῆς, τὰ θρέμματά των ἐντὸς τῶν ἐξωκκλησιῶν, ὡς ἠδύνατο νὰ πεισθῆ τις ἐκ τῆς παρουσίας διαφόρων ἰχνῶν τῆς εἰσβολῆς, τὰ ὁποῖα οὐδ' εἶχον λάβει τὸν κόπον νὰ ἐξαλείψωσιν. Ἐνδοθεν τοῦ ἱεροῦ Βήματος, ἐνῶ ἔκυπτε διὰ νὰ σκουπίση, ἤκούετο ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ψιθυρίζων μετὰ στεναγμοῦ:

— Ἄχ! ἀλλοίμονο... «Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε!»²¹

— Δὲν τσάκισε κανεὶς τὸ ποδαράκι του! ἔκραξεν ἀπαντῶσα ἔξωθεν εἰς τὸν στεναγμὸν τοῦ ἱερέως ἡ θεια-Σειραϊνῶ [\(10\)](#), ἡ ἀληθῆς σηματοφόρος τῶν ἐξοχικῶν λειτουργιῶν καὶ τῶν πανηγυρίων.

— «Ἀνθρώπους καὶ κτήνη!», ἐψιθύρισε πάλιν ὁ ἱερεὺς.

¹⁶ = βούρλων [σχοῖνος ὁ κ. ἦ]

¹⁷ **πριναρίον** [τό] · κοινῶς τὸ **πουρνάρι**. Οὕτω δ' ἔλεγον οἱ παλαιοὶ τὴν *πρίνον* (ἦγουν τὴν κοκκοφόρον δροῦν, ἦ, κοινῶς, «τὸ ἡμέρο πριναρί») **καθ' ὑποκόρισιν**.

¹⁸ **ἀπετέλεσε** (ῥ. ἀποτελῶ)· ἦγουν «ἐποίησε», «ἔκαμε», ἦ, ἐπὶ τὸ δημωδέστερον, «ἔφτιαξε» καὶ ὡς ἐκ τούτου· «[...] ὁ ἱερέας **κατεσκεύασε πρόχειρα μὲν σκούπα ἀπὸ κλωνάρια δάφνης, μύρτου καὶ δεντρολιβάνου**...».

¹⁹ =ἐκαθάρισε τὸ δάπεδον ἀπὸ τῶν ἐπ' αὐτοῦ ἀκαθαρσιῶν, ἐσκούπισεν [ῥ. **σαρόω-ῶ**, ἄορ. **ἐσάρωσα** (καὶ δημωδῶς, **σαρώνω**), εἰλημμένον ἐκ τοῦ ἀρχαίου ῥ. **σαίρω** (= σαρώνω, καθαρίζω, σκουπίζω)]· ἐκ τοῦ ῥήματος **σαρῶ** παράγεται καὶ τὸ οὐσιαστικὸν **σάρωτρον**, ἢ ἄλλως, **σάρωθρον**, ἢ σκούπα δηλονότι.

²⁰ **αὐτῶν** (=τῶν **ιδίων**) **ἐκείνων οἵτινες** (=οἱ **ὁποῖοι**)...

²¹ Βλέπε εἰς τὴν βίβλον τῶν *Ψαλμῶν* τὸν 35^{ov} ψαλμὸν τὸν φέροντα τὸν τίτλον «*Εἰς τὸ τέλος· τῷ δούλῳ Κυρίου τῷ Δαυίδ.*», καὶ εἰδικώτερον τὸ ἐδάφιον 6-8·

«Κύριε, ἐν τῷ οὐρανῷ τὸ ἔλεός σου,
καὶ ἡ ἀλήθειά σου ἕως τῶν νεφελῶν·
ἡ δικαιοσύνη σου ὡσεὶ ὄρη θεοῦ,
τὰ κρίματά σου ἄβυσσος πολλή·
ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, κύριε.»
(Rahlf's, A., *Septuaginta*, [τόμ. 2^{ος}], 35^{ος} Ψαλμός.)

Εἶχε παρέλθει ἤδη ἡ μεσημβρία, καὶ ὁ ἱερεὺς μετὰ τοῦ μικροῦ ποιμνίου ἐκάθησαν νὰ γευματίσωσιν ὑπὸ τὴν ἱερὰν ἐλαίαν, ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναῖσκου, ἐγγὺς τοῦ παμπαλαίου ἐκείνου λιθοκτίστου κιβουρίου, τὸ ὁποῖον κατ' ἄλλους ἦτο στέρνα ὕδατος καὶ κατ' ἄλλους κοιμητήριον ἢ ὀστεοθήκη. Ἡ θειὰ τὸ Μαθηνῶ, γηραιὰ εὐλαβῆς κατὰ τοὺς μὲν, ψευτομετάνισσα κατὰ τοὺς δέ, ἐνάρετος γυνή, ἀποβλέψασα πρὸς τὸ κτίριον τοῦτο μετὰ στεναγμοῦ εἶπεν:

— Ἡμεῖς τρῶμε, κορίτσια· νὰ ἔχουν τάχα κ' οἱ φτωχοί, νὰ φᾶνε!

— Τρῶν οἱ πεθαμένοι, θεια-Μαθηνῶ; εἶπε τὸ Ἀγλαῶ, ἡ δωδεκαέτις παιδίσκη τοῦ ἱερέως.

— Οἱ πεθαμένοι τρῶνε κόλλυβα, ἐγὼ τὸ ξέρω, προσέθηκε τὸ Καλλιοπῶ, ἡ δεκαέτις μικρὰ ἀδελφή της· καὶ γι' αὐτό, ἡμεῖς στὸ σπίτι ὅσα κόλλυβα μᾶς φέρουνε, ὅλα τὰ μοιράζουμε στοὺς φτωχοὺς καὶ στὰ παιδιὰ τὰ γειτονόπουλα, γιὰ νὰ ἔχη ἡ μάνα μας, ἡ φτωχή, νὰ φάη στὸν ἄλλον κόσμον...

— Σιωπή, Καλλιοπῶ! εἶπεν ὁ ἱερεὺς, θέλων νὰ κρύψη τὴν συγκίνησίν του.

Πρὸ δώδεκα καὶ πλέον ἐτῶν ὁ παπα-Διανέλος ἔσχε φίλον τινὰ ἑλληνοδιδάσκαλον, χρηστὸν ἄνδρα, ἀλλ' ὅστις εἶχε ἀδυναμίαν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ὀνόματα. Εἶχε γίνει σύντεκνος τοῦ ἱερέως, καὶ βαπτίσας τὰς δύο τελευταίας κόρας του εἶχε δώσει αὐταῖς ἀρχαιοπρεπῆ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα ὁμως, ἐπειδὴ εὐρέθησαν ἐπὶ οὐδετέρου ἐδάφους, ἐξουδετερώθησαν, ὡς εἰκός, καὶ αὐτά.

— Τί! ἔχει δίκιο τὸ κορίτσι, παπά· ἀνέκραξεν ἡ θειὰ τὸ Μαθηνῶ, ἥτις ἐνθυμήθη τότε τὰ «πεθαμένα της», τέσσαρα παιδιὰ καὶ τὸν ἄνδρα της, ὅπου εἶχε θάψει, μείνασα μὲ δύο θυγατέρας, ὑπάνδρους, τὰς ὁποίας εἶχε στήριγμα ἀκόμη εἰς τὸν κόσμον· ἔχει δίκιο τὸ κορίτσι. Ὁ παπα-Θεόφιλος, ὁ μακαρίτης ἡγούμενος τῆς Μεγαλόχαρης τῆς Εὐαγγελίστρας, τὸ ἴδιο μᾶς ἔλεγε, γιὰ ἕναν πού τὸν εἶχε πλακώσει ὁ μάγανος, πού τὸν εἶχαν ὅλοι γιὰ πεθαμένον, πού ἡ γυναῖκα του τοῦ ἔκαμε τὰ τρίμερα καὶ τὰ νιάμερα, καὶ Ἄγγελος Κυρίου ἔπαιρνε τὸ πιάτο μὲ τὰ κόλλυβα, καθὼς ἦταν σταυρωμένο μὲ τὶς σταφίδες καὶ μὲ τὰ ρόιδα καὶ τὸ πηγαινε εἰς τὸν πλακωμένον κ' ἔτρωγε, δὲν ξέρω πόσες μέρες, κι ἀνάσαινε ἀπὸ μιὰ τρύπα τῆς γῆς, θαρρῶ, ὡς πού ὁ ἄνθρωπος δὲν ἀπέθανεν, κ' ἐσήκωσεν τὸ μάγανον, καὶ τὸν ξελευθέρωσεν, δὲν εἶν' ἀλήθεια αὐτά, παπά;

— Ἀλήθεια εἶναι, βλοημένη, ἀπήντησεν ὁ ἱερεὺς· ἀλλὰ τώρα εἶναι... γιὰ ὅσους θέλουν νὰ τὰ πιστεύσουν.

— Κι ὅσοι δὲν τὰ πιστεύουν;

— Θὰ πᾶνε στὴν Κόλαση, τὸ ξέρω ἐγώ, εἶπε τὸ Καλλιοπώ.

— Μὰ σὰν εἶν' ἀλήθεια, παπά, γιατί ὁ Ἄγγελος Κυρίου δὲ σήκωνε μιὰ καὶ καλὴ τὸ μάγγανο νὰ ξελευθερώσῃ τὸν ἄνθρωπο; εἶπεν ἡ Ἄννούδα, μιὰ τῶν γυναικῶν.

— Γιατί ὁ σκοπὸς δὲν ἦτον νὰ δειχθῇ ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ, ὅπου εἶναι ἀποδειγμένη δι' ἀπείρων θαυμάτων, ἀπήντησεν ὁ ἱερεὺς, ἀλλὰ νὰ φανερωθῇ μόνον ἡ δύναμις τῶν μνημοσύνων καὶ τῶν διὰ τοὺς νεκροὺς προσφορῶν, καὶ ὅτι τίποτε τὸ ὁποῖον θυσιάζει ὁ ἄνθρωπος, τίποτε τὸ ὁποῖον προσφέρει εἰς τὸν Θεόν, εἰς τοὺς πτωχοὺς, καμμία καλὴ πράξις, καμμία ἀρετὴ, καμμία ὑπομονή, κανὲν μαρτύριον, κανὲν δάκρυ, τίποτε δὲν χάνεται. Ὅλα σπείρονται εἰς γῆν ἀγαθὴν, ὡς ὁ κόκκος τοῦ σίτου, εἶπεν ὁ Κύριος, ὅπου ἐὰν πέσῃ εἰς τὴν γῆν καὶ ἀποθάνῃ (καὶ τοιαῦτα εἶναι τὰ κόλλυβα, τοιοῦτοι καὶ οἱ νεκροί), πολὺν καρπὸν φέρει. «Οἱ σπείροντες ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσι.»²² Κεῖνοι ποὺ σπείρουν μὲ δάκρυα, μὲ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν θὰ θερίσουν.

— Τὸ λέγει αὐτὸ τὸ Εὐαγγέλιον;

— Τὸ λέγει τὸ Ψαλτήρι, ἀλλὰ τὸ ἴδιο εἶναι, γιατί καὶ τὸ Ψαλτήρι εἶναι λόγος Θεοῦ, καὶ ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Καὶ ὅταν θάπτωμεν νεκρὸν ἐν Χριστῷ εὐσεβῶς ζήσαντα, εἶναι ὡς νὰ σπείρωμεν εἰς τὴν γῆν κόκκον σίτου... καὶ ὁ Κύριος θὰ τὸν ἀναστήσῃ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ, καθὼς ὁ ἴδιος ηὐδόκησε νὰ μᾶς τὸ ὑποσχεθῇ.

«Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ ζήσεται... καγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.»²³

— Ἀμήν! εἶπεν ἡ θειὰ τὸ Μαθηνώ, καὶ τὰ δάκρυά της, ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῶν τεσσάρων παιδιῶν, ταχέως ἐξητμίσθησαν, ὡς σταγόνες

---

²² «Οἱ σπείροντες ἐν δάκρυσιν, ἐν ἀγαλλιάσει θεριοῦσιν.» ὃ ἔστι «Πάντες ὅσοι σπείρουσι μετὰ δακρῶν, μετ' εὐφροσύνης θέλουσι θερίσει.» (Ἴδε τὴν ὑπ' ἀριθ. 125 Ὡδιὴν τῶν ἀναβαθμῶν ἐκ τῆς βίβλου τῶν Ψαλμῶν.)

²³ πρβλ. Εὐαγγέλιον *Κατὰ Ἰωάννην*, τὸ χωρίον 11.25.2-11.26.3.:

«Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ· ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ κἂν ἀποθάνῃ ζήσεται, καὶ πᾶς ὁ ζῶν καὶ πιστεύων εἰς ἐμέ οὐ μὴ ἀποθάνῃ εἰς τὸν αἰῶνα· πιστεύεις τοῦτο;» (The Greek New Testament [ἔκδοσις 2^α]: Württemberg Bible Society).

ὄμβρου μετὰ θερινὸν ὑετόν, ἐντὸς τῆς κώϊτης πάλαι ξηρανθέντος χειμάρρου.

* * *

Τὸ δειλινὸν ἐφάνησαν μακρόθεν νὰ καταβαίνωσι τὴν ράχιν ἐρχόμεναι αἱ καλυβιώτισσαι γυναιῖκες, αἱ ποιμενίδες καὶ βοσκίδες τῶν ἀγροτικῶν συνοικιῶν. Ἦλθαν φέρουσαι πελωρίους κοφίνους, γεμάτους ἄνθη, λαμπάδας, κηρία καὶ ἀγγεῖα μὲ ἔλαιον, καὶ πρόσφορα καὶ μικρὰς φιαλίδας μὲ νᾶμα, ἢ ὀδηγοῦσαι ὀνάρια μὲ τὰ σάγματα²⁴ ἐπεστρωμένα διὰ κιλιμίων καὶ χραμίων, φορτωμένα τορβάδες καὶ δισάκκια μὲ φλάσκας οἴνου, μὲ τυρία νωπὰ ἢ ζεματισμένα καὶ κόκκινα αὐγά. Κατόπιν ἐφάνησαν σφυρίζοντες ἀλλοκότως δύο ἢ τρεῖς βοσκοὶ μὲ τὰς ἀγέλας των, τὰς ὁποίας ὠδήγησαν παρὰ τὸν ἀπότομον κρημνὸν πρὸς τὴν θάλασσαν. Οἱ τράγοι ἐπήδων ἀπὸ βράχον εἰς βράχον, ἀπὸ ὄχθον εἰς ὄχθον, ἀπὸ κοίλωμα εἰς κοίλωμα, ἐνῶ τὰ ἐρίφια χαριέντως σκιρτῶντα ἔτρεχον κατόπιν τῶν αἰγῶν βελάζοντα, ἀγαλλόμενα πρὸς τὴν νέαν δι' αὐτὰ ἀπόλαυσιν τοῦ ἀγνώστου τούτου πράγματος, τῆς ζωῆς, ἐκθέτοντα εἰς τὸν ἥλιον τὰ στακτερὰ ἢ στικτὰ καὶ λευκὰ καὶ μαῦρα τριχώματά των, ἐνῶ οἱ βοσκοί, ὑψηλοί, ρωμαλέοι, τραχεῖς, φριξότριχες, ἠλιοκαεῖς τὴν ὄψιν, ἔτρεχον ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω μὲ τὰς μακρὰς, ἴσας μὲ τὸ ἀνάστημά των, καμπύλας τὴν λαβὴν ράβδους των, σοβοῦντες μετὰ πολυήχου συριγμοῦ τὴν δυσάγωγον καὶ σκιρτητικὴν ἀγέλην.

Τελευταῖοι ἔφθασαν οἱ ποιμένες ἄνευ τῶν ἀμνάδων²⁵ των, τὰς ὁποίας εἶχον ἀφήσει ὀπίσω εἰς τὰς μάνδρας, κομίσαντες μόνον δύο ἀρνία σφαγμένα. Ἐφθασαν συγυρισμένοι, ἀλλαγμένοι, στολισμένοι ὅλοι των, μὲ καθαρὸς χιτῶνας, κοντὰ βρακία καὶ ὑψηλὲς βλαχόκαλτσες, μὲ πλατέα ζωνάρια κίτρινα ἢ κόκκινα, ξυραφισμένοι καὶ μὲ τοὺς λινόχρους ἢ καστανοὺς μύστακας ἀγκιστροειδεῖς.

---

²⁴ **σάγμα-ατος (τό)** [ἐκ τοῦ **σάττω**]· σάγμα λέγεται ἐν προκειμένῳ ἢ ἐπὶ τῆς ῥάχεως τῶν φορητῶν κτηνῶν ἐφαρμοζομένη σκευή, ἢ οὔσα χρήσιμος εἰς τὸ ἐπ' αὐτῆς στερεοῦσθαι πᾶν φορτίον· ἄλλως τὸ **ἐπίσαγμα**, ἦτοι τὸ δημωδῶς καλούμενον «**σαμάρι**». Αὐτίκα δὲ ἴδωμεν τὸ παρὰ Πλουτάρχῳ τῷ Χαιρωνεῖ κείμενον

«ὕπὸ τῆς τότε σπουδῆς καὶ προθυμίας τὰ σάγματα τῶν ὑποζυγίων συμφορήσαντες ὕψος ἐξῆραν.» (Πλουτάρχου *Πομπήϊος*, 41.4.8)

²⁵ **ἀμνάς (ἡ)**· ἢ προβατίνα.

Ταχέως ἔκλινεν ἡ ἡμέρα²⁶ καὶ ὁ ἥλιος ἔδυσεν εἰς μίαν ράχιν τοῦ Πηλίου, ἀντικρῦ, ἀφοῦ ἐπὶ πέντε λεπτὰ τῆς ὥρας εἶχε μείνει στεφανωμένος μὲ κυάνεα καὶ περιπόρφυρα χρυσαυγῆ νέφη, ἀντιλαμβάνων ὁ ἴδιος ὄσπην ἀπέδιδε δόξαν καὶ λάμψιν, καὶ ἐπὶ δέκα λεπτὰ ἀκόμη, ἀφοῦ ἐβασίλευσεν, αἱ ἀκτῖνες τῆς στέψεώς του ἔμειναν χρυσοφαεῖς, πορφυρίζουσαι, κυανίζουσαι, βάπτουσαι τὸ βουνὸν μὲ ἰώδες χρώμα. Εἶτα κατῆλθεν ἡρέμα ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ ὄρους ἡ νύξ, σπείρουσα παντοῦ τὸ βαθὺ καὶ ἄρρητον μυστήριόν της καὶ οἱ ἔμψυχοι κρότοι καὶ ψίθυροι τῆς φύσεως ἐξηγέρθησαν εἰς τὰς ράχεις, εἰς τοὺς λόγγους, εἰς τὰς φάραγγας, καὶ ἡ ὄφρυς τοῦ βουνοῦ ἠτμίσθη καὶ συνεστάλη ὑγρὰ καὶ τὸ βλέφαρον τοῦ λόφου κατῆλθε, καὶ ἐκλείσθη εἰς ἓν, βουνόν, ρεματιὰ καὶ κάμπος. Καὶ ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς ὁ Ζ' μαροχάφτης, τρίτος πάρεδρος τοῦ χωρίου <Αν...>, τοῦ Δήμου Λίτης δὲν ἐφάνη οὐδαμῶθεν νὰ ἔρχεται.

Ἦτο δὲ ἀνήσυχος ὁ ἱερεὺς, καὶ φόβος ἦτο νὰ μείνωσι χωρὶς Ἀνάστασιν καὶ λειτουργίαν. Διότι εὐλόγως δὲν ἠδύνατο ἄνευ βοηθοῦ νὰ ἱεροπρακτῆσιν. Λειτουργία χωρὶς ἓνα τοῦλάχιστον ψάλτην ἢ ἀναγνώστην δὲν γίνεται. Οἱ ποιμένες καὶ οἱ βοσκοὶ ἦσαν ὅλοι, ὡς εἰκός, οὐ μόνον ἀγράμματοι, ἀλλὰ καὶ ἀλιβάνιστοι οἱ κακόμοιροι πολλοὶ τούτων.

— Τώρα, τί νὰ κάμουμε;... Ὅριστε σοῦ ὑπόσχονται σίγουρα μιὰ δουλειά, κ' ὕστερα σ' ἀφήνουν μὲς στὴ μέση! Ἀνθρώπους καὶ κτήνη σώσεις, Κύριε!²⁷

Ἦλπιζεν ἐν τούτοις ἀκόμη ὅτι ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς θὰ ἔρχετο. Ἀργοστόλιστος²⁸ ἦτο πάντοτε, τὸν ἤξευρεν. Ἀλλὰ τώρα ἦτο σκοτεινὴ ἀκόμη νύξ καὶ μόνον τὰ ἄστρα ἔλαμπαν ἄνω. Ὀλίγω ὕστερον ἀνέτελλεν ἡ σελήνη, καὶ τότε ἐλπίς ἦτο νὰ ἔλθῃ.

Παρηλθὸν δύο ὥραι καὶ ἡ σελήνη ἀνέτειλε κολοβὴ ἀπὸ τὸ σκοτεινὸν βουνὸν ἄνω, ἀνερχομένη βραδέως εἰς τὸ στερέωμα, καὶ αἱ τάξεις τῶν ἀστρῶν ἠραιώθησαν ἐπ' ἀπειρον καὶ ὅλα σχεδὸν ἠμαυρώθησαν εἰς τὴν διάβασίν της. Παρηλθὲν ἀκόμη μία ὥρα. Ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς δὲν ἐφάνη.

Ὁ ἱερεὺς ἤρχισε ν' ἀγανακτῆ.

²⁶ *κλίνω*· λέγεται δὲ τοῦτο ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸν χρόνον· «ἡ ἡμέρα ἔφθανεν εἰς τὸ τέλος αὐτῆς.» Τὴν αὐτὴν δὲ σημασίαν ἔχον τὸ ἐν λόγῳ ῥῆμα ἀπαντᾷ καὶ ἐν τοῖς Ἀποσπάσμασι τῶν Τραγικῶν ὑπὸ Radt, S. (*Tragicorum Graecorum fragmenta*, τόμ. 4^{ος}), ἔνθα φέρεται «εἴτ' ἡμᾶρ αὔξει μέσσον ὄμφακος τύπου, καὶ κλίνεται τε κάποπερκοῦται βότρως...» (Αἰσχύλου ἀποσπάσματα)

²⁷ Βλέπε τὸ ὑπόμνημα 21.

²⁸ Ἀργοστόλιστος ἦγουν βραδυκίνητος, ἀργός.

—Ο ασυνείδητος! ό μωρός... Ἡμαρτον, Κύριε! «Ανθρώπους καὶ κτήνη».

Ἦθελε νὰ στείλῃ ἓνα τῶν ποιμένων εἰς τὴν πολίχνην, ὅπως ζητήσῃ καὶ εὖρη ἓνα συλλειτουργὸν νὰ τοῦ φέρῃ. Ἄλλ' οἱ ποιμένες καὶ οἱ βοσκοὶ ὅλοι ἔρρεγchon²⁹ ἐξηπλωμένοι μεταξὺ τῶν σχοίνων καὶ τῶν κομαρεῶν, τυλιγμένοι εἰς τὰς κάπας των, εὐχαριστημένοι ὅτι ἐπανῆλθεν ἡ ἀνοιξὶς καὶ εὗρισκαν ὀλιγώτερον παγερὰν τῆς γῆς τὴν ὑγρασίαν. Καὶ αἱ γυναῖκες των πλαγιασμένοι καὶ αὐταί, ὑπνωττον ὀλιγώτερον ἀκουστῶς ὀπισθεν τοῦ ἱεροῦ Βήματος, τυλιγμένοι μὲ τὰ χράμια καὶ τὰ κίλιμια, τὰ ὁποῖα εἶχον φέρει ἐπεστρωμένα ἐπὶ τῶν σαγμάτων τῶν ὄνων. Καὶ αἱ ἐκ τῆς πολίχνης ἐλθοῦσαι γυναῖκες, κύπτουσαι ἐπὶ τῶν καλαθίων των, ἔξω τῆς θύρας τοῦ ναοῦ, ὑπὸ τὸν ἐστεγασμένον πρόναον καὶ ἐντὸς τῆς ξυλίνης κιγκλίδος, ἐλαγοκοιμῶντο καὶ αὐταί. Μόνον ὁ ἱερεὺς ἀνησύχει καὶ ἦτο ἄγρυπνος.

—Τὰ ξέρω ἐγὼ ἀπ' ὄξου τὰ πλιότερα τὰ γράμματα, παπά, τοῦ ἔλεγεν ἡ θειὰ τὸ Μαθηνώ, διὰ νὰ τοῦ δώσῃ θάρρος· τὰ κανοναρχῶ κειδὰ στ' αὐτὴ τοῦ γερο-Φιλιππῆ, κι ὁ γερο-Φιλιππῆς, ὅπου 'ν' θεοφοβούμενος ἄνθρωπος, θὰ τὰ λήῃ κειδὰ ὅπως-ὅπως...

—Νὰ δὰ ἡ ὥρα νὰ σὲ κάμουμε καὶ ψάλτη, Μαθηνώ! ἀπήντησε γελάσας ὁ ἱερεὺς.

—Ψάλτης δὲ θὰ γένω, μόνε κανονάρχος. Μοναχοί μας θὰ 'μαστε... Κανένας γραμματισμένος δὲν εἶναι γιὰ νὰ μᾶς γελάσῃ... Ἡ ἀγιωσύνη σ' βρίσκεις τὸν ἦχο τοῦ μπαρμπα-Φιλιππῆ, κ' ἐγὼ τοῦ λέω τὰ λόγια ὅσα θυμοῦμαι. Νὰ 'ξερα ἀπὸ μέσα ἀπ' τὸ χαρτὶ νὰ διαβάσω, θαρρῶ πῶς δὲ θὰ ἦτον ἁμαρτία νὰ ψάλω καὶ μοναχὴ μου.

Ὡς τὸσον ἐπλησίαζε μεσονύκτιον, καὶ δὲν ἦτον ἐλπίς νὰ ἔλθῃ πλέον ὁ μπαρμπα-Κωνσταντός, ὁ τρίτος πάρεδρος. Ὁ ἱερεὺς δὲν ἀπεφάσισε νὰ ἐξυπνίσῃ κανένα ἐκ τῶν βοσκῶν καὶ τὸν στείλῃ εἰς τὴν πόλιν, ὡς ἐσκέφθη κατ' ἀρχάς, διότι ἐλογάριασεν ὅτι τόσαι ὀλίγαι ὥραι ἔμενον ἕως νὰ ξημερώσῃ, ὥστε μέχρις οὗ ὑπάγῃ ὁ ἀποσταλησόμενος εἰς τὴν πόλιν, ζητήσῃ καὶ κατορθώσῃ νὰ εὖρη ψάλτην, ἐωσότου πείσῃ καὶ φέρῃ αὐτόν, καὶ φθάσωσιν ὁμοῦ εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην, θὰ ἦτο ἀκριβῶς δύο ὥρες ἡμέρα... καὶ ἡ Ἀνάστασις ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ τὰ μεσάνυκτα, ἢ καὶ βραδύτερόν τι.

Ὁ παπα-Διανέλος ἐσηκώθη στενάζων, εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναόν, καὶ προσεκύνησεν εἰς τὰς βαθμίδας τοῦ ἱεροῦ Βήματος. Εὐθὺς κατόπιν του

²⁹ ῥέγchw [ῥέγγχος]· ῥοχαλίζω.

ἔτρεξαν³⁰ ἢ γρια-Μαθηνῶ καὶ ἡ θειὰ τὸ Σειραϊνῶ, ἡ σηματοφόρος τῶν πανηγύρεων. Αἱ δύο γυναῖκες ἤρχισαν νὰ ἀναζωπυρῶσι τὰ φιλίλια, νὰ ρίπτωσιν ἔλαιον εἰς τὰς κανδήλας καὶ νὰ κάμνωσιν ἐγκαρδίους σταυρούς. Ἦισθάνοντο ἀνέκφραστον χαρὰν καὶ γλύκαν εἰς τὰ σωθικά των. Ἦτο Ἀνάστασις, Ἀνάστασις! Τὸ πρόσωπον τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ ἔλαμπε μὲ ἅγιον φῶς, δεξιὰ τῆς Ἱερᾶς Πύλης. Ἡ μορφή τῆς Δεσποίνης Θεοτόκου ἤστραπτεν ἐξ ἀφάτου χαρᾶς ἀριστερόθεν, κρατούσης τὸ θεῖον βρέφος τῆς. Ἡ ὄψις τοῦ τιμίου Προδρόμου, μὲ ἓνα βόστρυχον τῆς κόμης φρίττοντα πρὸς τὰ ἄνω, ὡς νὰ ἔμεινεν ἀνωρθωμένος ἀπὸ τὴν πρόσψαυσιν³¹ τοῦ θηριώδους δημίου τοῦ ἀποκόψαντος τὴν σεβάσμιον κάραν τοῦ μείζονος ἐξ ὄσων ἐγέννησαν κατὰ φύσιν αἱ γυναῖκες ἀνδρῶν, ἐσελαγίζετο ἐκ μυστικῆς εὐφροσύνης παραπλεύρως ἐκείνου οὗ τὴν φρικτὴν κορυφὴν ἠξιώθη νὰ χειροθετήσῃ. Καὶ ὁ ἠγαπημένος μαθητὴς ἦτο ἀκόμη ἐκεῖ, καὶ συνέχαιρεν ἐπὶ τῇ Ἀναστάσει, ἂν καὶ πτυχή τις μερίμνης συνέστελλε τὸ ὑψηλὸν μέτωπόν του, προβλέποντος ὅτι θρασὺς ἱερόσυλος ἔμελλε μετ' οὐ πολὺ νὰ τὸν ἀρπάσῃ ἐκ τῆς κόγχης του διὰ νὰ τὸν μεταφέρῃ εἰς Ἀθήνας καὶ τὸν καθιδρύσῃ ὄχι εἰς ναὸν καὶ ὀλοκαύτωμα καὶ θυσιαστήριον, ὄχι εἰς τόπον τοῦ καρπῶσαι, ἀλλ' εἰς Μουσεῖον, Ὑψιστε Θεέ! εἰς Μουσεῖον, ὡς νὰ εἶχε παύσει ν' ἀσκῆται εἰς τὸν τόπον τοῦτον ἢ χριστιανικὴ λατρεία, καὶ τὰ σκευὴ αὐτῆς ν' ἀνῆκον εἰς θαμμένον παρελθόν, καὶ νὰ ἦσαν ἀντικείμενον περιεργείας!... Ἰλεως γενοῦ αὐτοῖς, Κύριε!

* * *

Τέλος, δὲν ἦτο ἐλπίς νὰ ἔλθῃ ὁ κύρ Κωνσταντός, καὶ ὠφειλον ἐκ τῶν ἐνόνητων³² νὰ ψάλωσι τὴν ἀκολουθίαν.³³ Αἱ ἐκ τῆς πόλεως γυναῖκες, ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην, ἀποτινάξασαι τὴν ὑπνώδη νάρκη, εἰσῆλθον εἰς τὸν ναῖσκον. Αἱ ἐκ τῶν ἀγρῶν ποιμενίδες δὲν ἤρρησαν νὰ ἐξυπνήσωσιν, ὁ δὲ παπα-Διανέλος ἐξῆλθε πρὸς στιγμὴν, καὶ λαβῶν τεμάχιον παλαιᾶς σανίδος καὶ σφυροειδὲς ξύλον, κατεσκεύασεν αὐτοσχέδιον σήμαντρον, διότι φεῦ! δὲν ὑπῆρχε πρὸ πολλοῦ κώδων, ὅστις νὰ ἐξυπνᾷ τοὺς πρὸ αἰώνων κοιμηθέντας καὶ νὰ συγκινή τὴν κόνιν τῶν ἀπὸ γενεῶν

³⁰ «*εὐθύς κατόπιν του ἔτρεξαν...*» (= ὅπερ δημωδῶς ἔχει οὕτως· «ἀμέσως ἀπὸ πίσω του ἔτρεξαν»)

³¹ *πρόσψαυσις* (ἢ) [προσψαύω (=ἐφάπτομαί τινος, ἐγγίζω)]· ἢ ἐνέργεια τοῦ προσψαύειν, ἢ ψαῦσις, ἢ ἐπαφή.

³² *οἱ ἐνόνητες, -ων*· μετοχὴ ἐνεστώτου τοῦ ῥ. *ἐνεμι* (=ἐνυπάρχω, ὑπάρχω, ὑφίσταμαι)· ἢ δὲ φράσις, «*ἐκ τῶν ἐνόνητων*», ἐρμηνεύεται ὡς «*ἐκ τοῦ προχείρου*», ἢ γουν «*ἐκ τῶν ὑπαρχόντων μέσων*».

³³ καὶ δεδομένων τῶν ὡς ἄνω δυνάμεθα τὴν ὅλην περίοδον ἀποδοῦναι κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς κοινήν ὡς ἀκολούθως·

«*Τέλος, δὲν υπήρχ' ἐλπίδα νὰ ᾿ρθῆ ὁ Κύρ Κωνσταντός, καὶ ἔτσι ἦταν υποχρεωμένοι νὰ ψάλλουν ἐκ τοῦ προχείρου τὴν ἀκολουθία.*»

κοιμηθέντων κατοίκων τῆς πάλαι ποτὲ ὑπαρξάσης πόλεως. Διὰ τοῦ σημάντρου τούτου ἤρχισε νὰ κρούη ὁ ἱερεὺς εἰς τροχαίους πρῶτον (τὸν Ἀδάμ, Ἀδάμ, Ἀδάμ) εἶτα εἰς ἰάμβους (τὸ τάλαντον, τὸ τάλαντον), καὶ νὰ ἐξυπνᾷ τὰς μεσονυκτίους ἡχούς. Οἱ βοσκοὶ ἐνωτισθέντες³⁴ τὸν μονότονον ἦχον ἐτινάχθησαν διὰ μιᾶς ἐπάνω, ἐπέταξαν τὰς κάπας των, ἐνίφθησαν καὶ ἔτρεξαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, κρατοῦντες τὰς λαμπάδας των. Ὁ ἱερεὺς ἔβαλεν εὐλογητόν, ἔψαλε μόνος του τὴν παννυχίδα, ὅλον τὸ *Κύματι Θαλάσσης*³⁵, ἐθυμιάσεν, ἔκαμεν ἀπόλυσιν³⁶, εἶτα φορέσας ἐπιτραχήλιον καὶ φελόνιον, ἤναψε μεγάλην λαμπάδα, καὶ βαστάζων αὐτὴν ἐξῆλθεν εἰς τὰ βημόθυρα³⁷ καὶ ἤρχισε νὰ ψάλλη μεγαλοφώνως τὸ *Δεῦτε λάβετε φῶς*. Οἱ βοσκοὶ ἤναψαν τὰς λαμπάδας των, ὁμοίως καὶ αἱ γυναῖκες, κ' ἐξῆλθον ὅλοι εἰς τὸ προαύλιον, τοῦ ἱερέως κρατοῦντος τὴν τε Ἀνάστασιν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον μετὰ τοῦ θυμιατοῦ, καὶ ψάλλοντος, *Τὴν Ἀνάστασίν σου, Ἐπιφάνεια* (Χριστέ) *Σωτήρ*. Εἶτα ἡ ἱερά εἰκὼν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἀπετέθησαν ἐπὶ τῆς πεζούλας, ἐκπληρούσης χρῆν τρισκελίου,³⁸ ἐφ' ἧς αἱ γυναῖκες εἶχον στρώσει μεταξοῦφές μακρὸν προσόψιον. Ὁ ἱερεὺς ἀνέγνω ἀργὰ τὸ κατὰ Μάρκον *Διαγενομένου τοῦ Σαββάτου*,³⁹ εἶτα θυμιάσας καὶ ἐκφωνήσας τὸ *Δόξα τῇ ὁμοουσίῳ*,⁴⁰ ἤρχισε νὰ ψάλλη λαμπρᾷ τῇ φωνῇ τὸ *Χριστὸς ἀνέστη*.

³⁴ *ἐνωτισθέντες*. αὕτη ἐστὶν ἡ μετοχὴ παθητικοῦ ἀορίστου τοῦ ῥήματος *ἐνωτίζομαι*, ὃ σημαίνει καθόλου τὸ *δέχεσθαι ἐν τοῖς ὠσίν, τὸ ἀκούειν, τὸ ἀκροᾶσθαι μετὰ προσοχῆς, τὸ προσέχειν*. οἷον παρὰ ταῖς *Πράξεις* τῶν ἀποστόλων, ἔνθα εἶπεν ὁ Ἀπόστολος Πέτρος τοῖς Ἰουδαίοις καὶ ἅπασιν τοῖς παροικοῦσιν ἐν Ἱερουσαλήμ,

«Ἄνδρες Ἰουδαῖοι καὶ οἱ κατοικοῦντες Ἱερουσαλήμ ἅπαντες, τοῦτο ὑμῖν γνωστὸν ἔστω καὶ ἐνωτίσασθε (ἦτοι «ἀκούσατε μετὰ προσοχῆς») τὰ ῥήματά μου.» (Acta Apostolorum [Πράξεις Ἀποστόλων], Ὀμιλία Πέτρου κατὰ τὴν Πεντηκοστήν, 2.14.)

³⁵ Ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ τῆς ᾠδῆς ἀ τῆς συντεθειμένης ἐν ἤχῳ πλαγίῳ β' ὑπὸ Νικολάου 1^{ου} τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (τοῦ καὶ *Μυστικοῦ* ἐπικληθέντος [9^{ου}-10^{ου} μ.Χ. αἰῶνα]), ἦν καὶ παρατίθεμεν ἐνθαδὶ ☩

³⁶ *ἀπόλυσις*. οὕτω λέγεται παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις ἱερεῦσιν ἡ εὐχή ἢ ἀπαγγελλομένη ὑπὸ τοῦ ἱερέως κατὰ τὴν λῆξιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας· ὡσαύτως καὶ ἡ τελευταία ἡμέρα συνεχῶν ἑορτῶν ἢ νηστειῶν.

³⁷ *βημόθυρα (τά)*. ἦτοι ἡ ἐν χριστιανικῷ ὀρθοδόξῳ ναῶ *Ὁραία Πύλη* οὕτω δὲ καλοῦνται συνεκδοχικῶς καὶ τὰ δύο φύλλα τῆς ὡς εἴρηται πύλης.

³⁸ *τρισκέλιον (τό)*. κοινῶς καὶ *τρισκέλι*. Οὕτω δὲ καλεῖται τρισκελὲς (τριπόδειον) ὑπόβαθρον ἐκ ξύλου πεποιημένον—προσόμοιον ὄν τῶ τῶν ζωγράφων *ὀκρίβαντι* (ἢ *κιλλίβαντι*), ἤγουν τῶ *καβαλέτω* (ἰταλιστὶ *cavalletto*)—, ὅπερ ἦν (καὶ ἔστιν εἰσέτι) λίαν χρησίμον τοῖς ὀρθοδόξοις ναοῖς διὰ τὴν ἐπ' αὐτὸ ἐπίθεσιν τῶν εἰκόνων τιμωμένων Ἁγίων, κατὰ τὰς ἐπὶ τῇ μνήμῃ Ἐκείνων τελουμένας ἑορτὰς τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας.

³⁹ *Κατὰ Μάρκον* Εὐαγγέλιον, 16.1-16.20..

⁴⁰ Βλέπε τὸν Ὅρθρον εἰς τὴν *Τελετὴν τῆς Ἀναστάσεως*, ἔνθα ὁ ἱερεὺς ἐκφωνεῖ τὸ «*Δόξα τῇ ἀγία καὶ ὁμοουσίῳ καὶ ζωοποιῷ καὶ ἀδιαιρέτῳ Τριάδι πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, Ἀμήν.*» (Εὐαγγέλιος Π. Λέκκος, σ. 830).

Ἀφοῦ τὸ ἔψαλε τρεῖς ὁ ἴδιος,⁴¹ καὶ ἀνὰ ἅπαξ ἢ δις δύο τῶν βοσκῶν, οἵτινες δὲν ἦσαν μὲν πλέον γραμματισμένοι ἀπὸ τοὺς λοιπούς, ἀλλ' εἶχον ὀλιγώτερον τραχεῖαν τὴν προφορὰν κ' «ἐγύριζε κάπως ἢ γλῶσσά των», ἔλαβε θάρρος καὶ ἡ θεια-Μαθηνῶ καὶ τὸ ἔψαλεν ἅπαξ, ὁμοίως καὶ ἡ θεια τὸ Σεραϊνῶ, ἐνῶ τὸ Καλλιοπῶ καὶ τὸ Ἀγλαῶ καὶ ἡ Ἀννούδα καὶ ἄλλαι γυναικες ἔπνιγον τοὺς καγχασμούς των εἰς τὰς παλάμας, μὲ τὰς ὁποίας ὡς δι' ἔκουσίου φιμώτρου εἶχον περιλάβει τὰ στόματά των.

Τελευταῖον εἰς ἐπισφράγισιν τὸ ἔψαλε πάλιν ὁ ἱερεὺς, καὶ εἶτα εἶπε τὰ *Εἰρηνικά*.⁴² Μεθ' ὅ, ἀναλαβὼν τὴν Ἀνάστασιν καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, εἰσηλθεν εἰς τὸν ναόν, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἐψαλε τὸ *Ἀναστάσεως ἡμέρα* καὶ τὰ δύο τροπάρια τῆς πρώτης ὥδης, ἀκολουθῶν εἰσηλθεν εἰς τὸ ἱερόν, καὶ ἐξελθὼν πάλιν, ἔλαβε καιρόν,⁴³ καὶ πάλιν εἰσηλθε, καὶ ἤρχισε νὰ φορῇ ὅλην τὴν ἱερὰν στολήν του. Ἡ ψαλμωδία εἶχε διακοπὴν ἐξ ἀνάγκης. Ἡ θεια-Μαθηνῶ ἐπλησίασεν εἰς τὸν γερο-Φιλιππῆν, πρωτοκάθεδρον τῆς τάξεως τῶν ποιμένων, κ' ἔδοκίμασε νὰ κανοναρχήσῃ πρὸς αὐτόν.

— Ψάλε, γερο-Φιλιππῆ, «Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις».

Ἀλλὰ τοῦ γερο-Φιλιππῆ δὲν ἐγύριζεν ἡ γλῶσσά του νὰ εἶπῃ *Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις*.

Τότε ἡ θεια τὸ Μαθηνῶ ἤρχισε σιγὰ-σιγὰ νὰ ψάλλῃ:

⁴¹ Τὸ *Χριστὸς Ἀνέστη* ψάλλεται ὑπὸ τοῦ ἱερέως τρεῖς, ἐν ἤχῳ πλαγίῳ α', εἶτα καὶ ἐξάκις ὑπὸ τοῦ χωροῦ σὺν τῷ ἱερεὶ θυμιῶντι καὶ ἐκφωνοῦντι τοῦσδε τοὺς στίχους ☩

⁴² *Εἰρηνικά* (τά)· καλοῦνται οὕτως αἱ παρακελεύσεις πρὸς προσευχήν, αἱ γινόμεναι ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων ἢ τῶν διακόνων τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐπὶ τῷ χορηγηθῆναι εἰρήνην παρὰ τοῦ Θεοῦ. Αἱ τοιαῦται δὴ παρακελεύσεις καταλήγουσιν εἰς τὴν φράσιν «*ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν*», ὀνομάζονται δὲ ἄλλως καὶ *συναπτῆ* (ἢ *μικρὰ συναπτῆ*- ἢ *μεγάλῃ συναπτῆ*) ἢ *διακονικά*.

⁴³ *λαμβάνω καιρόν*· ἔστιν ἰδιωματικὴ τις φράσις λεγομένη παρὰ τῶν ὀρθοδόξων ἱερέων ἐν τῷ ἄδεσθαι τὰ *Καθίσματα* κατὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Ὁρθρου, ὅποτε ὁ ἱερεὺς «*λαμβάνει καιρόν*»— ὡς εἰώθασιν λέγειν πρὸς ἀλλήλους οἱ ἱερεῖς—, ἥτοι «*τελεῖ ἱερὰν ἀκολουθίαν*», *μυστικὴν καὶ σύντομον*. Καὶ ἰστάμενος ὁ ἱερεὺς πρὸ τῶν ἱερῶν εἰκότων τῶν ἀνηρητημένων εἰς τὸ εἰκονοστάσιον τῆς Ἐκκλησίας (τὸ χωρίζον τὸ ἱερόν βῆμα ἀπὸ τοῦ λοιποῦ χώρου) ψάλλει κρυφῇ (ἢ ἐν κρυπτῷ ὡσαύτως ἀναγινώσκει) τροπάρια τινὰ πρέποντα τῇ μνήμῃ τοῦ εἰκονιζομένου ἁγίου. (Τριανταφυλλοπούλου Ν. Δ., *Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη Ἄπαντα, τόμος δεύτερος*).

Καθαρθῶμεν τὰς αἰσθήσεις καὶ ὀψόμεθα, τῷ ἀπροσίτῳ φωτὶ τῆς Ἀναστάσεως, κτλ.⁴⁴

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ἀκριβὴς προφορὰ εἰς τὸ στόμα τῆς ἡτο Καθαρθῶμεν τὰς ἰσθήσεις κὶ οὐψόμεθα...

— Αὐτὸ τὸ εἶπαμε, βλοημένη, ἔκραξεν ὁ ἱερεὺς ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ Βήματος. Δεῦτε πόμα πίνωμεν καινόν,⁴⁵ εἶναι τώρα.

— Ἄ! Ναί, ἔκαμεν ἡ θεία τὸ Μαθηνῶ καὶ ἤρχισε:

Δεῦτε πόμα πίνωμιν καινόν...

Ἄλλ' ὁ ἱερεὺς, ὅστις ἐξηκολούθει νὰ ἐνδύηται, ἐνόησεν ὅτι ἡ τὴν προσκομιδὴν ἔπρεπε ν' ἀναβάλλῃ, ἢ τὴν ἀκολουθίαν νὰ διακόψῃ. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπεδέχοντο οἰκονομίαν, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπε πῶς θὰ τὰ ἐκατάφερον εἰς τὴν λειτουργίαν.

Ἐφόρει ἐν ἑκάστον τῶν ἀμφίων κ' ἐψιθύριζε τὰ διατεταγμένα λόγια:

«Ἀγαλλιάσεται ἡ ψυχὴ μου ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, ἐνέδυσσε γὰρ με ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης περιέβαλέ με. Ὡς νυμφίον περιέβαλέ με μίτραν καὶ ὡς νύμφην κατεκόσμησέ με κόσμῳ.»

Εἶτα ἤρχιζε νὰ ψάλλῃ τὰ τροπάρια τοῦ Κανόνος:

Νῦν πάντα πεπλήρωται φωτός, οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια...⁴⁶

Εἶτα πάλιν, φορῶν τὸ ἐπιτραχήλιον ὑπεψιθύριζεν: «Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ ἐκχέων τὴν χάριν αὐτοῦ ἐπὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτοῦ, ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνά...»

Καὶ πάλιν ἔψαλλε:

Χθὲς συνεθαπτόμην σοι Χριστέ, συνεγείρομαι σήμερον ἀναστάντι σοι...⁴⁷

⁴⁴ ...Χριστὸν ἐξαστράπτουτα καὶ Χαίρεται φάσκοντα, τραυῶς ἀκουσόμεθα, ἐπινίκιον ἄδουτες. (Εὐάγγελος Π. Λέκκος, σ. 832, Τροπάριον)

⁴⁵ Ὡδὴ γ'. Ὁ Εἰρμός.

Δεῦτε πόμα πίνωμεν καινόν, οὐκ ἐκ πέτρας ἀγόνου, τερατουργούμενου, ἀλλ' ἀφθαρσίας πηγῆν, ἐκ τάφου ὀμβρήσαντος Χριστοῦ, ἐν ᾧ στερεοῦμεθα. (αὐτόθι)

⁴⁶ ... ἑορταζέτω γοῦν πᾶσα κτίσις, τὴν ἔγερσιν Χριστοῦ, ἐν ᾗ ἐστερέωται. (αὐτόθι, σ.833)

Εἶτα φορῶν τὸ περιζώνιον, ἔλεγεν:

«Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὁ περιζωννύων με δύναμιν, καὶ ἔθετο ἄμωμον τὴν ὁδόν μου.» Ἡ περνῶν τὸ ἐν ἐπιμάνικον, ἀπήγγελλεν: «Ἡ δεξιὰ σου χεὶρ Κύριε, δεδόξασται ἐν ἰσχύϊ...»

Καὶ διακόπτων τοῦτο, ἔψαλλε τὴν καταβασίαν:

Δεῦτε πόμα πίωμεν καινόν, οὐκ ἐκ πέτρας ἀγόνου...

Ἀφοῦ ὁμως ἐνεδύθη τὴν ἱερατικὴν στολὴν ὅλην, ἐξῆλθεν ἔξω κ' ἐχοροστάτησε, κ' ἔψαλλεν ὁ ἴδιος ὅλον τὸν Κανόνα, ἔμελλε δὲ νὰ μεταβῆ εἰς τοὺς Αἶνους καὶ ν' ἀρχίσῃ τὸν ἀσπασμόν, ὅταν εἰς τῶν βοσκῶν, ὅστις εἶχεν ἐξέλθει, διὰ νὰ ἰδῆ πῶς εἶχον αἱ αἰγές του, ἐπανῆλθεν εἰς τὸν ναῖσκον καὶ ἀνήγγειλεν ὅτι κάποιος φωνάζει βοήθειαν μέσα ἀπ' τοῦ Χαιρημονᾶ τὸ ρέμα, καὶ ὅτι εἶναι βαθιὰ κάτω καὶ δὲν τὸν εἶδε, μόνον τὴν φωνὴν του ἤκουσεν.

Ὁ ἱερεὺς ἐστράφη.

— Τί τρέχει;

— Δὲ ξέρου τί νὰ εἶναι, εἶπεν ὁ βοσκός... βαθιὰ κατ' χουϊάζει... «ποῦ εἴσαστε, ποῦ εἴσαστε;» Νὰ πάρου μιὰ λαμπάδα νὰ πάου νὰ ἰδῶ;

— Νὰ πᾶς.

Δύο ἢ τρεῖς ἄλλοι νεαροὶ βοσκοὶ καὶ ποιμένες ἔλαβον ἀμέσως τὰς λαμπάδας των καὶ ἔτρεξαν ἔξω.

***

Ἀφοῦ ἔφερε γῦρο ὅλην τὴν ἡμέραν τοῦ Μεγάλου Σαββάτου, ὁ κύριος Κωνσταντὸς ὁ Ζ' μαροχάφτης, τρίτος πάρεδρος κτλ., ἐπὶ τέλους, ὡς δύο ὥρας πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ἀπεφάσισε νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὰ Λιβιάδια, ἔξω τῆς πόλεως, ὅπου εἶχε δεμένον τὸ ὄναριόν του, διὰ νὰ τὸ λύσῃ, ὅπως φορτώσῃ ἐπ' αὐτοῦ τὴν μικρὰν ἀποσκευὴν του, καὶ ἐκκινήσῃ διὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Προδρόμον, καθ' ἣν εἶχε δώσει ὑπόσχεσιν εἰς τὸν παπα-Διανέλον. Ἀλλὰ τότε μόνον ἐνόησεν ὅτι εἶχε λησμονήσῃ ἀπὸ τὸ πρῶν νὰ τὸ ἀλλάξῃ, ἦτοι νὰ τὸ μετατοπίσῃ εἰς ἄλλην βοσκήν, καὶ τὸ πτωχὸν τὸ ὄναριον δὲν ἐφαίνετο πολὺ χορτᾶτον, ὅταν ὁ κύριός του τὸ ἔλυσεν. Ἐκ τοῦ τρόπου μεθ' οὗ ἀνώρθωσεν ἐλαφρῶς τὰ χαμηλωμένα

⁴⁷ ... συνεσταυρούμην σοι χθές, αὐτὸς με συνδόξασον Σωτῆρ, ἐν τῇ Βασιλείᾳ σου.

αυτιά του, τὸ ζῶον ἐφαίνετο νὰ ἐλπίζη ὅτι ὁ ἀφέντης του θὰ τὸ μετέθετε τέλος εἰς ἄλλην βοσκὴν, ἀλλ' ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς τὸ ὠδήγησεν εἰς τὴν οἰκίαν του, ὅπου ἐφόρτωσεν ἐπάνω του ἓνα πενιχρὸν τορβάν, περικλείοντα τρόφιμα, ἐπέστρωσεν ἐπὶ τοῦ σάγματος παλαιὸν ξεθωριασμένον κιλίμιον, καὶ ἀναβὰς ὁ ἴδιος ἐκάθισε μονόπλευρα ἐπ' αὐτοῦ.

Ἐκαμε τὸν σταυρόν του κ' ἐξεκίνησεν. Ἀλλὰ δὲν ἤργησε νὰ καταλάβῃ ὅτι τὸ ζωντόβολον, ἔνεκα τοῦ γήρατος καὶ τῆς μετρίας τροφῆς τὴν ὁποίαν εἶχε λάβει, δὲν θ' ἀντεῖχε καλῶς εἰς τὴν μακρὰν ὁδοιπορίαν, καὶ ὅτι θὰ ἦτο ἱκανὸν νὰ μαραζώσῃ τὸν ἀναβάτην. Ἄμα ἔφθασεν εἰς τὸν Ἐπάνω Ἀι-Γιαννάκη, οὐ μακρὰν τῆς πόλεως, κατέβη καὶ ἀπεφάσισε νὰ ὀδηγῇ τὸ ὄναριον πεζὸς βαίνων. Ἀλλὰ καὶ πάλιν τὸ ζῶον δὲν ἐβάδιζε καλῶς, μὲ ὅλους τοὺς κτύπους ὅσους τοῦ κατέφερε μὲ μίαν λεπτὴν βέργαν εἰς τὰ ὀπίσω του. Ἀπεφάσισε λοιπὸν ν' ἀπαλλαγῇ τῆς συντροφίας, ἥτις θὰ ἦτο μᾶλλον βάρος ἢ βοήθεια δι' αὐτόν, καὶ νὰ δέσῃ κάπου τὸ ζῶον διὰ νὰ τὸ ἀφήσῃ νὰ βοσκῆσῃ. Ἐζήτησε μέρος κατάλληλον διὰ νὰ τὸ δέσῃ, ἀλλὰ δὲν εὔρεν εἰς τὸν Ἐπάνω Ἀι-Γιαννάκη πλουσίαν βοσκὴν. Κατέβη ὀπίσω εἰς τὸν Κάτω Ἀι-Γιαννάκη, ἀλλ' ἀφοῦ κ' ἐκεῖ δὲν εὔρεν ἱκανὸν χόρτον, διηθύνθη ἀπώτερον κάπου εἰς τὴν θέσιν Ἑρμὸ Χωριό, κ' ἐκεῖ ἔδεσε τέλος τὸ ζῶον εἰς τὴν ρίζαν ἀγρίου δένδρου, ἐντὸς ἀσπάρτου ἀγροῦ καὶ πλησίον εἰς ἓνα φράκτην. Αὐτὸς δὲ ἐφορτώθη εἰς τὸν ὦμον τὸν τορβάν καὶ τὸ κιλίμιον, ἔβαλεν ὀπισθὲν του εἰς τὴν μέσην μικρὸν κλαδευτήρι, καὶ κρατῶν τὴν λεπτὴν ράβδον του, ἐξεκίνησε πεζός. Εἶχε χασομερήσει σωστὴν μίαν ὥραν εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς φροντίδας.

«Τώρα, εἶπε μέσα του, εἶναι καιρὸς νὰ τὸ βάλω στὰ πόδια, διὰ νὰ μὴ νυχτώσω (καὶ πάλιν θὰ νυχτώσω), ἐκτὸς ἐὰν ἀπομείνω· ἀλλὰ ν' ἀπομείνω δὲν πρέπει, γιατί ἔδωκα ὑπόσχεσιν τοῦ παπᾶ.» Οὕτως εἶπε καὶ οὕτως ἔκαμε. Καὶ ἤρχισε νὰ κόψῃ δρόμον μὲ ὅλα τὰ ἐξήκοντα ἔτη του, μὲ ὅλον τὸ δημογεροντικὸν καὶ προεσταδικὸν τῆς διαίτης καὶ τοῦ ἠθους του, τὸ βραχὺ ἀνάστημα, τὸ ὠχρὸν λεπτόδερμον καὶ καταπονημένον πρόσωπον, καὶ μεθ' ὅλον τὸ κανονικόν, καίτοι παλαιὸν καὶ ἐφθαρμένον τῆς βράκας καὶ τοῦ φεσίου. Ἦτο παλαιὸς γεωργοκτηματίας ἀπὸ οἰκογένειαν, μὲ ὅλα τὰ κτήματά του ἐνυπόθηκα, ἐκ τῶν ἀπλοϊκῶν ἐκείνων τοὺς ὁποίους εὔρε λείαν εὐκόλον καὶ καλὸν ἔρμαιον ἢ ἀπληστος καὶ ἰδιοτελής πανουργία τῶν παντοπωλῶν, μικρεμπόρων καὶ τοκιστῶν τῆς χθές, τῶν νεοπλούτων τῆς σήμερον, κατὰ πόλεις καὶ κώμας.

Ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς ἀνέβη τὲς Βίγλες καὶ ἔφθασεν εἰς τοῦ Κ' φαντῶνη τὸ Καλύβι, εἶτα κατέβη εἰς τὸ ρέμα, τὸ συνορεῦον πρὸς τὸ Λεχοῦνι, ὅπου εὐρίσκεται ὁ νερόμυλος τοῦ Δήμου τοῦ Βλάχου, κ' ἐκεῖθεν ἤρχισε ν' ἀναβαίνει τὸν μικρὸν ἀνήφορον τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους.

Ὁ ἥλιος εἶχε δύσει, ὅταν ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, καὶ ἀντικρὺ τοῦ βραχώδους καὶ ἀποτόμου ὄρους, ὅπου κεῖται τὸ μικρὸν διαλυμένον μονύδριον. Ὁ παπα-Ἀζαρίας ὁ Σύγκελλος, ἡγούμενος τοῦ ἐρήμου ἀδελφότητος μοναστηρίου, οὐδὲν ἄλλο ἔχων πνευματικὸν ποίμνιον εἰμὴ μίαν ὑπέργηρων καλογραῖαν ἐνενηκοντοῦτιν καὶ ἓνα ἄχρηστον ὑποτακτικὸν ἡλικιωμένον, ναυαγὸν τοῦ κόσμου καὶ ἀπόχηρον⁴⁸, εἶχεν ἐξέλθει εἰς τὰ πρόθυρα τῆς μονῆς, καὶ ἔβλεπε τὰς τελευταίας ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἐπιχρυσούσας διὰ τινὰς στιγμὰς ἀκόμη τὰς κορυφὰς τῶν ἀνατολικῶν ἀπέναντι ὀρέων, ὅταν εἶδε τὸν μπαρμπα-Κωνσταντὸν νὰ προκύψῃ ὀπισθεν τῆς τελευταίας αἱμασιᾶς,⁴⁹ τῆς χαρρατούσης ἐκατέρωθεν τὸν δρόμον.

— Ποῦ σ' αὐτὸ τὸν κόσμον, κύρ Κωνσταντέ;... Σὰν τὰ χιόνια!

— Εὐλογεῖτε, πάτερ!... Καὶ ὁ μπαρμπα-Κωνσταντός, ἀφοῦ ἔκαμε τὸν σταυρὸν του τρίς, ἀποβλέπων πρὸς τὸ ἱερὸν τοῦ Ἁγίου Χαραλάμπους, ἤρχισεν ἀσθμαίνων νὰ διηγῆται πῶς ὁ παπα-Διανέλος ὁ Πρωτέκδικος ἐκλήθη ἀπὸ τοὺς βοσκούς καὶ ποιμένας νὰ κάμῃ Ἀνάστασιν καὶ νὰ λειτουργήσῃ ἐπάνω εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τὸν Πρόδρομον, πῶς ἐκάλεσε καὶ αὐτόν, τὸν κύρ Κωνσταντόν, νὰ ὑπάγῃ νὰ τὸν βοηθήσῃ, πῶς ὁ παπὰς εὐρίσκετο ἀπὸ τῆς πρῶιας, ὀπίσω εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην, χωρὶς νὰ ἔχη ἄλλον βοηθὸν ἢ συλλειτουργόν, πῶς αὐτός, ὁ κύρ Κωνσταντός, ἤργοπόρησε νὰ ἐκκινήσῃ, ἔνεκα τοῦ ὄναριου του, τὸ ὁποῖον δὲν ἀντεῖχεν εἰς τὴν ὁδοιπορίαν, καὶ ἤθελε κάθε τόσον ἀλλαγμὰ βοσκῆς (καὶ ὁ Θεὸς δὲν εἶχε ρίξει τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἀφθόνους βροχὰς, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ δαψίλεια⁵⁰ βοσκῆς εἰς τὰ Λιβάδια), καὶ τέλος, πῶς ὁ κύρ Κωνσταντός εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀποφασίσῃ νὰ ὑπάγῃ πεζὸς ἐπάνω εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην διὰ νὰ μὴ γελάσῃ τὸν παπὰν, ἐπειδὴ εἶχε δοσμένον τὸν λόγον του, νὰ ὑπάγῃ νὰ τὸν βοηθήσῃ.

— Μὰ τώρα νύχτωσες... θὰ νυχτώσῃς... εἶπεν ὁ Αἰχαραλαμπίτης ὁ ἱερεὺς· πῶς θὰ πᾶς ὡς ἐκεῖ;... εἶναι μιάμιση ὥρα δρόμος ἀκόμα... καὶ τὸ φεγγάρι θ' ἀργήσῃ τρεῖς ὥρες νὰ βγῇ... σκοτίδι⁵¹, ἄσ' βος.

— Πῶς νὰ κάμω; εἶπεν ὁ μπαρμπα-Κωνσταντός, ὅστις ἤρχισεν εὐθύς νὰ ὀκνή καὶ νὰ διστάζῃ.

⁴⁸ ἀπόχηρος· παραγόμενον ἴσως ἐκ τοῦ ἀποχηρῶ-ῶ;

⁴⁹ αἱμασιᾶ (ἡ)· λίθινον περίφραγμα ἄνευ συγκολλητικῆς τινος ὕλης (λόγου χάριν ἀσβέστου).

⁵⁰ (= ἀφθονία βοσκῆς).

⁵¹ σκοτίδι· ἤτοι βαθὺ σκότος, «πίσσα» (Τριανταφυλλοπούλου Ν. Δ., Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη Ἀπαντα, τόμος δεύτερος)

— Σκοτίδ' ἄσ' βος, ἐπανέλαβεν ὁ παπα-Ἀζαρίας, τὸ φεγγάρι θ' ἀργήση τρεῖς ὥρες... πῶς θὰ πᾶς ὡς ἐκεῖ, μοναχός σου;... Κακοστρατιά, κλεφτότοπος... θὰ πέσης σὲ κανένα γκρεμνὸ νὰ κατασκοτωθῆς.

— Τί μὲ συμβουλεύεις, γέροντα, νὰ κάμω;... εἶπε ψοφοδεῆς ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς ὁ πάρεδρος.

* * *

Ὁ παπα-Ἀζαρίας ἐσκέφθη πρὸς στιγμήν, ἀλλ' ἡ ὄψις του δὲν ἐξέφραζε πνευματικόν τι. Ἴσως ἔλεγε μέσα του: «Τί ἤθελα, τί γύρευα ἐγὼ νὰ τοῦ πῶ τέτοια πράματα νὰ τὸν δειλιάσω;... Αὐτὸς εἶναι ἕτοιμος... ἀφορμὴ ἐγύρευε νὰ μείνη μὲς στὴ μέση... καὶ νὰ κάμη Ἀνάσταση στὸν Ἅγιο Χαράλαμπο».

Εἶτα εἶπε μεγαλοφώνως:

— Τί νὰ σοῦ πῶ κ' ἐγώ; Ἐσεῖς πᾶτε καὶ δίνετε ὑπόσχεση, κ' ὕστερα δὲ ξέρετε νὰ σηκωθῆτε μὲ τὴν ὥρα σας τουλάχιστον, νὰ πᾶτε κεῖ πού ἔχετε δώσει λόγο... κι ἄλλος ἄς καρτερῆ... ἓνα πρᾶμα πού σοῦ εἶναι κοπιαστικὸ καὶ δύσκολο, ἀπ' ἀρχῆς πρέπει νὰ τὸ συλλογίζεσαι, νὰ τὸ μετρᾷς καλά, νὰ μὴ δίνης τὸ λόγο σου... Τί δουλειὰ εἶχες, ἐσύ, νοικοκύρης ἄνθρωπος, νὰ τρέχης στὰ κατσάβραχα, ἀπάνω στὸν Ἁι-Γιάννη, γιὰ νὰ κάμης Πάσχα;... Δὲν ἤξερες νὰ ῥθῆς στὸν Ἁι-Χαράλαμπο;... Τί σὲ κάμω ἐγώ;... Ἐδῶ θελὰ χρησιμέψης... θελὰ ψάλουμε μαζὶ τὴν Ἀνάσταση, θελὰ λειτουργηθῆς μιὰ χαρά, καὶ ἡ μυζήθρα καὶ τὸ χλωρὸ τυρὶ δὲν ἤθελε μᾶς λείψη... Ἐχω κ' ἐκεῖνο τὸν ἀχαῖρευτο τὸν ὑποτακτικὸ μου τὸ Γαβριήλ, ὅπου δὲ φελᾷ⁵² τίποτε... ἔχω καὶ τὴ γριά τὴν Εὐπραξία, ἓνα σωρὸ κόκκαλα, νὰ ἔχουμε τὴν εὐκὴ της... τρεῖς κοῦκοι! Μὰ οἱ βοσκοί, ἄς εἶναι καλά, τὲς καλὲς μέρες ἔρχονται, μᾶς κάνουν γενιά⁵³... μόνον ἐφέτος πού μᾶς πῆρε τοὺς πλιότερους ὁ παπα-Διανέλος, πίσω στὸν Ἁι-Γιάννη, ἀλλὰ μένουν κάτι λιγοστοί...

Ἐνταῦθα ἦλθεν εἰς τὸν παπα-Ἀζαρίαν ὁ πειρασμὸς νὰ κρατήσῃ τὸν κύρ Κωνσταντὸν εἰς τὸν Ἅγιον Χαράλαμπον, ἀφήνων τὸν παπα-Διανέλον ἄνευ βοηθοῦ, διὰ νὰ τὸν ἐκδικηθῆ διότι τοῦ ἀφήρεσε τοὺς πλείονας τῶν βοσκῶν του. Ἀλλὰ δὲν τὸ ἐχώρησεν ἡ συνείδησίς του, καὶ ἐντονώτερον ἐξηκολούθησε:

⁵² ὠφελῶ.

⁵³ **γενιά ἦ**· αἱ γενεαί, οἱ συγγενεῖς|| ἡ δὲ ἔκφρασις **κάνω γενιά** κεῖται ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ **ἐπισκέπτεσθαι**, τοῦ **συναναστρέφεισθαι**. (Τριανταφυλλοπούλου Ν. Δ., Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη Ἄπαντα, τόμος δεύτερος· βλέπε εἰς τὴν 683^{ιν} σελίδα τοῦ ῥηθέντος βιβλίου)

— Τώρα, ὅπως καὶ νὰ τὸ κάμης ἄσχημα εἶναι... μὰ τὸ καλύτερο εἶναι νὰ τραβήξης τὸ δρόμο σου νὰ πᾶς... Ἐδῶκες τὸ λόγο σου... εἶναι μεγάλη ἁμαρτία ν' ἀφήσης τὸν παπὰ χωρὶς βοηθό, τέτοια μεγάλη μέρα.

Ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς δὲν ἀπέσπα τὸ βλέμμα ἀπὸ τὰς κυανᾶς καὶ κοκκίνας ὑάλους τῆς θυρίδος τοῦ ἱεροῦ Βήματος, ἥτις ἐφαίνετο προσελκύουσα αὐτὸν ὡς μαγνήτης, καὶ νοερῶς συνέκρινε τὴν σχετικὴν ἀνάπαυσιν, ἣν θὰ εἶχεν εἰς τὸν Ἅγιον Χαράλαμπον, ὅπου θὰ εὔρισκε ζεστὸν κελλίον μὲ ἄφθονον πῦρ καὶ καφὲν πρὸ τῆς Ἀναστάσεως, μὲ γάλα καὶ αὐγὰ μετὰ τὴν λειτουργίαν, καὶ διπλοῦν θαλπερὸν καὶ ἀναπαυτικὸν ὕπνον πρὸ καὶ μετὰ τὴν ἀκολουθίαν, μὲ τὴν ἐρημίαν, μὲ τοὺς βράχους, τοὺς σχοίνους καὶ τὰς κομαριάς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ὅπου θὰ ὑπῆρχε μόνον ὑπαιθρον ἢ ἀνεπαρκὲς ὑπόστεγον καὶ παραπολλὴ δρόσος πρωιμωτέρα ἢ ὥστε νὰ εἶναι ἐπιθυμητή.

— Μὴ στέκεσαι καθόλου, ἐπανέλαβεν ὁ Αἰχαραλαμπίτης· τράβα, γιατί θὰ νυχτώσης, καὶ θ' ἀργήσῃ τὸ φεγγάρι νὰ βγῆ.

— Τώρα νύχτωσε πού νύχτωσε, εἶπεν ἀποφασιστικῶς ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς· καλύτερα εἶναι νὰ καθίσω πρὸς ὥρα νὰ ξεκουρασῶ, ὡς πού νὰ βγῆ τὸ φεγγάρι...

— Καὶ ὕστερα;

— Ὑστερα πηγαίνω μὲ τὸ φεγγάρι.

— Μὰ θὰ πᾶς;

— Θὰ πάω.

— Ξέρεις καλὰ τὸ δρόμο;

— Τί θὰ πῆ;... Μπορεῖ νὰ ἔχω χρόνια νὰ πάω, μὰ τὸν δρόμο τὸν θυμοῦμαι... Κ' ἔπειτα, ἂν ἔρθῃ κανένας ἀπ' τοὺς ξωμερίτες⁵⁴ φίλος μου...

— Ἐ!

— Θὰ τὸν παρακαλέσω νὰ μὲ πάῃ ὀλίγο παραπάνω, εἶπεν ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς.

— Ὡστε δὲν ξέρεις καλὰ τὸ δρόμο;

---

⁵⁴ **Ξωμερίτης**: ἡγουν ἀγρότης ζῶν ἐν τῇ ὑπαίθρῳ.

—Ὅχι ἀλλὰ...

—Φοβᾶσαι τὰ στοιχειά; ἐκάγχασεν ὁ ἱερεὺς.

—Θεὸς νὰ φυλάῃ... δὲν φοβοῦμαι τίποτε μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ... μὰ ἢ συντροφιά εἶναι πάντα καλύτερη.

—Ἄς εἶναι, δὲν μπορῶ νὰ σὲ διώξω... ἔμβα μὲς στὸ κελλί νὰ ξεκουραστῆς, καὶ σὰ βγῆ τὸ φεγγάρι, νὰ πᾶς...

—Εὐλόγησον.

Ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς εἰσῆλθεν εἰς τὸ κελλίον, κ' ἐξηπλώθη ἐπὶ τοῦ χαμηλοῦ ἐπεστρωμένου σοφᾶ,⁵⁵ μὲ τοὺς πόδας πρὸς τὴν ἐστίαν, ὅπου ἔκαιεν ἀσθενὲς πῦρ ἐτοιμόσβεστον. Ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς ἔσκεπάσθη μὲ τὸ κιλίμι τὸ ὁποῖον ἐκόμιζε, καὶ μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἀπεκοιμήθη. Ἦτο δὲ ἤδη νύξ.

* * *

Τὸ κελλίον ὅπου εἶχεν εἰσέλθει ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς ἦτο τὸ ἓν ἐκ τῶν δύο ὅσα ἐκράτει ὁ ἡγούμενος, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ἅμα ὡς προθάλαμος, ὡς μαγειρεῖον καὶ ὡς πρόχειρον «ἀρχονταρίκι». Μόλις εἶχεν ἀποκοιμηθῆ ὁ γηραιὸς πάρεδρος, καὶ εἰσῆλθεν ὁ ὑποτακτικὸς Γαβριήλ, μὲ ἄσπρον κιουλάφι, μὲ ζωστικὸν πάνινον ξεθωριασμένον καὶ χωρὶς ράσον, κρατῶν λυχνίαν μὲ τὴν ἀριστεράν, καυσόξυλα καὶ χαμόκλαδα μὲ τὴν δεξιάν.

—Ἄλλος μουσαφίρης πάλε! ἐγόγγυσεν ἅμα εἶδε τὸν κύρ Κωνσταντὸν κοιμώμενον· κουτσοί-στραβοὶ στὸν Ἀι-Παντελέημονα! Εὐλόγησον, πατέρες!

---

⁵⁵ *σοφᾶς*: ξύλινόν τι δάπεδον ἐντὸς τοῦ ἰσογείου χώρου τῆς οἰκίας, ἐξηρμένον περὶ τοὺς δύο πῆχεις ἐκ τοῦ ἐδάφους (ἦτοι 1.5 μ. ὡς ἔγγιστα), κείμενον εἰς τὸ μέσον διάστημα μεταξὺ τῆς ὀροφῆς καὶ τοῦ δαπέδου. Ὁ *σοφᾶς* ἐκεχώριστο τοῦ λοιποῦ οἰκιακοῦ χώρου διὰ σανίδων ἐστερεωμένων μὲν ἀνασταδόν, οὐκ ἐφημιμένων δὲ τῆς ὀροφῆς τοῦ οἰκήματος οὕτως, ὥστε διαμορφοῦσθαι δόμον τινὰ μεμονωμένον τοῦ λοιποῦ χώρου καὶ ὑψωμένον ὡς *μεσόπατον* (ἦτοι *πατάρι*) εἰς τὸ μέσον τῆς ὀροφῆς καὶ τοῦ δαπέδου. Ἡ δὲ πρόσβασις εἰς τὸ ῥηθὲν *μεσόπατον* ἐγένετο διὰ ξυλίνης κλίμακος τεσσάρων ἢ καὶ πέντε ἀναβαθμῶν (κατὰ λόγον τοῦ ὕψους τῆς ὀροφῆς), ἐφ' ἧς ἀνέβαινον οἱ ἔνοικοι εἰσελευσόμενοι ἐντὸς αὐτοῦ, ἵνα αἱ μὲν γυναῖκες διάγωσι κατ' οἶκον οἰκουροῦσαι, καὶ ἰδίᾳ κατὰ τὰς παγερὰς ἡμέρας τοῦ χειμῶνος, οἱ δὲ ἄνδρες ἀναπαύωνται μετὰ ἥλιον καταδύντα, καταπεπονημένοι ὄντες τὸ σῶμα ὡς ἐκ τῶν βαναύσων ἐργασιῶν τῶν τελομένων καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ὑπαίθρῳ.

Ἐκρέμασε τὸ λυχνάριον ἐπὶ τοῦ πτερυγίου τῆς ἐστίας, ἐγονάτισε καὶ ἤρχισε νὰ ξανάπτῃ τὴν φωτιάν, καὶ ἐξηκολούθησεν:

— Ἀπὸ ποῦ μὲ τὸ καλό, αὐτὸς πάλε! Ἄς εἶν' καλὰ οἱ χριστιανοί! Τὰ ποτήρια ξεπλύνετε, καὶ οἱ παῖδες ἄς κερνοῦν. Ζήτω ἢ κρασοκατάνυξις! εὐλόγησον, πατέρες!

Ἐκυψεν εἰς τὴν ἐστίαν καὶ ἤρχισε νὰ φυσᾷ διὰ φυσητήρος ἐκ καλάμου. Εἶτα ἐπανέλαβεν:

— «Ἐδωκας ἡγούμενε, τῶν καλογήρων διακόνημα...»

Ἐψαλε τοῦτο εἰς ἦχον τέταρτον, μεθ' ὃ εἰς πεζὸν λόγον προσέθηκε:

— Ποῦ τοὺς βρίσκει, ὁ γέροντάς μου, καὶ τοὺς μαζώνει! Τρέχα, Γαβριήλ. Καφέδες, Γαβριήλ. Καὶ νὰ ἔφερναν τίποτε πρόσφορα, τὸ ἐλάχιστο! Μ' αὐτοὶ ἔρχονται ἄδεια τὰ χέρια. «Τοῦ κελλάρη ἔδωκας κλειδιά εἰς τὰ χέρια του» (τοῦτο τὸ εἶπε ψαλτά· εἶτα χῦμα). Βάστα, γερο-Γαβριήλ. Σὰν εἶς' ἀββάς, βάστα!

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς ἔκαμε κίνησιν τινα, ἐμισοξύπνησε, κ' ἐγύρισεν ἀπὸ τὸ ἄλλο πλευρόν.

— Χαλάλι νὰ τοῦ γίνῃ! ἐγόγγυσεν ὁ πάτερ Γαβριήλ. Νυστασμένος μᾶς ἦλθε, ὁ ἄνθρωπος. Θέλω νὰ ξέρω, αὐτοί, κάτω στὸ χωριό, δὲν κοιμοῦνται τάχα, δὲν ἔχουν σπίτια, δὲν ἔχουν κάμαρες; Κινοῦν δύο ὥρες δρόμο κ' ἔρχονται στὸν Ἀι-Χαράλαμπο γιὰ νὰ κοιμηθοῦν; Ταμάμ⁵⁶! Εὐλόγησον, πατέρες...

Καὶ εἶτα ἔψαλε:

— «Δίδει τὸν οἶνον λιγοστόν...»

Ἄλλ' ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς, καίτοι στραφεὶς ἐπὶ τοῦ ἄλλου πλευροῦ, δὲν ἐπανεῦρε τὸν ὕπνον, ἀλλ' ἀνασηκωθείς ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνος, ἐγύρισε βλέμμα πρὸς τὸν μοναχὸν καὶ τὸν ἠρώτησε:

— Τί ὥρα εἶναι, πάτερ;

— Τί ὥρα;... ὥρα ποὺ νύχτωσε... ὥρα ποὺ φέγγουν τ' ἀστέρια...

— Τὸ φεγγάρι δὲ βγῆκε ἀκόμα;

---

⁵⁶ Ταμάμ (=ἀκριβῶς, μιὰ χαρά).

— Τί νὰ σὲ κάμη τὸ φεγγάρι, χριστιανέ μου;... Τὸ φεγγάρι δὲν κόβει μονέδα...

— Περιμένω νὰ βγῆ τὸ φεγγάρι γιὰ νὰ φύγω, καὶ γι' αὐτὸ σ' ἐρωτῶ, εἶπεν ἡσύχως ὁ μπαρμπα-Κωνσταντός.

— Νὰ φύγης;... γιὰ ποῦ, ἂν θέλῃ ὁ Θεός;

— Δὲν ἦρθαν τίποτε ξωμερίτες ἀπ' τὰ καλύβια;

— Μοῦ κάνουν τὴ χάρη νὰ μὴ ῥθοῦν, εἶπεν ὁ Γαβριήλ. Σοῦ φέρνουν ἕνα πρόσφορο καὶ σοῦ φαρμακώνουν⁵⁷ μιὰ κόττα ὀλάκερη· σοῦ φέρνουν ὀλίγο νᾶμα, καὶ σοῦ ἀδειάζουν μιὰ δαμιτζάνα σωστή...

***

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ ἡγουμένου ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ κελλίου.

— Ἄ! Ξυπνητὸς εἶσαι, κύριε πάρεδρε, ἔλεγεν ὁ παπα-Ἀζαρίας· κ' ἐγὼ ἐνόμισα, ὅτι ὁ Γαβριήλ ὠμιλοῦσε πάλι μοναχὸς του, καθὼς τὸ συνηθίζει. Καλὰ ποὺ ἔπιασε κουβέντα μὲ ἄνθρωπον.

— Χμ... Γχ... ἔπνιξε τοὺς γογγυσμούς του μέσα του ὁ Γαβριήλ. Εἶτα ψιθύρω τῇ φωνῇ προσέθηκεν: Εὐλόγησον, πατέρες!

— Δὲν ἐκοιμήθηκα καθόλου, γέροντα, ἀπήντησεν ὁ μπαρμπα-Κωνσταντός, ὅστις πράγματι δὲν ἐνθυμεῖτο ποσῶς ἂν εἶχε κοιμηθῆ ἢ ὄχι.

— Καὶ δὲν ἄκουσες τὸν Γαβριήλ νὰ μιλῆ μοναχὸς του;...

— Δὲν τὸν ἄκουσα... Ἴσως νὰ ἐκλειψα ἕναν ὕπνον ἴσα μὲ ἕνα Πιστεύω.

— Περιμένω τοὺς βοσκούς, ὅπου εἶναι ἔφθασαν, εἶπεν ὁ Αἰχαραλαμπίτης ἱερέυς· ἅμα ἔλθουν, ἐγὼ ὁ ἴδιος θὰ ὑποχρεώσω ἕναν ἀπ' αὐτοὺς νὰ σὲ συντροφέψῃ γι' ἀπάνου...

— Εὐλόγησον, εἶπεν ὁ μπαρμπα-Κωνσταντός, ὅστις δὲν τὸ ἐπεθύμει διακαῶς μέσα του.

— Ὡς ποὺ νὰ ἔλθουν, ἐπανελάβεν ὁ παπα-Ἀζαρίας, ἐπειδὴ συνηθίζω καὶ διαβάζω τὰς Πράξεις ἀποβραδύς, κατὰ τὸ παλαιὸν Τυπικόν, νὰ πάρουμε

---

⁵⁷ *φαρμακώνω*· λεγόμενον ἐν προκειμένῳ μετὰ τινος εἰρωνείας ἢ μομφῆς: «τρῶγω».

έναν καφέ, και νὰ μὲ συντροφέψης, ἂν ἀγαπᾶς, εἰς τὴν ἐκκλησίαν, διὰ νὰ μὲ βοηθήσης νὰ διαβάσουμε μαζί τὰς Πράξεις².

— Εὐχαρίστως, εἶπεν ὁ μπαρμπα-Κωνσταντός.

— Τὲς διαβάζω ἐγὼ τὲς Πράξεις, ἐγόγγυσεν ὁ Γαβριήλ, ὅστις ἐζήλευεν ἅμα ἔβλεπεν ἕκτακτον βοηθὸν ἢ ψάλτην ἐν τῷ ναῖσκῳ.

— Ἐσύ, Γαβριήλ, θὰ κάμης περισσότερα λάθη ἀπὸ ὅσες λέξεις εἶναι τυπωμένες μὲς στὸ βιβλίον. Μόνον νὰ μᾶς κάμης δύο καλοὺς καφέδες, ἰδιορρυθμίτικους³, και νὰ μᾶς τοὺς φέρης ἀπὸ κεῖ. Ὅριστε, κύρ Κωνσταντέ, νὰ περάσουμε στὸ κελλὶ τὸ ἄλλο.

Ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς ἠγέρθη, ἔλαβε τὴν ράβδον του, τὸν τορβάν και τὸ κιλίμι και μετέβη εἰς τὸ κελλίον τοῦ πατρὸς Ἀζαρία.

* * *

Οἱ τρεῖς νεαροὶ βοσκοί, κρατοῦντες τὰς λαμπάδας των χαμηλὰ μὲ τὴν ἀριστεράν, περισκέποντες τὸ φῶς μὲ τὴν δεξιὰν ἀπὸ τῆς προσπνεούσης νυκτερινῆς αὐρας, ἐνῶ ἡ σελήνη, ὑψηλὰ ἀναπλέουσα τὸν οὐρανόν, εἶχε κρυφθῆ εἰς σύννεφα, ἔτρεξαν πρῶτοι ἐμπρός, ὁ δὲ πρῶτος ἀναγγείλας τὴν εἶδησιν αἰπόλος ἤρχετο ὀπίσω. Κατέβησαν κάτω εἰς τὸ ρεῦμα, χωρὶς ν' ἀκούωσι φωνάς, και ἤρχισαν νὰ ὑποπτεύωσιν ὅτι ὁ πρῶτος βοσκὸς ἴσως εἶχεν ἀτυπασθῆ,⁵⁸ και εἶχεν ἀκούσει φωνάς μὴ ὑπαρχούσας πράγματι. Ἄλλ' ὁ αἰπόλος διεμαρτύρετο λέγων ὅτι δὲν ἠπατήθη, και ὅτι εἶχεν ἀκούσει εὐκρινῶς φωνὴν λέγουσαν: «Ποῦ εἴσαστε; Ποῦ εἴσαστε;»

Διὰ νὰ βεβαιωθῆ ἔτι μᾶλλον αὐτὸς πείθων και τοὺς ἄλλους, ὁ βοσκὸς ἤρχισε νὰ φωνάζη: «Ἐ! δῶ εἴμαστε! Ποιὸς εἶναι;»

Ἀσθενῆς φωνὴ ἀπήντησεν. Ἀλλὰ δὲν διέκριναν τὰς λέξεις.

Ἄφου προέβησαν ὀλίγα βήματα παρεμπρός, οἱ βοσκοὶ πάλιν ἐφώνησαν: «Ἐ! ποιὸς εἶσαι; Ποῦ βρίσκεσαι;»

Ἡ φωνὴ εὐκρινέστερον ἀπήντησε:

«Δῶ εἶμαι!... ἐλᾶτε παραδῶ...» Καὶ ἡ φωνὴ ἐπνίγη εἰς στεναγμόν.

— Κάποιος θὰ ἔπενε κ' ἐγκρεμοτσακίσθη πουθενὰ μὲς στὸ ρέμα, ἐσκέφθη μεγαλοφώνως ὁ εἷς τῶν βοσκῶν.

⁵⁸ *ἀτυπάζομαι*: τρομῶ (κοινῶς «σκιάζομαι»).

Τῷ ὄντι, ὅταν ἤκουσαν τὸν μορμυρισμὸν τοῦ ὕδατος τοῦ μικροῦ χειμάρρου, ρέοντος διὰ μέσου βράχων καὶ ἀμμωδῶν χώρων ἐναλλάξ εἰς τὸ βάθος τῆς κοιλάδος, κ' ἐπλησίασαν εἰς τὴν ρίζαν ἑνὸς βράχου, εἶδον τὸ σῶμα ἀνθρώπου κειμένου ἐκεῖ, δίπλα εἰς τὸ ψιθυρίζον καὶ κατερχόμενον εἰς τὴν θάλασσαν ἑλικοειδῆς ρεῦμα.

Ἦτο αὐτὸς ὁ κύρ Κωνσταντὸς, ὁ τρίτος πάρεδρος.

Τὸν ἀνεκίνησαν. Δὲν ἦτο βαρέως πληγωμένος, ἀλλ' εἶχε βαρέσει εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευράν, πεσὼν ἀπὸ ὕψος ἀνδρικοῦ ἀναστήματος, ἀπὸ τὸν βράχον.

Περὶ ὥραν δεκάτην εὐρωπαϊστί, ἀφοῦ ἀνέτειλεν ἡ σελήνη, εἶχεν ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸν Ἅγιον Χαράλαμπον, ὄχι τόσον διότι τὸ ἐπεθύμει, ὅσον διότι ὁ παπα-Ἀζαρία, ὁ ὑποχρεωτικὸς καὶ πρόθυμος φίλος ὅταν ἐπρόκειτο ν' ἀποπέμψη ὀχληρόν, εἶχε παρακαλέσει ἕνα τῶν ἐλθόντων χωρικῶν, καὶ εἶχεν ἐπιμείνει ἵνα συνοδεύσῃ οὗτος τὸν μπαρμπα-Κωνσταντὸν ἀπερχόμενον εἰς Ἅγιον Ἰωάννην, ὅπου εἶχε δώσει ὑπόσχεσιν νὰ ὑπάγῃ.

Ὁ χωρικός, μὲ προθυμίαν ὄχι ἐμφαντικώτεραν τῆς τοῦ παπα-Ἀζαρία, μεγαλυτέραν δὲ τῆς τοῦ κύρ Κωνσταντοῦ, συνώδευσε τὸν πάρεδρον εἰς ἱκανὸν μέρος τῆς ὁδοῦ ἕως εἰς τὰ Καμπιά, εἰς τὸ ὕψος τοῦ βουνοῦ ὀπόθεν ἔπρεπε νὰ κατηφορίσῃ τις διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸν ναῖσκον τοῦ Προδρόμου, κ' ἐκεῖ, ἀφοῦ τοῦ ἔδειξεν ἀκριβῶς τὸν δρόμον, τοῦ εὐχήθη καλὴν Ἀνάστασιν καὶ τὸν ἐγκατέλιπε μόνον.

Ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς ἠκολούθησε κατ' ἀρχὰς ἐπὶ πολὺ τὸν κύριον δρόμον, ὅστις ἦτο μοναδικὸς καὶ εὐδιάκριτος ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, μόνην συντροφίαν ἔχων τοὺς θάμνους, ὅσοι ἴσταντο δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ διαχαράσσοντες τὴν ὁδόν, τὰ δένδρα τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον φανταστικὰ σχήματα ἢ ἐσημάτιζον σκιάς ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων τὸ ὄμμα ἔβλεπε πολλάκις φάσματα καὶ ἀκινήτους ἀνθρώπους, τοὺς βράχους οἴτινες, καθόσον ἐπλησίαζε πρὸς τὴν βόρειον ἀκτὴν, ἐπληθύνοντο κ' ἐξετόπιζον τὰ δένδρα, τὸ δειλὸν κελάδημα ὀλίγων πτηνῶν κρυμμένων εἰς τὰς λόχμας, τὸν κρότον τῆς αὔρας σειούσης τοὺς κλώνας καὶ τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων, καὶ τὸν μυστηριώδη θροῦν τῆς φυλλάδος τὸν παραγόμενον ὑπ' ἀγνώστων νυκτερινῶν πλασματίων, ὑπὸ μικρῶν κατατέρων πνοῶν κρυπτουσῶν τὴν ὑπαρξίν των ἐν μέσῳ τοῦ σκότους καὶ τῆς μοναξίας.

Ἄλλ' ὅταν ἔφθασεν εἰς μέρος ὅπου ἡ ὁδὸς ἐτέμνετο εἰς δύο μικρὰ μονοπάτια, τὸ ἐν ἀνατολικώτερον, τὸ ἄλλο βορειοδυτικόν, εὐρέθη εἰς ἀμχανίαν ποῖον μονοπάτι νὰ λάβῃ. Ὅσον καὶ ἂν εἶναι ἐντόπιος εἰς

ἄνθρωπος, ὅστις ἐκτάκτως, ἅπαξ κατὰ δύο ἢ τρία ἔτη, ἐξέρχεται εἰς μακρὰν σχετικῶς ἐκδρομὴν, εἰς τοὺς μικροὺς τόπους, πάντοτε εὐρίσκεται εἰς ἀμηχανίαν, ὅταν μάλιστα τὸ τοπίον εἶναι κάπως ἄγριον, καὶ δὲν ἔχη ὁ ἴδιος κτήματα εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Οἱ δρόμοι ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος ἀλλάζουν, πολλάκις παλαιαὶ ὁδοὶ ἐκχερσοῦνται ἢ καλλιεργοῦνται καὶ δὲν πατοῦνται πλέον ἐκ τῆς πλεονεξίας μικροῦ γαιοκτήμονος, ὅστις περιφράττει ἐντὸς τοῦ χωραφίου του ἐν ἡ δύο στρέμματα γῆς περισσότερον, καὶ μεταθέτει τὸν φράκτην μίαν ἢ δύο ὀργυῖας ἀπωτέρω. Ἐνίοτε συμβαίνει καὶ τὸ ἐναντίον· ἀδιαφιλονίκητος ἐλαιῶν γνωστοῦ κτηματίου πατεῖται καὶ γίνεται δρόμος, χάριν τῆς εὐκολίας τῶν διαβατῶν. Ἄλλοτε οἱ βοσκοὶ καὶ αἱ αἰγῆς τῶν ἀνοίγουσι νέον μονοπάτι διὰ νὰ ἀραδίξουν,⁵⁹ ἄλλοτε ἐγκαταλείπουσι καὶ ἀφήνουσι νὰ ἐκχερσωθῇ παλαιὰ καὶ γνώριμος ὁδός.

Ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ ἐδίστασεν, ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς ἐπροτίμησε τέλος τὸ βορειανατολικὸν μονοπάτι, καὶ κατέβη ταχέως εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ Χαιρημονᾶ. Ἀλλ' ἐκεῖ δὲν δύναται νὰ βαδίζη τις, ἐκτὸς ἂν εἶναι δωδεκαετῆς παῖς, καὶ ψάχνει διὰ καβούρια, τὴν ἡμέραν. Ὁ δὲ κύρ Κωνσταντὸς ἦτο ἐξηκοντούτης, ἦτο νῦξ καὶ δὲν ἐζήτει καβούρια. Τὸ ρεῦμα τῆς πηγῆς τοῦ Χαιρημονᾶ, ἐνούμενον κατωτέρω μὲ τὸ ρεῦμα τῆς Παναγίας Δομάν, σχηματίζει ποτάμιον κατερχόμενον εἰς τὴν θάλασσαν δι' ἀποτόμου κατωφερείας, διὰ βράχων καὶ μικρῶν καταρρακτῶν. Στιγμὴν τινα, καθ' ἣν ἡ σελήνη εἶχε κρυβῆ ἄνω εἰς νέφος, δὲν εἶδε καλά, δὲν ἐπάτησε στερεά, ὠλίσθησεν ἀπὸ ἓνα βράχον κ' ἔπεσε μὲ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν κορμὸν εἰς τὴν ἄμμον, μὲ τοὺς πόδας εἰς τὸ νερόν. Ὁ μπαρμπα-Κωνσταντὸς ἐκτύπησεν ἐλαφρῶς καὶ ἐπόνεσεν, ἐκ τοῦ τιναγμοῦ μᾶλλον καὶ τοῦ φόβου, ἢ ἐκ τοῦ κατάγματος. Εὐτυχῶς, ὀλίγω πρὶν, ὅταν εὐρίσκετο εἰς τὸ ὕψωμα, ἐπάνω εἰς μέγαν ὑπερκείμενον βράχον, εἶχεν ἰδεῖ τὴν ἀντιλαμπὴν τοῦ μικροῦ ναῖσκου, ὅπου ἀρτίως εἶχε ψαλῆ ἡ Ἀνάστασις, καὶ εἶχεν ἐννοήσει ὅτι δὲν ἀπεῖχε πλέον πολὺ ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην. Ζαλισμένος ἀπὸ τὴν πτώσιν, ἤρχισε, μὲ ὄσπην εἶχεν ἀκόμη δύναμιν νὰ φωνάζη: «Ποῦ εἴσαστε; ποῦ εἴσαστε;» καὶ τὴν φωνὴν ταύτην εἶχεν ἀκούσει ὁ πρῶτος βοσκός, ὅστις εἶχεν ἐξέλθει πρὸς στιγμὴν τοῦ ναοῦ διὰ νὰ ἴδῃ πῶς εἶχον αἱ αἰγῆς του.

***

Ὁ κύρ Κωνσταντὸς ἐσηκώθη χωλαίνων, ἠκολούθησε τοὺς βοσκούς, ἔφθασεν εἰς τὸν ναῖσκον, ὅταν ὁ ἱερεὺς εἶχεν ἀρχίσει τὸν ἀσπασμόν, ἐπροσκύνησε καὶ ἔλαβε τὴν θέσιν του εἰς τὸν χορόν. Ἐψαλεν εἰς ὅλην τὴν λειτουργίαν, μὲ ὄλον τὸ πέσιμόν του καὶ τὸ πόνεμά του.

⁵⁹ ἀραδίξω· διέρχομαι συχνάκις τόπον τινά· διαβαίνω.

Ἐξω, ὑπὸ τὸ φέγγος τῆς σελήνης, δεξιόθεν τοῦ ναῖσκου, ἔβρεμε γενναῖον πῦρ, καὶ ὁ μπαρμπα-Δημήτρης ὁ Καμπογιάννης, ὁ ἐκ τῶν πλησιοχώρων τῆς πολίχνης ἐλθὼν ποιμὴν, εἶχεν ὀβελίσει ἤδη ἓνα ἄμνὸν καὶ τὸν ἔψηνε. Δίπλα του πρόθυμος διὰ νὰ τὸν βοηθῇ ἐκάθητο, ἀκουμβῶν ἐπ’ αὐτοῦ τοῦ τοίχου τῆς ἐκκλησίας, ἀνθρωπίσκος τις ἐκ τῆς πόλεως, ὅστις δὲν εἶχεν ἐννοηθῆ πότε καὶ πῶς εἶχεν ἔλθει ἐκεῖ, ὁ Γιάννης ὁ Μπουκώσης. Ἀνάμεσα εἰς τὴν πυρὰν καὶ εἰς τὸν τοῖχον, ὁ μπαρμπα-Δημήτρης ὁ Καμπογιάννης, μὲ τὴν κιτρίνην ζωνάραν, τὸ ξυραφισμένον γένειον καὶ τὸν ἀγκιστροειδῆ μύστακα, εἶχεν ἀφήσει τὸ μαχαίρι του μετὰ τοῦ θηκαρίου, καὶ ὁ Γιάννης ὁ Μπουκώσης ἀπὸ πολλῆς ὥρας δὲν εἶχε παύσει νὰ ρίπτῃ τὸ βλέμμα ἐναλλάξ, εἰς τὸ ροδοκοκκινίζον σφαχτὸν καὶ εἰς τὸ μαχαίριον. Ἀντικρῦ, παρὰ τὴν ρίζαν ἑνὸς σχοίνου, ἴστατο μεγάλη ὀκταόκαδος φλάσκα. Ἐκ τοῦ τρόπου μεθ’ οὗ ἴστατο ἀκουμβημένη εἰς τὸ κλαδίον τοῦ σχοίνου ἐφαίνετο πλήρης οἴνου, μοσχάτου καὶ μαύρου μεμειγμένου. Τὸ ροδοκοκκινίζον σφαχτὸν ἔκνιζε καὶ ἔσιζεν εἰς τὸ πῦρ, ἢ φλάσκα, ὡς ἄλλη κλῶσσα καλοῦσα τοὺς νεοσσούς τῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας, ἐφαίνετο καλοῦσα τοὺς βοσκούς εἰς εὐωχίαν ὑπὸ τοὺς ἀτμούς τῆς, ἐτοίμη νὰ κλώξῃ καὶ νὰ φυσῆσῃ εἰς τὴν ἐλαχίστην ἐπαφήν τῆς χειρός, εἰς τὴν ἐλαχίστην προσέγγισιν τοῦ χεῖλους εἰς τὴν θηλήν τῆς.

Δύο χωρικοὶ ὄρθιοι, πέντε βήματα μακρὰν τοῦ ψητοῦ, τῆς φλάσκας καὶ τοῦ σχοίνου, ἴσταντο καὶ συνωμίλουζ ζωηρῶς. Εἶχαν εὖρει τὴν ὥραν καὶ τὸν τόπον νὰ λογομαχήσωσι δι’ ἓν χωράφιον τεσσάρων στρεμμάτων, περὶ τοῦ ὁποίου ἐμάχοντο ἀπὸ ἐτῶν.

Ἀντικρῦ, πρὸς μεσημβρίαν, ἐπὶ τοῦ βραχῶδους λόφου, ἀνάμεσα εἰς πέντε βράχους, εἰς τρία μονοπάτια καὶ εἰς κρημνόν, εὕρισκετο τὸ διαφιλονικούμενον χωράφιον. Ὁ εἰς τῶν χωρικῶν ἐχειρονόμει, κ’ ἐδείκνυε πρὸς τὰ ἐκεῖ, καὶ ἰσχυρίζετο ὅτι τὸ χωράφιον τὸ ἰδικόν του εἶχεν σύνορον ἀκριβῶς τὸν τρίτον βράχον πρὸς τὰ δεξιὰ.

—Ἐγὼ τὸ ἡῦρα παππουδικό μου, ἔλεγε· δὲ ρωτᾶς καὶ τὸ Γιάννη τῆς Ψαροδήμαινας, πὺ εἴμαστε γειτόνοι, ἐδῶ καὶ τριάντα χρόνια...

—Τὰ σύνορα εἶναι μὲς στὴ μέση, ἀνάμεσα στὸν δεύτερο καὶ στὸν τρίτο βράχο, ἐκεῖ πὺ βαθουλαίνει ὁ τόπος, διετείνεται ὁ ἄλλος χωρικός· φαίνεται ἀκόμη πὺ ἦτον, τὸν παλαιὸν καιρὸ, ἀποσκαφή⁶⁰...

—Κοτζὰμ βράχος, ἀντέκρουεν ὁ πρῶτος, κ’ ἐγὼ θὰ πάω νὰ γυρέψω νὰ βρῶ τὴν ἀποσκαφή, γιὰ νὰ τὴν κάμω σύνορό μου;...

⁶⁰ ἀποσκαφή· αὐλάξ (ἢ τάφρος), χρησιμεύουσα τοῖς ἀνθρώποις εἰς τὸ ὀροθετεῖν τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς ἀμπελώνας.

Ὁ μπαρμπα-Δημήτρης ὁ Καμπογιάννης ἤρχισε νὰ γυρίζῃ ἀμελέστερον τὴν σούβλαν μὲ τὸ σφαχτόν, καὶ ἡ προσοχή του ὅλη ἀπερροφήθη ὑπὸ τῶν δύο χωρικῶν καὶ τῆς λογομαχίας των.

Ὁ Γιάννης ὁ Μπουκώσης ἔλαβε σιγὰ-σιγὰ τὸ μαχαίριον, τὸ ἀπεγύμνωσεν ἀπὸ τὸ θηκάριον του, ἔκοψεν ἐπιτηδεῖως τεμάχιον ἀπὸ τὰ νεφραιμιὰ* τοῦ σφαχτοῦ, τὸ ὁποῖον ἔπαυσε σχεδὸν νὰ περιστρέφεται, καὶ τὸ κατεβρόχθισεν ἀπλήστως.

Ὁ μπαρμπα-Δημήτρης οὐδὲ παρατήρησε κἄν τὴν κλοπὴν καὶ τὴν λαιμαργίαν τοῦ ἀνθρωπίσκου. Ἐξηκολούθησε νὰ προσέχη εἰς τοὺς δύο ἐρίζοντας.

— Καὶ εἶναι καὶ μέσα στὸ μπολετι⁶¹ καθαρὰ γραμμένο, ἔλεγεν ὁ πρῶτος τῶν δύο· τὸ πῆγα στὸν παπα-Λευθέρη, πού ξέρει νὰ διαβάξῃ τὰ παλαιὰ γράμματα, καὶ μοῦ τὸ διάβασε τόσες φορές.

— Ἀπὸ μπολετιὰ δὲν ἰδρώνει ἐμένα τὸ μάτι μου, ἀντέλεγεν ὁ δεύτερος· σὰν ἔχῃς ὄρεξη, δὲν πᾶς στὸν μπάρμπ' Ἀναγνώστη τὸν Ἀγέλαστο, νὰ σοῦ φτιάσῃ ὅσα ψεύτικα μπολετιὰ θέλεις...

Ὁ Δημήτρης ὁ Καμπογιάννης ἐπρόσεχεν ὅλος εἰς τὴν λογομαχίαν τῶν δύο ἀγροτῶν. Ὁ Γιάννης ὁ Μπουκώσης ἔλαβεν ἐκ νέου τὸ μαχαίριον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὸ θηκάριον του, ἔκοψε δεύτερον, γενναϊότερον τεμάχιον ἀπὸ τὸ μισοψημένον σφαχτόν, καὶ τὸ κατέπιε μονοκόμματον.

Ἡ ἕρις τῶν δύο χωρικῶν ἐξηκολούθει, καὶ ἡ προσοχή μεθ' ἧς τὴν παρηκολούθει ὁ Καμπογιάννης ἦτο ἀδιάπτωτος. Ὁ Μπουκώσης, ὅστις ἐνόει τὴν μυστηριώδη γλῶσσαν τῆς φλάσκας, δι' ἧς αὕτη ἐκάλει τοὺς φίλους της, ὡς ἡ κλῶσσα τοὺς νεοσσούς της, ἔκαμεν ἐν βῆμα μὲ τὸν δεξιὸν πόδα ἐν σχήματι ὀρθῆς γωνίας, δεύτερον βῆμα μὲ τὸ ἀριστερὸν γόνυ εἰς τὸ ἔδαφος, ἐξηπλώθη τετραποδίζων, ἐπλησίασεν εἰς τὸν σχοῖνον, καὶ λαβῶν τὴν μεγάλην οἰνοβριθῆ⁶² φλάσκαν τὴν ἐπλησίασεν εἰς τὰ χεῖλη του, καὶ ἔπιε γενναίαν δόσιν ἀπνευστί.

Εἶτα, φύσει φρόνιμος καὶ γνωρίζων ὅτι, ἂν ἔκαμεν καὶ τρίτην ἀπόπειραν κατὰ τοῦ σφαχτοῦ, ἦτο φόβος μὴ φωραθῆ ἐπὶ τέλους, ἐπέστρεψε παρὰ τὸν

⁶¹ *μπολέτα* (ἡ)· συμβόλαιον, σύμφωνον προικός, τίτλος ἰδιοκτησίας, ἐν γένει ἔγγραφον.

⁶² *οἰνοβριθῆς* (ὁ, ἡ)-οῦς [οἶνος + βρίθω (=ἔχω ἐν πλησμονῇ, πλήρης ὑπάρχω τινός)· ὄθεν καὶ βρίθω οἴνου].

τοῖχον τῆς ἐκκλησίας, ὀλίγον τι ἀπώτερον τῆς πυρᾶς, ἐμαζεύθη κ' ἐφαίνετο τόσον ἄκακος καὶ νῆστις, ὡς νὰ μὴν εἶχε πασχάσει ὅλως.

* * *

Ὅταν, ἀφοῦ ὁ ἱερεὺς ἐξῆλθε τελευταῖος ἀπὸ τῆς λειτουργίας, καὶ ἐστρώθη ἢ τράπεζα εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ (ἦτον περὶ τὰ γλυκοχαράματα), ὁ μπαρμπα-Δημήτρης ὁ Καμπογιάννης ἐπεχείρησε νὰ τεμαχίσῃ τὸ ψητόν, παρατήρησεν ὅτι κάτι ἔλειπεν ἀπὸ τὰ νεφραϊμιά, ἀλλ' ἐκαμώθη ὅτι δὲν ἐνόησε τίποτε, καὶ ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Γιάννην τὸν Μπουκώσην, εἶπε:

— Κοίταξε!... Περίεργο... Δὲν εἶναι παράξενο νὰ γεννήθῃκε σακάτικο αὐτὸ τὸ ἀρνί, παιδί μου Γιάννη;

Ἐξηκολούθησεν ἡσύχως νὰ κατακόπτῃ τὸ ψητόν, εἶτα ἐπανέλαβε:

— Πολλὰ παράξενα σημεῖα καὶ θάματα γίνονται σ' αὐτὰ τὰ στερνὰ τὰ χρόνια... Γιά βάλε μὲ τὸ νοῦ σου, νὰ φέρω ἀρνί σακάτικο γεννημένο ἀπ' τὴ μάνα του, καὶ νὰ μὴν τὸ καταλάβω!... Τί νὰ γένη, ἄς ἔχη δόξα ὁ Θεός!

Ὁ Γιάννης ὁ Μπουκώσης δὲν εἶπε γοῦ. Ἀλλὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν, καθ' ἣν παρετίθετο ἐπὶ τῆς τραπέζης τὸ ψητόν, ὁ μπαρμπα-Δημήτρης ἔκρουσεν ἐπιτηδείως τὰς δύο στάμνας τοῦ νεροῦ ὅπου εἶχεν ἀκόμη γεμᾶτες, κ' ἐπαρουσίασεν εἰς τὴν τράπεζαν δύο ἄδειες, λέγων ὅτι δυστυχῶς εἶχε λησμονήσει νὰ στείλῃ ἐγκαίρως εἰς τοῦ Χαιρημονᾶ τὴν βρύσιν νὰ πάρῃ νερόν, καὶ ἦτον ἀνάγκη νὰ ὑπάγῃ τώρα κάποιος.

— Σ' ἐσένα πέφτει ὁ κλῆρος, παιδί μου Γιάννη, εἶπεν ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν Μπουκώσην. Σύρε νὰ γεμίσης τὰ δυὸ σταμνιά, νὰ ἔχῃς τὴν εὐκὴ τοῦ παπᾶ μας, καὶ σὲ καρτεροῦμε, δὲν τρῶμε... Πάρε καὶ μιὰ ἀναμμένη λαμπάδα νὰ βλέπῃς στὸ δρόμο, καὶ πάτει γερά, ὄμορφα ὄμορφα... νὰ μὴ σπάσης τὰ σταμνιά, καὶ τὸ πάθῃς σὰν τὸ τραγούδι ποὺ λένε... καὶ μᾶς ἀφήσης κ' ἐμᾶς χωρὶς νερό.

Ὁ Γιάννης ὁ Μπουκώσης ἐπεθύμει ν' ἀρνηθῇ, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα. Ἐφορτώθη τὰ δύο σταμνιά κ' ἐξεκίνησε διὰ τὴν πηγὴν τοῦ Χαιρημονᾶ, ἣτις ἀπεῖχε περὶ τὰ δύο μίλια, καὶ ἦτις ἔτρεχε τόσον φειδωλὴ ὡς τὸ δάκρυ τῶν ἐξηντλημένων ὀφθαλμῶν. Ἐχρειάζετο σωστὴν μίαν ὥραν διὰ νὰ ὑπάγῃ, νὰ γεμίσῃ τὰ σταμνιά καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ.

Εὐθύς ὡς ἀνεχώρησεν οὗτος, ὁ μπαρμπα-Δημήτρης ὁ Καμπογιάννης, ἔβγαλεν εἰς τὸ φανερόν τὰς δύο πλήρεις στάμνας, καὶ ἐπειδὴ ὁ ἱερεὺς δὲν ἐνόει, ἐξηγήθη καὶ εἶπεν:

— Εἶχα νερό, μὰ ἤθελα νὰ τόνε παιδέψω, τὸν ἀφιλότιμο... Ἀκοῦς ἐκεῖ, νὰ
μοῦ κάμη γρουσουζιά χρονιάρα μέρα, νὰ μοῦ κόψη μεζέδες ἀπ' τὸ
σφαχτό, ἐνῶ τὸ ἔψηνα, καὶ νὰ μὴν πάρω κάβο!

* * *

Ὅταν ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν βούσιν τοῦ Χαιρημονᾶ φέρων τὰ δύο σταμνία
ὁ Γιάννης ὁ Μπουκώσης, ἦτο ἤδη ἡμέρα, τὸ ψητὸν εἶχε καταβροχθισθῆ,
καὶ μόνη ἢ διακριτικὴ φιλαδελφία τῆς θεια-Μαθηνῶς τῆς
Ψευτομετάνισσας, καὶ τῆς θεια-Σεραΐνας τῆς σημαιοφόρου τῶν
πανηγυρίων, τοῦ εἶχε φυλάξει ὀλίγα τεμάχια τοῦ ἀμνοῦ διὰ νὰ φάγη καὶ
κάνη Λαμπρήν, ὁ πειναλέος ἀνθρωπίσκος.

(1893)

* * *

odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr

odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr

II. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ.

1. εὐδοκία τῆς θείας Προνοίας... Ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ οὐσιαστικοῦ εὐδοκία (τοῦ κατὰ πῶσιν δοτικὴν αὐτόθι ἐκφερομένου) ἀπαντᾷ συχνότατα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γραμματολογίᾳ. Αὐτίκα δὲ ἴδωμεν τὸ παρ' Ἀλεξάνδρῳ τῷ μοναχῷ⁶³ κείμενον

«[...]/βουλήσει τοῦ Πατρὸς καὶ εὐδοκία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος[...]/»,⁶⁴

ὅ ἐστιν,

«[...]μέ τὴν θέλησιν τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν εὐνοιαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος[...]

Ἐπὶ τούτῳ δ' ἂν σκεψαίμεθα τὸ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Ψαλμῶν κείμενον

«[...]καὶ ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου ὑψωθήσεται τὸ κέρας ἡμῶν[...]

Ἐομοίως δ' ἂν λάβομεν ἐπὶ νοῦν καὶ τὸ παρὰ Ῥωμανῷ τῷ Μελωδῷ κείμενον

«[...]“δόξα” βοῶντες θεῷ ὑψίστῳ ἐπὶ γῆς τῷ εἰρήνην δωρησαμένῳ
πάσι βροτοῖς εὐδοκία πατρὸς καὶ τοῦ πνεύματος[...]

⁶³ (τῷ ζήσαντι ἐν Κύπρῳ περὶ τὸν ἕκτον μ.Χ. αἰῶνα).

⁶⁴ (Richard, M., *Ἀλεξάνδρου μοναχοῦ λόγος εἰς τὴν εὐρεσιν τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ*, 4025.28).

⁶⁵ (Rahlf, A., *Septuaginta* (τόμ. 2^{ος}), *Psalmi*: καὶ εἰδικώτερον βλέπε εἰς τὸ 18^{ον} χωρίον τὸν 2^{ον} στίχον).

ὄπερ τῆδ' ἀποδοῦναι δυνάμεθα κατὰ τὴν νεωτέραν φωνήν·

«[...]“δόξα” ἀναφωνοῦντες πρὸς τιμὴν Τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ,“Ὅς ἐδωρήσατο εἰρήνην πᾶσι θνητοῖς διὰ τῆς χάριτος Τοῦ Πατρὸς καὶ Τοῦ Πνεύματος[...].»

2. «[...]καίτοι προσπαθῶν νὰ συμψάλλω ὑποφερτὰ κάπως μὲ τὸν ἀρχοντικὸν καὶ πρόθυμον φίλον μου, οὐχ ἦττον ὑστερῶ αὐτοῦ κατὰ πολλά[...].—

Τὸ *οὐχ ἦττον* κεῖται ἐν τῷ παρόντι χωρίῳ ἐκφερόμενον μετὰ τοῦ ῥ. «*ὑστερῶ*» πρὸς ἐπίτασιν τῆς σημασίας τῆς ἐναντιωματικῆς μετοχῆς «*προσπαθῶν*» (*καίτοι*= *ἀν* καί, *μολονότι*) τῆς ἰσοδυναμούσης πρὸς δευτερεύουσαν ἐναντιωματικὴν (ἢ ἄλλως παραχωρητικὴν ἢ ἐνδοτικὴν καλουμένην) πρότασιν, οἶον·

«[...]μολονότι προσπαθῶ νὰ συμψάλλω ὑποφερτὰ κάπως μὲ τὸν ἀρχοντικὸν καὶ πρόθυμον φίλον μου, ὡστόσον ὑστερῶ αὐτοῦ κατὰ πολλά[...]».

Τὸ δὲ *ἦττων* παραθετικόν ἐστι τοῦ ἐπιθέτου *κακός* (ἢ καὶ τοῦ *μικρός*), καὶ κλίνεται κατὰ τὸν κατωτέρω πίνακα ὡς ἀκολούθως·

---

⁶⁶ (Maas, P., Trypanis, C.A., *Ρωμανοῦ Μελωδοῦ Ὕμνοι* (6^{ος} μ.Χ. αἰών): Ὕμνος 62^{ος}, *Εἰς τὸν Ἀρχιστράτηγον*).

ΚΛΙΣΙΣ ΤΟΥ <i>ἥττων</i>		
Ἄρσ.	Θηλ.	Οὐδ.
<i>ΕΝΙΚΟΣ</i> Ὅν. ἥττων Γεν. ἥττονος Δοτ. ἥττονι Αἰτ. ἥττονα (καὶ ἥττω) Κλ. ἥττον	<i>ΕΝΙΚΟΣ</i> Ὅν. ἥττων Γεν. ἥττονος Δοτ. ἥττονι Αἰτ. ἥττονα (καὶ ἥττω) Κλ. ἥττον	<i>ΕΝΙΚΟΣ</i> Ὅν. ἥττον Γεν. ἥττονος Δοτ. ἥττονι Αἰτ. ἥττον Κλ. ἥττον
<i>ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ</i> Ὅν. ἥττονες (καὶ ἥττους) Γεν. ἥττόνων Δοτ. ἥττοσιν Αἰτ. ἥττονας (καὶ ἥττους) Κλ. ἥττονες καὶ ἥττους	<i>ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ</i> Ὅν. ἥττονες (καὶ ἥττους) Γεν. ἥττόνων Δοτ. ἥττοσι(ν) Αἰτ. ἥττονας (καὶ ἥττους) Κλ. ἥττονες καὶ ἥττους	<i>ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ</i> Ὅν. ἥττονα (καὶ ἥττω) Γεν. ἥττόνων Δοτ. ἥττοσι(ν) Αἰτ. ἥττονα (καὶ ἥττω) Κλ. ἥττονα καὶ ἥττω

3. Ἴστέον δὲ ὅτι *κολόβιον* ἐφόρουν καὶ οἱ πάλαι χριστιανοὶ μοναχοὶ οἱ ζήσαντες ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Αἰγύπτου κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας, ὥσπερ ὁ μοναχὸς Ἀπολλῶ, ζήσας ἐπὶ καιρῶν Ἰουλιανοῦ τοῦ Παραβάτου (ἦτοι τῷ 4^ῳ μ.Χ. αἰῶνι) καὶ ἔτη τεσσαράκοντα διαγαγὼν ἐρήμῳ Θηβαΐδι ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐν τινι δ' ἀρχαίῳ κειμένῳ, συγγεγραμμένῳ περὶ τὸν 5^{ον} μ.Χ. αἰῶνα καὶ ἐπιγραφομένῳ «*Ἡ κατ' Αἴγυπτον τῶν μοναχῶν ἱστορία*»⁶⁷, διαλαμβάνεται ἡ ἐξῆς πληροφορία ἀναφορικῶς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ ἐνδύεσθαι τὸν ῥηθέντα μοναχὸν Ἀπολλῶ, καθ' ὃν καιρὸν

⁶⁷ ἔνθα καταγράφεται εἰς φωνὴν Ἀλεξανδρινὴν ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία μοναχῶν τινῶν ζησάντων ἐπὶ τῆς ἐρήμου βίον ἀσκητικόν, μακρὰν τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, ἐν ἀδιαλείπτῳ νηστείᾳ καὶ προσευχῇ (ὧν ἀρετῶν ὑπομονὴ καὶ στερόφᾳ τῇ πίστει καταστάντων ἐπὶ τέλους ἀγίων).

ἐκεῖνος διῆγε τὸν βίον καταμένων ἐντὸς σπηλαίου ἐν τινι τόπῳ τῆς προῤῥηθείσης ἐρήμου·

«Σπήλαιον δὲ μικρὸν καταλαβὼν ἐκεῖ κατέμενεν ὑπὸ τὸ ὄρος. τὸ δὲ ἔργον αὐτοῦ ἦν τὸ πανημέριον εὐχὰς τῷ θεῷ ἀποδιδόναι, ἑκατοντάκις μὲν ἐν νυκτί, τοσαυτάκις δὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ κάμπτων τὰ γόνατα. ἡ τροφή δὲ αὐτοῦ τέως καθάπερ πρῶτον παρὰ θεοῦ ἐξ ἀμηχάνου ἐχορηγεῖτο· ἐν τῇ ἐρήμῳ γὰρ αὐτῷ δι' ἀγγέλου ἡ τροφή ἐκομίζετο. τὸ δὲ ἔνδυμα αὐτοῦ ὁ λεβιτών, ὅπερ τινὲς κολόβιον προσαγορεύουσιν, καὶ λέντιον μικρὸν περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· ταῦτα γὰρ αὐτῷ ἔμειναν ἐν τῇ ἐρήμῳ μὴ παλαιούμενα.»⁶⁸

4. Ἐν τῷ παρόντι δὲ τόπῳ παρίσταται ἀνάγκη, ὅπως γένηται λόγος περὶ τῶν κυριωτέρων ἐκείνων δημοσιεύσεων τῶν ἔργων τοῦ Ἀ. Παπαδιαμάντη, τῶν γενομένων εἰς εἰδησεογραφικά, φιλολογικὰ καὶ ἄλλα ἔντυπα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἅτινα τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἔχαιρον εὐρυτάτης ζητήσεως καὶ ἀναγνωσιμότητος παρὰ τοῦ βιβλιοφίλου κοινῷ. Ἐπὶ τούτῳ δὲ σημειωθῆτω ἐνταῦθα ὅτι πάντα τὰ μέλλοντα διαληφθῆναι κατωτέρω ἐν τῷδε τῷ συγγράμματι δέον ὑποληφθῆναι οὐχὶ ὡς πλήρη καὶ λεπτομερῆ τινα καταγραφὴν τοῦ ὅλου τῶν δημοσιεύσεων τῶν ἔργων τοῦ συγγραφέως (τοῦτο γὰρ παντάπασιν ἀδύνατον γενέσθαι ἐν τινι περιεσταλμένῳ εἰς ἕκτασιν πονήματι οἷον τὸ παρὸν) ἀλλ' ὡς ἀπλῆν, ἢ, μᾶλλον εἰπεῖν, συγκεφαλαιωτικὴν ἔκθεσιν τῶν σπουδαιότερων ἐξ ἐκείνων τῶν δημοσιεύσεων, αἵτινες τὸ παπαδιαμάντειον ἔργον ἅμα μὲν γνωστὸν

⁶⁸ Festugiere, A. J., *Historia monachorum in Aegypto* («Ἡ κατ' Αἴγυπτον τῶν μοναχῶν ἱστορία»). Βίος 8ος, στ. 38-45.

τοῖς Ἑλλησι πᾶσιν ἐποίησαν, ἅμα δὲ ἀλησμόνητον τοῦτο ἄχρι καὶ νῦν κατέστησαν.

Ὡς γνωστὸν ἡμῖν ἐκ τῶν σχετικῶν μελετῶν,⁶⁹ τῷ 1879 ὁ Παπαδιαμάντης ἐδημοσίευσεν τὸ διήγημα *Μετανάστις* εἰς τὴν ἐφημερίδα *Νεολόγος*, ὑπογράφων διὰ τῶν ἀρκτικῶν Ἀ. Πδ.⁷⁰ Ἡ ἐφημερίς ἐκείνη ἰδρύθη τῷ 1866 ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξετυπώθη δὲ ὑπὸ τῶν Σταύρου Βουτυρᾶ, Βαφειαδάκη καὶ Βρεττοῦ. Μετὰ δὲ τὸν διεξαχθέντα ἐν ἔτει 1897 Ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον ὁ *Νεολόγος* ἐξεδόθη ἐπ' ὀλίγον ἐν Ἀθήναις, ὕστερον δὲ ἡ ἔδρα τῆς ἐφημερίδος μετηνέχθη αὖθις πάλιν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα καὶ διεκόπη ὀριστικῶς ἡ ἔκδοσις αὐτῆς τῷ 1923, ἐν ἔτος μετὰ τὰ τραγικὰ γεγονότα τῆς καταστροφῆς τῆς Σμύρνης (ἡμέρα Τετάρτη, 31^η Αὐγούστου/ 13^η Σεπτεμβρίου 1922).

Τῷ 1881 ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, οὔπω γνωρῖμος τότε γεγονῶς τῷ ἐν Ἀθήναις λογοτεχνικῷ κοινῷ, δημοσιεύει τὸ ποίημα *Δέησις*⁷¹ εἰς τὸ περιοδικὸν *Σωτήρ*.

Τῇ 7^η Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1882 ὁ συγγραφεὺς ἤρξατο δημοσιεύων τὸ περίφημον μυθιστόρημα «*Οἱ Ἐμποροὶ τῶν Ἐθνῶν*»

⁶⁹ (Δημητρακόπουλος Φ., *Λεύκωμα Παπαδιαμάντη*).

⁷⁰ Τῆς δ' ἐφημερίδος προλογιζούσης ὡς ἐξῆς:

«Ἀπὸ τῆς σήμερον ἄρχεται ὁ *Νεολόγος* δημοσιεύων ἐν ἐπιφυλλίδι πρωτότυπον διήγημα, γραφὲν ἐν Ἀθήναις ὑπὸ νέου ἐπιτυχῶς ἀσχολουμένου εἰς τὸ ἱστορικὸν εἶδος τῆς μυθιστοριογραφίας. Ἡ *Μετανάστις* ἔχει ὑπόθεσιν τὸν ἐν Μασσαλία ἐνοσκήψαντα κατὰ τὸ 1720 καταστρεπτικὸν λοιμὸν, οὗτινος αἱ ἀναμνήσεις φοβεραὶ παραμένουσιν ἔτι ἐν τῇ εἰρημένῃ πόλει. Ὁ *Νεολόγος* δημοσιεύων τὸ διήγημα τοῦτο, φρονεῖ ὅτι εὐαρεστεῖ τοὺς ἀναγνώστας αὐτοῦ καὶ ἐνθαρρύνει τὴν πρὸς τὸν καλὸν τῶν γραμμάτων ἀγῶνα ἐφεσιν λογίου νέου, ἀξίου πάσης συστάσεως καὶ ὑποστηρίξεως.»—*Νεολόγος* Κωνσταντινουπόλεως, 23/4 Σεπτ. 1879. (βλέπε αὐτόθι ἐν τῇ 78^η σελίδι).

⁷¹ ποίημα ἐμπεπνευσμένον ἐκ τοῦ βιβλίου τῶν *Ψαλμῶν*, ὅπερ ἀποτελεῖ ἐράνισμα ἐν ἐλευθέρῳ διασκευῇ.

εἰς τὴν ἐφημερίδα «*Μὴ χάνεσαι!*», ὑπογράφων διὰ τοῦ ψευδωνύμου «*Μποέμ*».⁷²

Ἡ σατιρική καὶ πολιτική αὕτη ἐφημερίς ἐξεδόθη ἤδη ἀπὸ τοῦ 1880 ὑπὸ τοῦ Βλασίου Γαβρηλίδου (17 Ἰανουαρίου 1880-22 Ὀκτωβρίου 1883), ἧς συνέχεια ὑπῆρξεν ἢ ἐν Ἀθήναις ὕστερον ἐκδοθεῖσα ἐφημερίς Ἀκρόπολις (30 Ὀκτωβρ. 1883-10 Δεκεμβρίου 1920) ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ αὐτοῦ ἐκδότου· ἐφημερίς πολιτική καὶ εἰδησεογραφική, πολιτικῶς προσκειμένη τῷ τῶν φιλελευθέρων κόμματι τοῦ Χαριλάου Τρικούπη, ἧς τακτικὸς συνεργάτης ὑπῆρξεν σὺν πολλοῖς ἄλλοις καὶ αὐτὸς ὁ Παπαδιαμάντης (1892-1897).

Ἡ δὲ Ἀκρόπολις ἐπὶ πολλὰς δεκαετίας ὑπῆρξεν ὑπόδειγμα ἀξιοπιστίας, συντελέσασα τὰ μέγιστα εἰς τὴν συγχρόνησιν τοῦ ἔργου τῆς ἐλληνικῆς δημοσιογραφίας. Ἐν καιρῷ ἢ Ἀκρόπολις ἐγίνετο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον προπύργιον τοῦ ἠθικοῦ ἐκσυγχρονισμοῦ τοῦ πολιτικοῦ γίνεσθαι τῆς ἐποχῆς, ἴν' ἐπὶ τέλους καταστῆ εἰς "δίαιλος", ὡς ἔπος εἶπεῖν, ἐπικοινωνίας, κείμενος μεταξὺ τῶν ἐν τῇ γηραιᾷ Ἀλβιόνι φιλελευθέρων πολιτικῶν δυνάμεων καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς τοιούτων.

Πολλοὶ δὲ ἦσαν οἱ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος καὶ τῶν γραμμάτων, οἵτινες ἠρθρογράφησαν ἐν ταῖς στήλαις τῆς Ἀκροπόλεως ἄνδρες σπουδαῖοι, οἵοι ἦσαν ὁ Κωστής Παλαμᾶς, ὁ Νικόλαος Σπανδώνης, ὁ Ἀριστείδης Ρούκης, ὁ Σίμων Ἀποστολίδης καὶ ἄλλοι πολλοί. Διευθυνομένης τῆς ἐφημερίδος ὑπὸ τοῦ Βλασίου Γαβρηλίδου ἐξεδόθησαν κατὰ καιροῦς, ὡς συμπληρώματα αὐτῆς, ἢ Ἑσπερινή

---

⁷² «Τὸ νέον πρωτότυπον μυθιστόρημά μας ἐγένετο μετὰ πολλῆς εὐμενείας δεκτὸν ὑπὸ τῶν ἐν τῇ κριτικῇ κορυφαίων. Τόσον, πὺν ἂν δὲν εἶχεν ἐλληνικωτάτην καὶ τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὴν ἀναβολὴν, θὰ τὸ ἐξελάμβανον πολλοὶ ὡς μετάφρασιν. Θὰ ἰδῆτε παρακάτω ποίας θερμᾶς θὰ ἐκτυλίξη σελίδας καὶ μετὰ ποίας τέχνης θὰ προβαίνωσιν οἱ χαρακτῆρες καὶ αἱ περιπέτειαι. Γράφεται ὑπὸ ἀγνώστου ἀκόμη εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον δυνάμεως, ἣτις ἐν πολλῇ μετριοφροσύνῃ ἐπιμένει νὰ μὴ γίνουν τ ἀποκαλυπτῆριά της.» (— Περιοδ. *Μὴ χάνεσαι*, 7 Νοεμ. 1882.)

Ἀκρόπολις, ἡ Φιλολογικὴ Ἀκρόπολις, ἡ Κυριακάτικη Ἀκρόπολις, καθώς καὶ ἡ *Ὑπερωκεάνειος Ἀκρόπολις,* ἡ δὲ τελευταία μάλιστα ἀπετέλεσεν εἰδικὴν ἔκδοσιν ἀνταποκρινομένην εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν ἐνδιαφέρον τῶν ἐν Ἀμερικῇ παροικούντων Ἑλλήνων ὁμογενῶν.

Ἡ ἔφημερις παρέμεινεν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Β. Γαβριηλίδου μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (13 Ἀπριλίου 1920). Ἡ ἔκδοσις τῆς ἔφημερίδος λαμβάνει συνέχειαν καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἴδρυτοῦ αὐτῆς, οὔσα ὑπὸ τὴν νέαν διεύθυνσιν τοῦ Θ. Ν. Συναδινού, ἄχρι τῆς 10^{ης} Δεκεμβρίου 1920, ὅποτε καὶ ἀνεστάλη ἡ κυκλοφορία τῆς ἔφημερίδος. Εἶτα δὲ ἡ ἔφημερις ἐξηγοράσθη ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Βουτσινᾶ καὶ ἤρξατο ἐπανεκδιδόμενη ἐν Ἀθήναις τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 1929. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Γ. Βουτσινᾶ (1938) τὴν διεύθυνσιν τῆς ἔφημερίδος ἐκτοτε ἀναλαμβάνει ὁ Ἀθανάσιος Μπότσης. Ἡ *Ἀκρόπολις* ἐξηκολούθησε κυκλοφοροῦσα καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς γερμανικῆς κατοχῆς μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς χώρας, ἤτοι τῷ 1944, ὅποτε καὶ ἐπαύσατο ἐκδιδόμενη τῇ ἰσχυρῇ ἀρμοδίου διατάγματι· ταῦτόν δὲ συνέβη καὶ εἰς ἄλλας ἔφημερίδας ἐκδοθείσας ἐν τοῖς κατοχικοῖς χρόνοις. Ὡστόσο, τὴν 23^{ην} Ἰανουαρίου 1945, ἡ ἔφημερις ἐστὶν ἐπανεκδιδόμενη.

Εἰς τὴν ἔφημερίδα ταύτην ἐδημοσίευσεν ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης τὸ ὠραιότατον αὐτοῦ μυθιστόρημα «ἡ Γυφτοπούλα» (21 Ἀπριλίου 1884).

Τῇ 26 Δεκεμβρίου 1887 ὁ Παπαδιαμάντης δημοσιεύει τὸ πρῶτον αὐτοῦ διήγημα, *Τὸ Χριστόψωμον*, εἰς τὸ εἰδησεογραφικῆς ὕλης ἔντυπον *Ἐφημερίς* ἡμερησία πολιτικὴ ἔφημερις, ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Δ. Κορομηλά ἐν Ἀθήναις τῷ 1873 (1η Ὀκτωβρίου) καὶ διατελέσασα ὑπὸ τὴν ἀρχισυνταξίαν τοῦ Ἰ. Καμπύρογλου.

Βραδύτερον δὲ ἡ ἰδιοκτησία τῆς ἐν λόγῳ ἡμερίδος μετεβιβάσθη ὑπὸ τοῦ Δ. Κορομηλά εἰς τὸν Ἀριστείδην Ρούκην διατελοῦσα ὑπὸ τὴν ἀρχισυνταξίαν τοῦ Ἀγησιλάου Γιαννοπούλου Ἡπειρώτου. Καὶ τῆς ἡμερίδος ταύτης συνεργάτης ὑπήρξεν ἐπίσης ὁ Ἀ. Παπαδιαμάντης ἐπὶ τρία συναπτά ἔτη 1888-1891.

Τῷ 1899 ὁ Ἀ. Παπαδιαμάντης προσλαμβάνεται ὡς μεταφραστὴς εἰς τὴν ἐβδομαδιαίαν ἡμερίδα Ἰαστιν ἔντυπον ἀρχῆθεν γελοιογραφικὸν καὶ σατυρικόν, εἶτα δὲ εἰδησεογραφικόν, ἰθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Θ. Ἀννίνου ἀπὸ τοῦ 1885 μέχρι καὶ τοῦ 1890, καθ' ὃν ἔτος ἡ ἡμερίς μετατραπείσα εἰς ἔντυπον εἰδησεογραφικὸν διετέλει ἔκτοτε ὑπὸ τὴν ἀρχισυνταξίαν τοῦ Δ. Κακλαμάνου μέχρι καὶ τοῦ 1907, ὅτε τὸ ἐν λόγῳ ἔντυπον παύεται κυκλοφοροῦν.

Τέλος δέ, τῷ 1903, ὁ Ἀ. Παπαδιαμάντης διαμένων ἐν Σκιάθῳ ἐδημοσίευσεν τὴν περίφημον *Φόνισσαν*⁷³ εἰς τὸ ἔντυπον *Παναθήναια*, δεκαπενθήμερον λογοτεχνικὸν περιοδικόν, οὗ ἡ ἔκδοσις διιθύνετο ὑπὸ τοῦ Κίμωνος Μιχαλίδου, ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1900 μέχρι τοῦ Σεπτεμβρίου 1913. ↷

5. «*Τὸ ἐπ' ἐμοί...*» (ἐπὶ + δοτικῆ= ἐξάρτησις)· φράσις ἰσοδυναμοῦσα ταῖς περιφράσεσιν ταῖσδε· «*Ὅσον ἐξαρτάται ἀπ' ἐμέ*», «*Ὅσον μπορῶ*». Αὐτίκα δὲ σκόπει τὸ παρὰ Ξενοφῶντι κείμενον

---

⁷³ ἥτις μετεγλωττίσθη εἰς τὴν γαλλικὴν ὑπὸ τοῦ Pierre Baudry («La Tueuse»).
Δημητρακόπουλος Φ., *Λεύκωμα Παπαδιαμάντη*, σ. 127)

«Οὕτω μοι προθύμως ἐβοήθησας ὡς νῦν τὸ μὲν ἐπ' ἐμοὶ οἶχομαι, τὸ δὲ
ἐπὶ σοὶ σέσωσμαι...»⁷⁴

Τὴν αὐτὴν δ' ἐπιρῶματικὴν σχέσιν δηλοῦν τὸ εἰρημένον ἐμπρόθετον (ἐπὶ + δοτικῆ) κεῖται προσέτι ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἑλληνικῇ γραμματείᾳ· οἷον παρ' Ἀποστόλου Μακράκη (1831-1905), ἔνθα φέρεται

«*Ἡ χαρὰ καὶ ἡ λύπη εἰσὶ πάθη ἐν τῇ ψυχῇ, ὧν τὸ μὲν βούλεται, τὸ δὲ οὐ βούλεται, καὶ, εἰ ἦν ἐπ' αὐτῇ*⁷⁵, ἠβούλετο ἀεὶ μὲν χαίρειν, οὐδέποτε δὲ λυπεῖσθαι»⁷⁶. ☞

6. Βασκαίνω τὸ ῥῆμα τοῦτο λαμβάνεται ἐν τῇ νεωτέρᾳ γλώσσῃ καθ' ἣν καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις σημασίαν· αὐτίκα δὲ κεῖται παρ' Ἀριστοτέλει·

«[...]καὶ γενομένων τῶν νεοτῶν ὁ ἄρρη ἐμπύει αὐτοῖς ὡς μὴ βασκανθῶσι [...]»⁷⁷.

καὶ παρὰ Θεοκρίτῳ τῷ Συρῶρακουσίῳ⁷⁸ ὡσαύτως·

«[...] ὡς μὴ βασκανθῶ δέ, τρεῖς εἰς ἐμὸν ἔπτυσσα κόλπον...»⁷⁹ ☞

7. Καὶ ἔστι τῷ ὄντι θαυμαστὸν ὅπως διάφοροι τῶν συγχρόνων ἀνθρώπων ἦσαν ποτε οἱ πάλαι, οἵπερ καὶ ἐδύναντο ἀεῖποτε ἐν

⁷⁴(Ξενοφῶντος *Κύρου παιδεία*, 5.4.11.).

⁷⁵ Τοῦτ' ἔστιν «*Εἰ ἐξηγοῦντο ὑπ' αὐτῆς...*», ἢ, ἄλλως, κατὰ τὴν καθ' ἡμᾶς κοινήν, «*Ἐὰν περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι της...*».

⁷⁶ («*Ἡ φιλοσοφία καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ ἐπιστῆμαι*», ὑπὸ Ἀποστόλου Μακράκη).

⁷⁷ ὅ ἐστι· «[...] *πτύει εἰς τὸ πρόσωπον αὐτῶν ἵνα μὴ βασκανθῶσιν*» (Ἀριστοτέλους *Ἀποσπάσματα, Περί τῶν πτητικῶν*· βλεπε τὸ ἀπόσπασμα 347)

⁷⁸ (4ος-3ον π.Χ. αἰῶνα).

⁷⁹ Ὅπερ ἐρμηνευτέον ταύτῃ· «[...] *τρεῖς φορές ἔπτυσσα εἰς τὸν κόλπον μου...*» (Θεοκρίτου *Βουκολιασταί*, εἰδύλλιον 60^{ον}, στ. 39.).

πλήρει ἀγαλλιάσει καὶ μεταρσιώσει ψυχῆς θεᾶσθαι τὸν ὀρίζοντα καὶ θαυμάζειν τὰς ἐπιτολὰς τῶν ἀστέρων· τούτου δ' ἐν ἀντιθέσει ὄντος πρὸς τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον, τὸν διαβιοῦντα ἐν ἄστει, ἔνθα πάνυ χαλεπὸν ἐστίν (εἰ μὴ καὶ ὅλως ἀπίθανον) ὄρᾶν τοῦ ἡλίου τὰς δύσεις καὶ τὰς ἀνατολὰς ὡς ἐκ τοῦ τερατώδους ὕψους τῶν αἰσχυρῶν καὶ δυσειδῶν ἐκείνων «γιγάντων» τῆς πόλεως, τῶν πολυκατοικιῶν!...

Καὶ οὕτως ὁ ἄνθρωπος ἀπολέσας ἐν τέλει τὴν τοῦ ὀρίζοντος θεωρίαν καὶ στερηθεὶς ἔκτοτε τοῦ θεᾶσθαι τὰς θέσεις ἐκείνας, ἃς διικνεῖται καθ' ἐκάστην ἐν οὐρανῷ ὁ Παλαιὸς τῶν ἡμερῶν Ἥλιος, κινεῖται πλέον ἐντὸς τῶν δαιδαλωδῶν τοῦ ἄστεως ὁδῶν ὡσεὶ ἀσπάλαξ τρεπόμενος ὑπὸ τὴν γῆν τὰς ὑποχθονίας ὁδοὺς καὶ στοάς. Καὶ τυφλὸς *τά τ' ὄψα τόν τε νοῦν τά τ' ὄμματ' ὄν*⁸⁰ ὁ σύγχρονος homo oeconomicus εὐαφέστατα καὶ ἠδύτατα θωπεύει τὰς φωτεινὰς —touch screen— ὀθόνας τῶν GPS συσκευῶν, «τῶν οἴων τε ὄντων», ὡς τινές φασιν, «ἄγειν τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ τὸν ποθητὸν αὐτοῦ προορισμὸν διὰ τῆς βραχυτέρας καὶ εὐκολωτέρας ὁδοῦ»— καθ' ὃν τρόπον, ὡς δ' ἐγὼ φημι, *ῥαδίαν καὶ βραχεῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν εὐδαιμονίαν*⁸¹ ἢ *Κακία* ἐπηγγείλατο ἄλλοτε τῷ Ἡρακλεῖ—, ὀδηγούμενος ὑφ' ἑνὸς ἐν οὐρανῷ ὄντος καὶ τὰ πάνθ' ὀρῶντος δορυφόρου ἐπιτεχνητοῦ· οὗτος δέ, ἄτε δυνάμενος τὸν τῶν κάτω βίον ἐξ αἰθέρος καθορᾶν, κατέστη —φεῦ σου, ὦ ἄνθρωπε!— ὁ μόνος παρέχων τῇ ἀνθρωπότητι θεωρίαν τῆς Γῆς ἐποπτικήν.

Καὶ φέρε' αὐτίκα ἴδωμεν ἐν Ἀτθίδι, ὅπου ὁ σύγχρονος ἀστὸς, ὁ κατοικῶν ἐν τῇ ἱερᾷ καὶ παλαιάτῃ πόλει ταύτῃ τῶν Ἀθηνῶν, ἀπὸ

⁸⁰ Σοφοκλέους *Οιδίπους Τύραννος*, στ. 371.

⁸¹ Ἴδε προσφυῶς τὸν περὶ Ἀρετῆς καὶ Κακίας μῦθον τοῦ Προδίκου, οὗ ἰκανόν τι μέρος μέμνηται ὁ μέγας φιλόσοφος τοῦ ἡμετέρου γένους Σωκράτης, ἀκολούθως οἷς διεμνημόνευται Ξενοφῶντι τῷ ἱστορικῷ ἐν τοῖς *Ἀπομνημονεύμασιν* (Marchant, E. C., 2.1.21-2.1.34).

τῶν ἀπωτάτων μάλιστα χρόνων τοῦ Θησέως ἄχρι καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀπώλεσεν ἐν τέλει τὸ ἴδιον ἐκεῖνο αἶσθημα γαλήνης καὶ ἁρμονίας ὃ πάλαι ποτ' ἠσθάνοντο οἱ ἑαυτοῦ πρόγονοι ἐπὶ τῇ θεᾷ τοῦ ἀπτικοῦ ἡλίου ἀνίσχοντος ὑπὲρ κάρης Ὑμηττοῦ⁸², ὅτε αἱ ἔωθιναι ἀκτῖνες ἐσκεδάννουον τὴν δρόσον τῆς αὐγῆς καὶ τὴν ἐπικαθημένην τοῖς φύλλοις τῶν δένδρων προῖνὴν πάχνην, μεταποιοῦσαι αὐτὴν εἰς ἀχλὺν ὁμοίαν πνοῇ τοῦ Ὑμηττοῦ. Ὅς δὲ κεῖται ἐν τῷ Ἀπτικῷ πεδίῳ οἶονεὶ δράκων πελώριος εἰς γῆν ἐκπεσὼν, βρυχώμενος καὶ ἀσθμαίνων ἅτε θανασίμως πληγεὶς ὑπὸ τῶν καυστικῶν τοῦ Ἡλίου ἀκτίνων.

Καὶ θεώμενοι τὸ θέαμα τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ἔμπλεοι ὄντες αἰδημοσύνης καὶ εὐλαβείας, ἐνόμιζον ὄρᾶν τὸν Βελλεροφόντην ἔφιππον ὄντα (οὗ ἡ κεφαλὴ περιεβάλλετο διὰ φωτοστεφάνου), τῇ μὲν δεξιᾷ κρατοῦντα τὴν λόγχην, τῇ δ' εὐωνύμῳ ἔλκοντα τοὺς χαλινούς τοῦ περὸντος ἵππου, τοῦ Πηγάσου, ὑφ' οὗ τὰς ὀπλὰς κεῖται ἐπὶ γῆς ἡ Χίμαιρα καταπεπατημένη, τῇ ἰππέως λόγχη τετυμμένη καὶ ἀσπαίρουσα πόνῳ.

Καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ Ἕλληνες ὡσαύτως ὄντο ὄρᾶν τὸν Μέγαν Τροπαιοφόρον Ἅγιον Γεώργιον —καὶ τοῦτον ὡσαύτως ἐπιβαίνοντα ἐφ' ἵππου εὐσχήμονος καὶ εὐηνίου— λόγχη φονεύοντα τὸν δράκοντα· ἢ καὶ Ἐκεῖνον ἔτι ὄρᾶν τὸν Σωτῆρα καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν φέροντα τὸν ἡλιακὸν δίσκον ὡς φωτοστέφανον περὶ τῇ κεφαλῇ Αὐτοῦ καὶ λέγοντα, «*Εγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου...*»⁸³, εἶτα δ' ἀναβαίνοντα ἐν πλήρει δόξῃ καὶ

---

⁸² [...] τοῦ καὶ Τρελλοῦ παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ἕλλησιν ἐπικληθέντος, διὰ τὰς ἐκάστοτε γινομένας ἐπὶ τῇ ἀκρωρείᾳ αὐτοῦ παραφορὰς τῶν ἀνέμων, τοῦ ἕτεου καὶ τῆς χιόνος.

⁸³ Εὐαγγέλιον *Κατὰ Ἰωάννην*, 8.12.1.: «*Εγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἔξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς.*»

λαμπρότητι εἰς οὐρανόν, ἵνα μεγαλοπρεπῶς καθεσθῆ «ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως καὶ ἔλθῃ ἐπὶ τῶν νεφελῶν...»⁸⁴

Καὶ τοῖς νεωτέροις μέντοι Ἕλλησιν οὐχ ἦπτον ἐνεποίουν αἰ θαυμασταὶ τοῦ Ἀττικοῦ ἡλίου δύσεις καὶ ἀνατολαὶ τοιαῦτα διανοήματα καὶ συγκινήσεις, οἷα ἤδη προειρήκαμεν ἀνωτέρω.

Τεκμήριον δὲ μέγα· ὁ γὰρ πάνυ ἀντισυμβατικὸς πεζογράφος καὶ δοκιμογράφος Περικλῆς Γιαννόπουλος (1869-1910), ὁ ἀρχαιολάτρης⁸⁵ οὗτος ἰδιόρρυθμος λόγιος καὶ αἰσθητικὸς⁸⁶, σταθεῖς ποτε σύννους ἐν τινι τοῦ Παλαιοῦ Φαλήρου τόπῳ ἐμβλέπει εἰς Καστέλλαν, καὶ ἰδίως ῥήμασι «ζωγραφεῖ», ὡς ἔπος εἰπεῖν, οἶονεὶ χρωστῆρι εἰκαστικοῦ, τὰς χρυσοχρούς καὶ ῥοδοχρούς ἐκείνας αὐγάς τοῦ δύνοντος ἡλίου, ὅς κατὰ τὸ ἡλιοδύσιον φαντάζει ὡσανεὶ βαπτιζόμενός πως, ὀλίγον μετ' ὀλίγον, ἐν θαλάττῃ ἀνταυγούσῃ τὰς χρυσοῦδοχρούς αὐτοῦ ἀκτῖνας. Καὶ γράφει ὁ *μποέμ* οὗτος καὶ ὡς Ἕλλην ὠραῖος Περικλῆς Γιαννόπουλος, ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ *Ἡ Ἑλληνικὴ Γραμμὴ καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Χρῶμα* συγγραφικῶ αὐτοῦ πονήματι:

«[...] Νά· καθήσετε εἰς τὸ Παλαιὸν Φάληρον τὴν ὥραν τῆς δύσεως· θὰ ἰδῆτε μὲ τὰ μάτια σας χιλιάκις τὴν θάλασσαν, ἕνα κυανώτατον, ἀνοικτότατον, ὑελωδέστατον καὶ μεταλλικώτατον χρῶμα, δενόμενον μὲ χρυσοκίτρινα χῶματα, χῶματα καὶ νερὰ μὲ λάμψιν ἀμφότερα καὶ θερμὸν φῶς

⁸⁴ Εὐαγγέλιον *Κατὰ Ματθαῖον*, 26.64.4.

⁸⁵ καὶ δὴ «Ἀττικολάτρης» λέγομεν ἄν, εἴ γ' ἐπιχαρίτως εἰπεῖν βουλοίμεθα. Γεννηθεὶς ἐν Πάτραις τῷ 1869, καὶ αὐτοχειρὶά ἀποθανὼν Ἐλευσίनि (ἐν τόπῳ τῷ *Σκαραμαγκᾶ*), τῷ 1910, ὁ Περικλῆς Γιαννόπουλος ἀπέπεμψεν ἐς πῦρ τὸ ἐξώτερον πᾶν τὸ ἐξ Εὐρώπης προερχόμενον, εὐαγγελιζόμενος ἅμα καὶ τὴν ἔλευσιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθ' ἣν γενήσεται ἡ ἀνάληψις νέου τινὸς *Ἑλληνικοῦ*, ὡς ἔλεγε, *Πολιτισμοῦ*, ἔνθα τῇ ἀρχαιογνωσίᾳ συνέσται τὸ τὴν μητέραν Γῆν γεωργεῖν, καὶ καθόλου τὸ γεωργικῶς ζῆν.

⁸⁶ Ὅς ἐπηρεάσθη ὑπὸ τῶν Ζ. Μωρεᾶ καὶ Μπωντλαῖρ, ὡς καὶ ὑπὸ τῶν Φ. Νίτσε καὶ Μπαρέζ, καὶ συνέγραψε τὰ πονήματα, *Νέον Πνεῦμα*, *Ἑκκλησίαι πρὸς τὸ Πανελλήνιον Κοινόν*, *Ἡ Ἑλληνικὴ Γραμμὴ καὶ τὸ Ἑλληνικὸν χρῶμα*.

δακτυλιολίθων καὶ τὰ χρώματα ἀνερχόμενα εἰς μαλακωτάτας κορυφογραμμὰς διερχομένας κάτωθεν καὶ ἔμπροσθεν σαπφειρίου Υμηττοῦ, τὸν ὁποῖον στέφει ἀραιότατος φωτεινοπράσινος οὐράνιος ἀήρ. Περιμένετε ὀλίγην ὥραν νὰ πέσῃ ὁ ἥλιος ὀπισθεν τῆς Καστέλλας. Στραφήτε πρὸ τὰ ἐκεῖ· ἡ θάλασσα κρόκος ἀγροῦ χρυσός· ἡ Καστέλλα καφεόχρους, ἄνωθέν της χρυσορρόδινος ἀήρ [...]⁸⁷

Αἱ εὐργετικάι αὐταὶ τοῦ ἀπτικοῦ ἡλίου ἀκτῖνες ἐμποιοῦσι τοῖς Ἑλλησιν ἰδέας εὐγενεῖς καὶ θείας· τοιαύτας δὲ ἰδέας, πρῶτον μὲν ἐκπορευομένας ἐν εἴδει νοητοῦ φωτὸς ἐκ τοῦ ὑπερ-Κοσμίου καὶ ἀσωμάτου τῶν θεῶν Συμπαντικοῦ Χώρου, ἔπειτα δὲ καταβαινούσας εἰς τὰς κατωτέρας σφαῖρας τοῦ ὑλικοῦ καὶ σωματικοῦ Σύμπαντος Κόσμου, ὅπου ὁ παμβασιλεὺς Ἥλιος⁸⁸ ὕστερον μετουσιώσῃ αὐτὰς εἰς ὄρατοῦ φωτὸς ἀκτῖνας διερχομένας τὸ ἡμέτερον ἡλιακὸν σύστημα καὶ διαπερώσας πᾶν μόνιον ὕλης. Μετουσιωθεῖσαι δὲ αἱ ἀκτῖνες αὐταὶ ὑπὸ τοῦ Ἥλιου καὶ διελθοῦσαι τὸν ὑποσελήνιον αὐτὸν χῶρον, τὸν μεταξὺ Γῆς καὶ Σελήνης κείμενον ἐν βυθῷ τοῦ Παν-Κοσμίου Ὠκεανοῦ, εἶτα διεισδύσουσιν ὡς σμικρότατα σωματῖα ὕλης καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πάνυ ἀπομεμακρυσμένην τοῦ Σύμπαντος Κόσμου σφαῖραν τῆς Μεγάλῃς ἡμῶν Μητρὸς Γῆς, ὥστ' ἐπὶ τέλους προσπεσεῖν αὐταὶ, οἰονεὶ φῶς, τῷ ψυχικῷ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου πρίσματι, καὶ διαπερῶσαι τοῦτο ἀναλυθῆναι εἰς πλεῖστα ὅσα καὶ παντοῖα τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργήματα ἐπὶ τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν· καθ' ὄνπερ γὰρ τρόπον λευκοῦ φωτὸς ἀκτῖνά τις προσπίπτουσα εἰς ἕδραν κρυσταλλικοῦ πρίσματος διαπεράσασα αὐτὸ ἀνακλᾶται,

⁸⁷ Ἴδε τὸ σπουδαῖον ἐκείνο πεζογράφημα τοῦ Περικλέους Γιαννοπούλου, τὸ ἐπιγραφόμενον *Ἡ Ἑλληνικὴ Γραμμὴ καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Χρῶμα*, καὶ εἰδικώτερον ἐν τῇ 49^η σελίδι τοῦ βιβλίου ὃ ἐκδέδεται ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν Ἐκδόσεων *Πελεκάνος*, ἔτει πέμπτῳ καὶ δισχιλιοστῷ (2005).

⁸⁸ ὁ πάντων δηλονότι βασιλεὺς.

διαθλάται καὶ ἀναλύεται εἰς τὰς ἐπιμέρους συνιστάσας αὐτὴν ἀκτινοβολίας καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς τὰ χρώματα τῆς ἴριδος.

Καὶ ἐγένετο ἐνταῦθα τὸ παραβάλλεσθαι τὰς ἀκτῖνας τῶν ἰδεῶν πρὸς τὰς τοῦ λευκοῦ φωτὸς τοιαύτας, ἵν' ἔτι σαφέστερον ἐννοήσωμεν ὅτι πᾶσα τοῦ ἀνθρώπου ἐνέργεια δημιουργικὴ καὶ πᾶν καθόλου ἐνέργημα αὐτοῦ, ἐκδηλούμενα εἴτε ἐπὶ τῶν τεχνῶν εἴτε ἐπὶ τῶν ἐπιστημῶν, ταῦτα οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ ἐπόμενα τῆς ἐπιδράσεως τῶν φωτεινῶν τοῦ ἡλίου δεσμῶν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς, νοητικῆς, ψυχικῆς καὶ οὐδὲν ἥττον ὑλικῆς τοῦ ἀνθρώπου ὑποστάσεως.

Οὐδαμοῦ δ' ἀλλαχοῦ ὑπῆρξεν τοσοῦτον εὐεργετικὴ τοῖς ἀνθρώποις ἢ τοιαύτη ἐπ' αὐτῶν ἐπίδρασις τοῦ ἡλίου, ὅσον ἐν τῇ ἀπτικῇ γῆ... Καὶ πάντων τούτων μαρτύριον μέγα ὁ Λέανδρος τοῦ Π. Σούτσου (1806-1868):

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΕ'.

Ὁ αὐτός.

5 Ἰανουαρίου 1834.

Ἐκ τῆς Πνυκός, ὦ Κοραλία, θέλομεν ἰδεῖ τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα μεταξὺ Πεντελικοῦ καὶ Ὑμηττοῦ. Ἰδέ τον, ἀγαπητή! προαναγγέλλεται μακρόθεν διὰ τοξεύσεως βελῶν πυρίνων.... Ἡ πυρὰ ἠύξησεν.... Ἡ ἀνατολὴ φλέγεται.... Ἰδοὺ ἔρχεται.... Ἰδοὺ θέλει φανῆ.... Ἰδοὺ ἐφάνη....

Θεέ! Πόσον δροσεροὶ καὶ γλυκεῖς οἱ ἀέρες! τί καθαρὸν τὸ φῶς! Ποία μελωδία τῶν πτηνῶν!... Ποία εὐωδία τῶν φυτῶν!... Ὁφθαλμὸς εἶσαι τοῦ Θεοῦ, ὦ ἥλιε! καὶ φέρεις βλέμμα καταμετροῦν τὸ ἄπειρον! Χαῖρε! Οἱ ἀστέρες σὲ κηρύττουσι βασιλέα των! Χαῖρε! Ἀπὸ τὰ βλέμματά σου λαμβάνει τὸ φῶς τῆς ἡ γῆ, καὶ ἀπὸ τὸ πῦρ σου τὴν γονιμότητά της.

Ἐνδεδυμένος τὴν πορφύραν, ἐπὶ χρυσοῦ θρόνου κάθησαι, καὶ πέριξ θεράποντας καὶ θεραπαινίδας ἔχεις τοὺς Αἰῶνας, τοὺς Ἐνιαυτούς, τὰς Ἡμέρας καὶ τὰς Ὁράς, ὦ Ἥλιε! αὐλικούς σου ἔχεις, ὦ βασιλεῦ τῆς φύσεως, καὶ τὸ Ἴαρος τὸ ῥοδοστεφές, καὶ τὸ Θέρος, τὸ ἐζωσμένον τὸν χρυσοῦν ἄσταχυν, καὶ τὸ Φθινόπωρον τὸ πορφυρόπουν ἀπὸ σταφυλὰς πεπατημένας, καὶ τὸν Χειμῶνα τὸν πολιογένειον καὶ κρυσταλλοπλόκαμον.

Ὡ Ἥλιε τῆς Ἑλλάδος! ὅστις γονίμους ἀκτῖνας εὐφυΐας ἐπιδαφιλεύεσαι μάλιστα εἰς τοὺς Ἕλληνας, δέξαι τὴν εὐγνωμοσύνην μου, καὶ φέγγε πάντοτε εἰς τὴν γῆν ταύτην τῆς προτιμήσεώς μου ἡμέρας δυνάμεως, ἡμέρας δόξης καὶ ἡμέρας ἐλευθερίας.⁸⁹ ☞

*****

8. **κορνιακτισμένος** (καὶ *κουρνιακτισμένος*), [ὀ]. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ μετοχὴ παθητικοῦ παρακειμένου τοῦ ἐν τῷ μέσῳ ἑλληνισμῷ συνηθούς ὄντος ῥήματος, **κορνιακτίζομαι** (ἄλλως καὶ *κουρνιακτίζομαι*), ὅπερ παράγεται ἐκ τοῦ οὐσιαστικοῦ **κορνιακτός** (ὀ) ἢ **κορνιαχτός** (τοῦ ἄλλως καὶ *κορνιαχτός* προσέτι ἐκφερομένου ἤδη ἀπὸ τοῦ 1648).

Κατὰ πτώσιν δὲ αἰτιατικὴν ἐκφερόμενος ὁ τύπος **κορνιακτός** ἀπαντᾷ ἐν τινὶ φλωρεντινῷ κώδικι, ὀνόματι *codex florentinus Laurentianus 1444* (Recensio F[ἤτοι ἀναθεώρησις F] (15^{ος} αἰών]), τοῦ πάνυ γνωστοῦ τῷ μέσῳ ἑλληνισμῷ μυθιστορήματος τοῦ ἐπιγραφομένου *Διήγησις πανεξαίρετος περὶ τοῦ θαυμαστοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου*. ὁ δὲ καὶ *Φυλλάδα τοῦ Μέγ' Ἀλέξανδρου* ἥδει προσέτι καλεῖν ἢ κοινὴ καὶ πάνδημος φράσις τοῦ ἡμετέρου ἔθνους, κατὰ τοὺς

⁸⁹ Π. Σούτσου Ὁ Λέανδρος.

χαλεπωτάτους εκείνους χρόνους τῆς ἐπὶ τέτταρας καὶ πλέον αἰῶνας διαρκεσάσης τυραννίδος τῶν ἀπολιτίστων καὶ βαρβάρων Ὀθωμανῶν Τούρκων.

Καὶ εἰδικώτερον σκόπει τὸ χωρίον 66.12.1-4 (κεφ., ὑποκεφ., στίχ.) ἔνθα Δαρεῖος ὁ Ἀρσάμου τῶν Περσῶν βασιλεύς, ὁ πᾶσι γνωστός ὢν ὡς **Δαρεῖος Γ΄ ὁ Κοδομανός** (380-330 π.Χ.), παρίσταται ἠττημένος ὑπὸ τοῦ μεγάλου Μακεδόνοσ στρατηλάτου Ἀλεξάνδρου κατὰ τὴν μάχην ἐκείνην ἣν συνῆψαν οἱ Μακεδόνες πρὸς τοὺς Πέρσας ἐν Ἰσσοῦ⁹⁰, ἔτει μάλιστα τρίτῳ καὶ τριακοστῷ καὶ τριακοσιοστῷ πρὸ Χριστοῦ (περὶ τὸ 333 δηλ. π.Χ.). Ἐπεὶ οὖν Δαρεῖος γονυπετῆς ἰκέτευσεν Ἀλέξανδρον μὴ ἑᾶσαι αὐτὸν ἀποθανεῖν ἐπὶ γῆς κείμενον καὶ ὑπὸ ἵππων καταπεπατημένον, εἶτα χρώμενος δάκρυσι πολλοῖς καὶ σφόδρα πνευστιῶν, ἔφη·

«Ἐνθυμήσου καὶ ἐσὺ τὸν θάνατον καὶ μηδὲν μὲ ἀφήνης εἰς τὸν κορνιακτὸν νὰ κείτωμαι καὶ εἰς τῶν ἀλόγων τὰ ποδάρια νὰ ἀποθάνω, ὅτι οὐδὲν εἶσαι καὶ ἐσὺ ἀνελεήμονας ὡσὰν οἱ Πέρσηδες...»⁹¹

Ἐν τινι δ' ἑτέρῳ χωρίῳ, ἀπαντῶντι ἐν χειρογράφοις ἀλχημιστῶν ζησάντων ἐπὶ τῶν καλουμένων *Μέσων Χρόνων*⁹², εὑρηται καὶ ὁ τύπος **κορνιαχτιστοῦν** καὶ εἰς τὸ ἀκριβὲς εἰπεῖν σκοπήσωμεν τὴν φράσιν «[...] **νὰ μὴ... κορνιαχτιστοῦν** [...]», ὃ ἐστὶ «**νὰ μὴ... σκονισθοῦν**»·

⁹⁰ Ἰσσοῦς (ἦ)· πόλις μεταξὺ Συρίας καὶ Κιλικίας ἰδρυμένη, πρῶτον μὲν ἀκμάσασα ἐν τοῖς Μηδικαῖς πολέμοις, εἶτα καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ἡ καὶ *Νικόπολις* βραδύτερον κληθεῖσα διὰ τὸ νικηθῆναι αὐτόθι Δαρεῖον τὸν Κοδομανὸν ὑπὸ τοῦ Μακεδόνοσ στρατηλάτου.

⁹¹ (Konstantinopoulos, V.L. and Lolos, A.C., τόμος 1^{ος}).

⁹² Ἦγουν ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς μεγάλης τῶν ἐθνῶν μεταναστάσεως (375 μ.Χ.) μέχρις εὐρέσεως τῆς Ἀμερικῆς (1492 μ.Χ.).

«Καὶ πάλιν τὸ χρίε καὶ στέγνονε αὐτὸ ἕως ὥρας γ' καλές· καὶ ὅταν ἴδῃς ὅτι ἔφαγεν τὸ νερὸν τὸ σίδηρον καὶ λάκκωσεν, κάμε να τὸ λευκόνῃς πολλὰ δυνατὰ, ὥστε να εὐγάλης τὸ φαρμάκην καὶ τὸ οὔρος παντελῶς ἀπὸ τὰ γράμματα. Καὶ χρῆ να τὸ κρατῆς μετὰ μανδίλιον καθαρὸν ἄσπρον, να μὴ δέν ἔχη ῥύπον, καὶ να προσέχῃς να μὴ δέν σου **κορνιαχτιστοῦν τὰ γράμματα.**»⁹³

9. **Κράσπεδον.** Κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἔννοιαν λαμβανόμενον τὸ ἐν λόγῳ οὐσιαστικὸν κεῖται καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ ὅλου τοῦ παπαδιαμαντείου πονήματος, οἷον αὐτίκα ἐν τῷ *Χρήστῳ Μηλιόνῃ*

«Εἶχε διαβῆ ἤδη τὴν κρημνώδη ἀτραπὸν, τὴν ἄγουσαν ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ χωρίου εἰς τὴν πεδιάδα καὶ κατῆλθεν εἰς τὸ ρεῦμα. Ὁ ἥλιος ἐμεσουράνει ἤδη, καὶ ἡ νέα ἀσθμαίνουσα ἔστη ὅπως ἀνασηκώση μικρὸν τὸ κράσπεδον τῆς ἐσθῆτός της καὶ περιδέσῃ αὐτὸ δι' ἱμάντος περὶ τὴν ὀσφύν, καθιστῶσα ἐλευθερώτερον τὸ βῆμα. Ἐφάνη δὲ ὁ μακρὸς καὶ ποδῆρης χιτῶν, κατάλευκος, καλύπτων τὰς εὐμελεῖς κνήμας, καὶ τὸ μεσοφόριον κατερχόμενον μέχρι μέσων τῶν κνημῶν. Ψυχὴ ἀνθρώπου οὐδαμοῦ ἐφαίνετο, καὶ διὰ τοῦτο εἶχε νομίσει ἡ νέα ὅτι ἠδύνατο οὐχὶ ἄνευ κοσμιότητος νὰ καταστήσῃ τὴν ἐνδυμασίαν της εὐζωνοτέραν. Αἴφνης ἐλαφρὸς θόρυβος ἠκούσθη ὀπισθεν τῶν φύλλων, καὶ ὁ θάμνος ἐκινήθη. Ἡ νέα πτοηθεῖσα ἐστράφη δι' ὀρμητικοῦ κινήματος. Μόλις ἐπρόλαβε νὰ ἀφήσῃ νὰ πέσῃ πάλιν εἰς τοὺς πόδας τὸ κράσπεδον τοῦ φορέματός της.»

Ἐν τῇ *Γυφτοπούλᾳ*.

⁹³ (Bethelot, M. - Ruelle, C.E, τόμ. 2^{ος}, σ. 392, «Περὶ τοῦ χρυσῶσαι σίδηρον», ἀκολουθῶς τῷ κώδικι, e Paris. B.N. gr. 2327, fol. 295r.)

«Ἡ μήτηρ Πία ἐν μόνον εἶχεν ἐλάττωμα, ὅτι εἶχε τελείαν τὴν ἐξωτερικὴν ἐπίφανσιν τῆς ἀρετῆς. Ἄν ἔμενον χάσματα εἰς τὸν ὁμοίομορφον κίτρινον χιτῶνα, ὃν ἐφόρει ἀπὸ τῆς κορυφῆς μέχρι τῶν ὀνύχων, θὰ ἦτο ἀστειότατον θέαμα. Δὲν ἐννοοῦμεν δὲ νὰ ὑπῆρχον τὰ χάσματα ταῦτα φύσει, ἀλλὰ θέσει, ἐπὶ τῆς ἐσθῆτος τῆς μητρὸς Πίας. Τὴν μὲν γλαφυρότητα τῶν μελῶν τοῦ γυναικείου σώματος ἀπηθανάτισεν ἤδη ἡ πλαστικὴ καὶ ἐξυμνεῖ καθ' ἡμέραν ἡ ποίησις, ἂν ἐπιδημῇ εἰσέτι αὕτη καὶ δὲν ἀπῆλθεν εἰς ἀπροσίτους καὶ αἰθερίουσ χώρας, ἡ δὲ δύστηνος λογογραφία μόλις τολμᾷ νὰ ἔρπη περὶ τὰ κράσπεδα τῆς ποδῆρους ἐσθῆτος. Δυστυχῶς ὁ κίτρινος χιτῶν ἦτο ἀκέραιος, συνεχῆς καὶ ἄνευ πτυχῶν σχεδόν, ὥστε οὐδὲν ἠδύνατό τις νὰ διῖδῃ ἐκ τοῦ παραδόξου τούτου φαινομένου.»

Ἐν τῇ Φλώρα ἢ Λαύρα·

«Ἦτο ἄκρα ἐρημία. Βαθεῖα σκιά ἠπλοῦτο. Μία σκαπάνη γεωργοῦ ἠκούετο μελαγχολικῶς ἠχοῦσα μακρὰν, καὶ ἀντήχει εἰς τὸ στέρον μου ὁ κτύπος. Ἐκεῖ ἀπὸ τὴν ἄμμον ἐν ὄραμα ἀνέβη. Μέσα ἀπὸ ἐρείπιον ἀγροτικῆς οἰκίας, ἐξῆλθε μία ὄψις γραίας. Κυρτή, μὲ μαύρην μανδήλαν, ἐκράτει δέσμην λεπτῶν ξηροκλάδων ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ ἀριστεροῦ. Μὲ ἀνασηκωμένα τὰ κράσπεδα τῆς πενιχροῦσ ποδιᾶς τῆς, καὶ ἀνυπόδητος.»

Ἐν τῇ Φονίσση·

«Ἡ γυνὴ ἡ ἄρρωστη εἶχεν ἀφήσει βραχνὴν κραυγὴν, κ' ἔτρεξε νὰ κατέλθῃ τὰ δύο ἢ τρία λίθινα σκαλοπάτια τῆς εἰσόδου, παραπατοῦσα καὶ μόλις δυναμένη νὰ βαδίζῃ ἐκ τῆς ἀδυναμίας. Πρὶν αὕτη φθάσῃ πλησίον τῆς στέρας, ἡ Γιαννοῦ εἶχε πιάσει τὸ μικρότερον κοράσιον, τὸ ὁποῖον τῆς

ἐφαίνετο μᾶλλον πνιγμένον ἤδη, καὶ τὸ ἔσυρε βραδέως πρὸς τὰ ἔξω, μὲ τὴν κεφαλὴν πάντοτε ἐπίστομα εἰς τὸ νερόν. Εἶτα σηκώσασα τὸ μικρὸν σῶμα, ἀφοῦ ἀπέθεσε τοῦτο ἐπὶ τῆς λιθίνης κρηπίδος, ἔκυψε κ' ἔπιασε τὴν ἄλλην κορασίδα, τὴν μεγαλυτέραν. Τὴν ἔδραξεν ἀπὸ τὸ κράσπεδον τοῦ φορέματός της, καὶ ἀπὸ τὸν ἕνα πόδα, κ' ἐνῶ ἐτράβα πρὸς τὰ ἄνω τὸ σῶμα, ἢ κεφαλὴ ἔμενε κάτω, ὅσον τὸ δυνατὸν μακροτέραν ὥραν ἐντὸς τοῦ νεροῦ.»

Ἐν τῇ *Γυναικὶ πλεούσῃ*.

«Καθὼς ἦτον σκυμμένη <κ'> ἐμάζευε μὲ τὰς δύο χεῖρας ἀφθονον ἄγραν, ἤκουσε φλοῖσβον πλαταγίζοντος κύματος. Ἀνεσήκωσε τὴν κεφαλὴν, καὶ βλέπει λευκοφοροῦσαν γυναῖκα, πατοῦσαν εἰς τὸ κύμα, νὰ ἔρχεται πρὸς τὰ ἐδῶ.

— Εἶναι κι ἄλλος κόσμος παράξενος, εἶπε ταπεινῇ τῇ φωνῇ μονολογοῦσα ἢ γραῖα. Θὰ βγῆκε νὰ κάμη μπάνια, τέτοιαν ὥρα... Κ' ἔχουμε Αἰδημήτρη μῆνα... δὲν εἶναι καλὸς καιρὸς γιὰ κολύμβημα.

Ἐντοσοῦτῳ ἢ λευκοενδεδυμένη γυνή, ἀνασηκώνουσα τὰ κράσπεδα τῆς ἐσθῆτός της, ἄνω τῶν γονάτων, δεικνύουσα γυμνὰς κνήμας εἰς τὸ φεγγάρι, ὅλον ἐν ἤρχετο πρὸς τὸ μέρος ὅπου εὐρίσκετο ἢ Φριστουδουλίτσα. Αὕτη, μὲ ὅλα τὰ γηρατεῖά της, δὲν ἄργησε νὰ τὴν ἀναγνώριση. Ἐσηκώθη καὶ τὴν ἐφώνησε:

— Ποῦ σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, Καραβοκυρού;< Μὴν ἐζήλεψες καὶ σὺ τὴν τέχνη μου κ' ἤρθες νὰ πιάσης καβούρια;

Ἡ Καπετάνισσα, ἐν ἀλλοκότῳ ἐκστάσει, τῆς ἀπήντησεν:

— Πάω νὰ πνιγῶ, θειακούλα μου!

— Καὶ σηκώνεις καὶ τὰ ροῦχά σου, μὴν βραχῆς!< Εἶναι ρηχὰ τὰ νερὰ ἐδῶ, πλιὸ βαθιὰ νὰ πᾶ νὰ βρῆς νὰ πέσης!»

Ἐν Τῷ Καλογέρῳ·

«Ὁ καλόγηρος ἐτινάζετο φρίσσων ἐπὶ τῆς κλίνης του, ἐξύπνα τρέμων, καὶ πάλιν ἐβυθίζετο εἰς νάρκην καὶ κάρωσιν. Καὶ ἔβλεπε τὴν κλίμακα τὴν μυστικὴν, δι' ἧς ἀνέρχονται οἱ μοναχοὶ εἰς τὰ ἄνω, εἰς τὴν νῆψιν, εἰς τὴν θεωρίαν, εἰς τὸν Παράδεισον. Κ' ἔβλεπεν εἰς τὸν ἀέρα τὰς σκοτεινὰς μορφὰς τῶν δαιμονίων, ὅσα ἐμποδίζουν τοὺς μοναχοὺς νὰ φθάσωσιν ἐκεῖ ἐπάνω. Ἐβλεπε τὴν ἰδίαν ψυχὴν του ἀγωνιῶσαν, φεύγουσαν, μὴ δυναμένην ν' ἀναβῆ, κινδυνεύουσαν νὰ κρημνισθῆ ἐκεῖ κάτω, εἰς τὸ στόμα τῆς γροαίας. Κ' ἔβλεπε κατὰ σταθμοὺς ἐπάνω τὰ φοβερὰ λογοθέσια, μὲ τὰς τρυτάνας, μὲ τὰς γιγαντιαίας βίβλους ἀνοιγομένας, κρατουμένας ἀπὸ ἀγγέλους συμπαθεῖς, καὶ τοὺς δαίμονας ἔλκοντας λυσσωδῶς τὰς τρυτάνας πρὸς τὰ κάτω. Κ' ἔβλεπε παμπόλλους μοναχοὺς πίπτοντας ἀπὸ διαφόρων βαθμίδων τῆς οὐρανομήκουσ κλίμακος. Καὶ ᾤκτειρε τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους, καὶ αὐτὸς μὲ τρεμουλιαστὰς κνήμας καὶ μὲ ἀσθενεῖς χεῖρας προσεπάθει ἐναγωνίως νὰ κρατηθῆ ἐπὶ τῶν κάτω βαθμίδων. Ἀλλ' αἴφνης ἐν σκοτεινὸν δαιμόνιον, ἔχον εἰς τὸ πρόσωπον τοὺς χαρακτῆρας τῆς μιᾶς τῶν δύο νεανίδων, ἐναέριον φοιτήσαν, τὸν ἤρπασε μανιωδῶς ἀπὸ τὸ κράσπεδον τοῦ ράσου του, καὶ μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του ἐτράβα, ἐτράβα ἐπιμόνως νὰ τὸν κατακρημνίσῃ. Ὀλίγον ἀκόμη καὶ αἱ τρεμουλιασμέναι χεῖρες του θὰ ἐξεπιάνοντο ἀπὸ τὴν ἀνωφερῆ δοκὸν τῆς κλίμακος. Ἀλλ' αἴφνης ἐξύπνησε μετὰ νευρικοῦ ἀνατιναγμοῦ.

— Κόλασις ἐδῶ, Κόλασις κ' ἐκεῖ! ἐψιθύρισε ποιήσας τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ὁ μοναχός.»

Καθὼς καὶ ἐν πλείστοις ἄλλοις διηγήμασι τοῦ συγγραφέως.—

10. *Σειραϊνῶ* (ἢ καὶ *Σεραϊνῶ*).—Τοῦτο δὲ τοῦνομα ἐκέκλητο ἡ ἀδελφιδῆ τοῦ συγγραφέως, ἡ οὖσα κόρη Οὐρανίας (1845-1934) τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ.⁹⁴ Ταῦτὸν μέντοι ὄνομα ὠνομάζετο καὶ ἄλλη γυνή, *Σεραϊνῶ* ὡσαύτως καλουμένη, τοῦ γένους Νικολάου⁹⁵. ἡ δὲ θυγάτηρ ἦν Δημητρίου Μωραϊτίδου (1818-1876) καὶ ἀδελφὴ ἅμα τοῦ γνωστοῦ φιλολόγου, πεζογράφου καὶ θεατρικοῦ συγγραφέως ἐκ Σκιάθου, Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδου (1850-1929), ὄντος —ἐκ πατρός— δευτέρου ἑξαδέλφου τοῦ Ἀ. Παπαδιαμάντη.

Ἡ δὲ μακροβιωτάτη Οὐρανία (1845-1934) ἦν ἡ πρωτότοκος κόρη τοῦ ζεύγους Ἀδαμαντίου Ἐμ. Ἐμμανουήλ (1818-1895) καὶ Ἀγγελικῆς (Γκιουλῶς) Ἀ. Μωραϊτίου (1828-1900), καὶ ὑπῆρξεν ἡ μόνη ὑπανδρος ἐκ τῶν θυγατέρων (σύζυγος Ἰω. Ν. Ἀλεξάνδρου)⁹⁶.

Τᾶλλα δὲ τέκνα τῆς οἰκογενείας Παπαδιαμάντη, πλὴν τῆς Οὐρανίας καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἦσαν κατὰ τάξιν χρονολογικὴν οἱ 1) Ἐμμανουήλ, ὃς ἀπεβίωσε βρέφος ὧν ἔτι (1843-1844), 2) Χαρίκλεια (1848-1921), 3) Σοφούλα (1852-1930), τὰ δίδυμα τέκνα 4) Κυρατσούλα ἡ προμοίρως ἀποθανοῦσα (1856-1857), καὶ 5) ὁ ἀτίθασος Γεώργιος⁹⁷ (1856-1905), ἐν ᾧ τελευταία ἀκολουθεῖ 6) ἄλλη μία κόρη, καὶ ἐκείνη *Κυρατσούλα* ὡσαύτως ὀνομασθεῖσα (1858-1936· ἡ λαβοῦσα αὐτὸ τὸ ὄνομα ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς προῶρηθείσης Κυρατσούλας, τῆς ὁμοδέλφου αὐτῆς καὶ βραχύτατον βίον ζησάσης), ἥτις —διὰ τὸ

⁹⁴ Δημητρακόπουλος Φ., σ. 71.

⁹⁵ αὐτόθι.

⁹⁶ Δημητρακόπουλος Φ., σ. 38.

⁹⁷ Βλ. OCTAVE MERLIER, Ἀ. Παπαδιαμάντη *Γράμματα*, σσ. 134-137, καὶ μάλιστα τὰς ἐπιστολάς ὑπ' ἀριθ. 115-119· βλέπε δ' ὡσαύτως καὶ τὰς σελίδας 138-139, καὶ ἰδίᾳ τὰς ἐπιστολάς ὑπ' ἀριθ. 120-121, ἀντιστοίχως.

εἶναι ἄφραστον καὶ ἀπόρρητον τὸ θέλημα Κυρίου!...— ναὶ μὲν μακρὸν ἔμελλε ζῆσαι βίοτον, ἀλλ' οὐδὲν δὲ ῥᾶστον.

Περὶ δὲ τοῦ ἀπειθοῦς καὶ ἀδαμάστου χαρακτήρος τοῦ ὡς εἴρηται ἀδελφοῦ τοῦ συγγραφέως, Γεωργίου (ἢ *Γεωργάκη*, ὡς εἰώθει λέγειν αὐτὸν ὁ συγγραφεὺς καθ' ὑποκόρισιν), ἴδωμεν τὰς ὑπ' ἀριθ. 94, 95, 96, 97 καὶ 98 ἐπιστολὰς τοῦ Ἀ. Παπαδιαμάντη πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἀδαμάντιον⁹⁸, τὰς συνταχθεῖσας ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἐν Ἀθήναις τότε παροικοῦντος, ἐν χρονικῷ διαστήματι διικνουμένῳ μεταξὺ τῶν μηνῶν Ἰανουαρίου καὶ Μαρτίου 1878. Ἐν ταῖς ῥηθείσαις ἐπιστολαῖς διαλαμβάνονται αἱ προσωπικαὶ τοῦ Παπαδιαμάντη γνώμαι καὶ εἰκασίαι περὶ τῆς ἐκβάσεως τῶν δραματικωτάτων ἐκείνων γεγονότων τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων, τοῦ ἐκραγέντος (μηνὶ Ἰανουαρίῳ 1878) ἐν Θεσσαλίᾳ καὶ Ἠπείρῳ, μικρὸν μετὰ τὴν λήξιν τῆς Ῥωσσοτουρκικῆς συρροᾶξεως καὶ τῆς ἐπακολουθησάσης ὕστερον συνθηκολογήσεως τοῦ Ὀσμὰν πασᾶ, ἡγοῦν τῇ 29^η/10^η Δεκεμβρίου 1877.

Καὶ ἰδοὺ αἱ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιστολαί·

Ἐπιστολὴ

94^η

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 19 Ἰανουαρίου 1878

Σεβαστέ μοι πάτερ,

Ἔλαβον χθὲς τὴν ἀπὸ 9 τοῦ παρόντος μηνὸς ἐπιστολήν σας. Τὴν δὲ ἀπὸ 25 Δεκεμβρίου [παρελθόντος] ἔ[τους] εἶχον λάβει πολὺ ἀργά, ἥτοι τὴν 10 ἢ 11 τοῦ παρόντος μηνός.

⁹⁸ Ἴδε αὐτόθι τὰς σ.σ. 115-121.

Τὸ Σάββατον καὶ τὴν Κυριακὴν συνέβησαν ἐν Ἀθήναις ταραχώδεις ὀχλαγωγίαι, ἀπειλοῦσαι στάσιν κατὰ τῶν καθεστῶτων ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὀρμῆς πρὸς ἐξωτερικὸν πόλεμον. Ὁ στρατὸς διετάχθη νὰ κτυπήσῃ τὸν λαόν, 5 ἢ 6 ἄνθρωποι ἐφονεύθησαν ἢ ἐπληρώθησαν. Μὴ ἀνησυχεῖτε ὅμως, ἤδη ἀποκατέστη ἡ ἡσυχία. Τὴν ἀφορμὴν πρὸς τὰς ὀχλαγωγίας ἔδωκε τὸ ἐκ Κ/πόλεως ἄγγελμα περὶ συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν δύο ἐμπολέμων. Ἦδη ὅμως ἡ εἰδησις ἐκείνη ἀπεδείχθη πρόωρος, ἂν δὲ τῷ ὄντι ὁ πόλεμος παραταθῆ, ἡ Ἑλλάς, κατὰ τὴν ἐνταῦθα ἐπικρατοῦσαν γνώμην, θέλει καταλάβει διὰ τοῦ στρατοῦ τῆς τὴν Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν. Ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν λύεται τὸ ζήτημα, καὶ ἂν πράγματι διακοπῶσιν αἱ σχέσεις, θέλω ἔλθει εἰς Σκιάδον, καὶ θὰ ἀποφασίσωμεν τότε ἂν θὰ μείνωμεν ἐνταῦθα ἢ θὰ ἀπέλθωμεν εἰς Χαλκίδα. Φρονοῦσιν ὅμως ἐνταῦθα ὅτι δὲν δύναται καὶ ἐν πολέμῳ νὰ προσβάλλῃ ὁ ἐχθρὸς παράλια μὴ ὠχυρωμένα, καὶ ἔπειτα ὁ στόλος τῆς Τουρκίας εἶναι ἤδη ἄοπλος καὶ κατεστραμμένος παντελῶς, ὡς λέγεται. Ἐν πάσῃ ὅμως περιπτώσει, ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις δὲν δύναται νὰ κηρύξῃ ἢ νὰ δεχθῆ πόλεμον πρὶν ἐξασφαλίσῃ ὅπωςδήποτε τὰ παράλια τῆς χώρας. Ὅπωςδήποτε, ἂν γείνη τίποτε, μετὰ τοσοῦτων χιλιάδων κόσμου θὰ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς, καὶ γεννηθῆτω τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Ὅσον τὸ κατ' ἐμέ, καὶ εἰς Θεσσαλίαν ἂν ἀποφασίσω ν' ἀπέλθω, δὲν θὰ πράξω τοῦτο προτοῦ νὰ ἔλθω πρὸς ὑμᾶς καὶ λάβω τὴν συναίνεσίν σας.

Ἀσπάζομαι τὴν χεῖρά σας καὶ τῆς μητρὸς.

ὁ υἱὸς σας

Δὲν μοὶ γράφετε ἂν ἐλάβετε καὶ τὴν ἀπὸ 5 τε. μηνὸς ἐπιστολὴν μου παρὰ τοῦ Φιλοκλέους Γ. Ἰωάννου.

Ἐπιστολὴ

95ⁿ

Ἐν Ἀθήναις, τῆ 2 Φεβρουαρίου 1878.

Σεβαστέ μοι πάτερ,

Διὰ τοῦ Μ. Δαμάσκου σᾶς ἔγραψα ἀπὸ 23 λήξαντος, ὁμοίως καὶ διὰ τοῦ ταχυδρομείου ἀπὸ 27 τοῦ αὐτοῦ. Καὶ πάλιν σᾶς γράφω, διότι φαντάζομαι πόση εἶναι ἡ λύπη καὶ ἡ στενοχωρία σας διὰ τὴν εἰς Θεσσαλίαν μετάβασιν τοῦ ἀδελφοῦ μου ἐκ τῆς ἰδικῆς μου λύπης καὶ στενοχωρίας. Ὁ Κουμπῆς ἔφθασεν εἰς Πειραιᾶ προχθὲς καὶ γράμμα σας δὲν μοὶ ἔφερε. Μοὶ διηγήθη μόνον τὰς λεπτομερείας τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Γεωργάκη μας, ὅτι δηλ. ἔφυγε κρυφίως, ὅτι ὑπῆγε καθὼς εὐρίσκετο μὲ τὰ συνήθη ἐνδύματά του, κτλ. Αὐτὸ μὲ ἠνησύχησε καὶ ἐμέ, διότι πλείοτερον πρέπει νὰ φοβῆταί τις τὸ κρύον παρὰ τοὺς Τούρκους, οἵτινες δὲν εὐρίσκονται εἰς Θετταλομαγνησίαν, ἐκεῖ ὅπου εἶναι. Δὲν ἀμφιβάλλω ὅμως ὅτι ἐπρομηθεύθη κάπου χονδρότερόν τι ροῦχον καὶ εἶναι ἤδη καλλίτερα.

Ἐν γένει εἰπεῖν, δύο πράγματα εἶναι τώρα, ἢ δὴ γείνη εἰρήνη, καὶ τότε οἱ ἐπαναστάται δὴ ἀμνηστηθῶσι καὶ δὴ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰ ἴδια, σὺν Θεῷ, ἢ δὴ γείνη πόλεμος γενικός, τῆς Ἀγγλίας μὲ τὴν Ρωσσίαν καὶ τὴν Τουρκίαν, ὡς λέγεται, καὶ τότε καὶ ἡ Ἑλλάς δὲν δὴ μείνη ἡσυχος ἀλλὰ δὴ βαδίσῃ μὲ τὴν ἀγγλικὴν συμμαχίαν. Λοιπὸν τότε ὅλη ἡ νεολαία δὴ κληθῆ εἰς τὰ ὅπλα, καὶ δὲν δὴ εἶναι ὁ Γεωργάκης μας μόνος, ὅστις ὑποφέρει. Λοιπὸν πρέπει νὰ παρηγορώμεθα, διότι εἰς τοιοῦτους δυστυχεῖς καιροὺς, ὅπου εὐρέθημεν, στενὰ εἶναι πανταχόθεν, καὶ δὲν ὑποφέρομεν ἡμεῖς μόνοι, ἀλλ' ὁ κόσμος ὅλος.

Μὴ κλαίης νυχθημερόν, ἀγαπητὴ μου μῆτερ, ἀλλὰ συλλογίσου ὅτι εἰς τὴν Θεσσαλίαν εὐρίσκονται ἤδη πέντε χιλ. ἐθελονταί, τέκνα πέντε χιλιάδων μητέρων, αἵτινες ὅλοι ἔχουν σπλάγχνα, ὅλοι ἐν πόνοις ἐγέννησαν, ὅλοι πονοῦν διὰ τὰ τέκνα των, καθὼς καὶ σύ. Ὑπερβάλλουσα λύπη ἀτομικὴ ἐν τοιούτῳ καιρῷ γενικῶν καταστροφῶν καὶ ἔξανδραποδίσεων καὶ αἱματοχυσιῶν, εἶναι ἰδιοτελής, εἶναι ἐγωιστικὴ καὶ ἐξυβρίζει τὴν θείαν πρόνοιαν τὴν οἰκονομοῦσαν καὶ διέπουσαν τὰ πάντα. Ὅθεν μὴ λυπεῖσαι, ἀλλὰ παρακάλει μᾶλλον ἀδιαλείπτως νὰ ἀπολαύσῃς ταχέως τὸ τέκνον σου.

Ἐγὼ εἰς τὰς Ἀθήνας περνῶ πολὺ καλὰ καὶ ὑγιαίνω. Ἀσπάζομαι τὰς δεξιὰς σας ἀμφοτέρων

ὁ υἱός σας

Ἀλέξ. Παπαδιαμάντης

Ἐμπιστευτικόν. Δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας προτοῦ νὰ φύγη ὁ Γεώργιος, ἔλαβεν ὁ Γ. Δημητριάδης ἐπιστολὴν του ἐνταῦθα, δι' ἧς τῷ ἔγραφεν ὅτι νὰ ἐνθυμηθῇ τὴν ὑπόσχεσίν του τοῦ νὰ ἀπέλθωσιν ὁμοῦ εἰς Θεσσαλίαν. Ἐγὼ τῷ εἶπα νὰ τῷ γράψῃ, ὅτι τὰ τῆς Θεσσαλίας θεωροῦνται ἐν Ἀθήναις γελοῖα, ἀλλὰ ἄς ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας νὰ τὸν ἴδωμεν καί, ἂν γείνη πόλεμος, νὰ ὑπάγωμεν ὅλοι ὁμοῦ. Ταῦτα εἶπα δέλων νὰ φέρω ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὴν ἀπασχόλησιν τοῦ πνεύματός του καὶ διότι ἤξευρα ἢ ἐπίστευα ὅτι πόλεμος δὲν θὰ ἐγίνετο μεμονωμένως. Δὲν ἐξεύρω ἂν ὁ Γ. Δημ. ἔγραψε ταῦτα καὶ ἂν ἔλαβεν ὁ Γεώργιός μας τὴν ἐπιστολὴν του.

Ἐπιστολὴ

96^η

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 9 Φεβρουαρίου 1878.

Σεβαστέ μοι πάτερ,

Ἔλαβον τὴν ἀπὸ 31 π[αρελθόντος μ[ηνός] ἐπιστολὴν σας. Ἐντὸς αὐτῆς, ὡς μοὶ γράφετε, μοὶ ἐγκλείετε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Γεωργάκη. Δὲν εὐρέδῃ ἐγκλειστος τοιαύτη ἐπιστολή. Ἴσως ἐλησμονήσατε νὰ ἐγκλείσητε αὐτήν.

Ἐγὼ πλὴν τῆς ἀπὸ 27 καὶ 23 καὶ 19, σᾶς ἔγραψα καὶ τὴν 2 ἰσταμένου ταχυδρομικῶς. Ἐλπίζω νὰ τὴν ἐλάβετε. Τὴν δὲ ἀπὸ 19 Ἰανουαρίου ἀπέστειλα διὰ τοῦ Αἰγ. Αἰγιαλείδου, ὅστις ὅμως ἀφοῦ δὲν ἦλθεν εἰς Σκιάθον ὁ ἴδιος, καθὼς ἐσκόπευεν, ἔπρεπε νὰ ἐγχειρίσῃ τὴν ἐπιστολὴν μου εἰς τὸν Γ. Δημητριάδην διὰ νὰ τὴν λάβῃτε.

Ἐπίσης καὶ τὴν ἀπὸ 8 Ἰανουαρ. ταχυδρομ. διὰ Κουσουλίνῃ ἔλαβον, καὶ ἀνέφερα, νομίζω, τὴν λῆψιν αὐτῆς ἐν τῇ ἀπὸ 19 πρὸς ὑμᾶς.

Προχθὲς ἐμάδομεν ἐνταῦθα ὅτι μάχη συνεκροτήθη τὴν 6 ἐν Μακρυνίτσα, καθ' ἣν ἐφονεύθησαν, ὡς λέγεται, 30 - 40 ἐπαναστάται καὶ 300 Τοῦρκοι. Τὸ ἀποτέλεσμα ὀριστικῶς ἀγνοεῖται. Τί νὰ σᾶς εἶπω; Ἡ καρδιά μου ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης τρέμει ἀδιαλείπτως. Ἄς ὑποταγῶμεν, πάτερ μου, εἰς τὸ δέλημα τοῦ Κυρίου. Ὅ,τι εἶναι γραπτὸν διὰ τὸν φίλτατόν μας Γεώργιον, θὰ

γείνη, καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ τὸ ἀποφύγωμεν. Εἶθε ὁ εὐσπλαγγχος καὶ ἐλεήμων Θεὸς νὰ νεύσῃ πρὸς τὰς ἰκεσίας ἡμῶν καὶ νὰ μᾶς τὸν ἀποδώσῃ. Ἄν ὅμως Ἐκεῖνος εὐδοκήσῃ νὰ καλέσῃ παρ' ἑαυτῶ ἓνα μάρτυρα, ὀφείλομεν νὰ εὐχαριστήσωμεν Αὐτῶ, καὶ Αὐτὸς μόνος δύναται νὰ μᾶς παραμυθήσῃ.

Ἐννοεῖς τώρα, φιλτάτη μου μῆτερ, ἐννοεῖς ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχῃς ὑπερβολικὴν ἀδυναμίαν πρὸς τὰ τέκνα σου, διότι αὐτὰ διὰ βασάνων καὶ πικριῶν ἀνταμείβουσιν ὅλην τὴν στοργὴν σου; Πάλαισον, νίκησον, ἐγκαρτέρησον, δυστυχῆς μῆτερ, διότι πρέπει, εἶναι ἀνάγκη νὰ ζήσης, νὰ ζήσης, μῆτερ, διὰ τὰς θυγατέρας σου, καὶ νὰ μὴ ἀποθάνῃς διὰ τοὺς υἱούς σου. Ὅλοι ἡμεῖς εἴμεθα βλαστοί, καὶ ἂν κοπῆ εἰς βλαστός, τὸ δένδρον μένει. Σὺ ὅμως εἶσαι ἡ ῥίζα, καὶ πρέπει νὰ μείνῃς διὰ νὰ μὴ μαρανθῆ τὸ δένδρον.

Τί ἄλλο νὰ σᾶς γράψω; Μὲ προσκαλεῖτε νὰ ἔλθω εἰς Σκίαθον. Ἀκόμη δὲν ἀπεφάσισα, θὰ ὀδηγηθῶ ἂν θὰ ἐμπορέσω νὰ ἔλθω. Περὶ ἐμοῦ μὴ ἀνησυχεῖτε, δὲν ἔχω τίποτε, εἶμαι καλά, οὐδένα κίνδυνον τρέχω, δόξα τῶ Θεῶ. Δύναμαι νὰ ὑποφέρω πᾶσαν λύπην. Σᾶς ὁ Θεὸς νὰ βοηθήσῃ. Ὑπὲρ ὑμῶν ἀδιακόπως παρα[καλῶ... Ἀσπάζομαι] τὰς δεξιὰς ὑμῶν

[ὁ υἱὸς σας]

Ἐπιστολὴ

97^η

Ἐν Ἀθήναις, 16 Φεβρ. 1878.

Σεβαστέ μοι πάτερ,

Ἐλαβον τὴν ἀπὸ 5 τ. μ. ἐπιστολὴν σας δι' ἧς μοὶ ἀναγγέλλετε τὴν ἐπάνοδον τοῦ Γεωργίου μας καὶ ἐχάρην. Ἐντούτοις ἐπεδύμου νὰ γνωρίζω τὰ περιστατικὰ τοῦ ταξειδίου τούτου, διότι δὲν ἐξεύρω εἰμὴ ὅ,τι ἤκουσα ἀπὸ τὸν κόσμον. Ἄν θέλῃ ἄς μοὶ γράψῃ ὁ ἴδιος. Τὸν συμβουλεύω δὲ νὰ μὴ πειράζεται διόλου ἢ φιλοτιμία του ἐκ τοῦ ὅτι ἀνεχώρησεν ἐκ τοῦ τόπου τῆς ἐπαναστάσεως, καθόσον πλεῖστοι νέοι δυσαρεστηθέντες ἀνεχώρησαν. Γίνονται δὲ τόσαι καταχρήσεις περὶ τὴν διεξαγωγὴν τῶν κινημάτων τούτων, ὥστε ἡ ἐπανástασις

θεωρεῖται κοινῶς ἐνταῦθα ὡς ναυαγήσασα. Χύνουσι δὲ τὸ αἷμά των ἀδῶοί
τινες νέοι ἀδίκως καὶ ἀνωφελῶς, ἐνῶ ἄλλοι πλουτίζονται ἐκ τῆς διαχειρίσεως
τῶν ἱερῶν τούτων χρημάτων καὶ φαίνονται παχυνόμενοι ἐκ τοῦ αἵματος τῆς
ἀπειροκάκου νεολαίας.

Ἀσπάζομαι τὴν δεξιάν σας καὶ τῆς μητρὸς. Τὸν Γεώργιον ἐναγκαλίζομαι.

Ὁ υἱός σας

Ἔμαθα ὅτι δύο σκιαθῖται ἐφονεύθησαν ἐν Μακρυνίτσα. Γράψατέ μοι τίνες
εἶναι οὗτοι.

Επιστολή

98^η

Ἐν Ἀθήναις, τῆ 2 Μαρτίου 1878.

Σεβαστέ μοι πάτερ,

Ἔλαβον καὶ τὴν ἀπὸ 19 Φεβρ. ἐπιστολήν σας. Εἰς τὸν Γεωργάκην ἔγραψα
δὶς διὰ μακρῶν. Ὁ λοχίας Πάγκαλος, τὸν ὁποῖον ἠντάμωσα ἐνταῦθα, μοὶ εἶπεν
ὅτι εἶναι συμπεφωνημένον νὰ τὸν συμπαραλάβῃ ἐπιστρέφων εἰς τὴν
Θετταλομαγνησίαν διὰ Σκιάθου.

Προσέχετε μὴ φύγη πάλιν κρυφίως.

Ἀσπάζομαι τὴν δεξιάν σας καὶ τῆς μητρὸς μου.

Ὁ υἱός σας.

Ὑποσημείωσις 35. [Κύματι θαλάσσης...](#)

Ἄτερος κανὼν παρακλητικὸς εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον

ἐν τοῖς θεοτοκίοις «Νικολάου»
ὠδὴ α'. ἦχος πλ. β'. «Κύματι θαλάσσης»

Πάτερ θεοφόρε, πατέρων ἀκρότης,

σοφὲ Νικόλαε,
μὴ ὑπερίδης με καταφυγόντα τῇ σκέπη
τὸν ἀνάξιον καὶ ἄθλιον τῆς σεπτῆς πρεσβείας σου
τυχεῖν με τῆς αἰτήσεως.
Ἄρπασον χειρῶν με ἀδίκων ἀνθρώπων,
πάτερ Νικόλαε,
καὶ διαφύλαξον, ὅτι ἰδοὺ ὡσπερ κύνες
ὠρνούμενοι ζητοῦσί με ἀπολέσαι, ἅγιε·
ἐλέησον τὸν δούλόν σου.
Μὴ με ἀποστρέψης θλιβόμενον, πάτερ,
τῆς ἀντιλήψεως
τῆς σῆς τὸν ἄσωτον· μὴ ἐκκακήσης ἀκούων
τῆς φωνῆς τῆς ἀναξίας μου· ὅσα θέλεις δύνασαι,
ἐπίσκεψαί με, ἅγιε.
Νεῦσον, παναγία, ἀγία ἀγίων,
παρθένε δέσποινα,

Χριστιανῶν ἡ ἐλπίς, τῇ ἀναξία δεήσει
τοῦ οἰκέτου σου· εἰσάκουσον, ἀσθενοῦντα ἴασαι
καὶ σῶσον με τὸν δείλαιον. ☩

Ὑποσημείωσις 41. [Χριστὸς Ἀνέστη...](#)

Στίχ. α΄. Ἀναστήτω ὁ Θεός, καὶ διασκορπησθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ
αὐτοῦ, καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ οἱ μισοῦντες αὐτόν.

Στίχ. β΄. Ὡς ἐκλείπει καπνὸς ἐκλιπέτωσαν, ὡς τήκεται κηρὸς ἀπὸ
προσώπου πυρός.

Στίχ. γ΄. Οὕτως ἀπολοῦνται οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ·
καὶ οἱ δίκαιοι εὐφρανθήτωσαν.

Στίχ. δ΄. Αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος, ἀγαλλιασώμεθα καὶ
εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ. ☩

ΤΕΛΟΣ

odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr

III. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α' ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Ἄ. Παπαδιαμάντη *Γράμματα*, με πρόλογον καὶ σημειώσεις
OCTAVE MERLIER: Βιβλιοπωλεῖον Ἰωάννου Ν. Σιδέρη, ἐν Ἀθήναις
1934.

Δημητρακόπουλος Φ., *Λεύκωμα Παπαδιαμάντη*: Ἐκδόσεις ERGO:
Ἀθήνα, 2001.

Τριανταφυλλοπούλου Ν. Δ., Ἄλεξάνδρου Παπαδιαμάντη Ἄπαντα,
τόμος δεύτερος, σ.σ. 275-301, Ἀθήνα 1982.

Βάμβα Ν., *Γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς σημερινῆς ἐλληνικῆς
γλώσσης*, Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1849.

Πανελλήνια Ἑνωσιὴ Φιλολόγων, Ἄλεξάνδρος Παπαδιαμάντης, 100
χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του, Ἀθήνα, 2011.

Ἀγάθη Ἐρωτοκρίτου, *Διηγήματα Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη* (Α'
ἔκδοσις): Δευκωσία, 2010.

Ζωσιμάδων, Ἄπάνθισμα τοῦ τεχνολογικοῦ μέρους τῆς ἐλληνικῆς
γραμματικῆς, Αὐστρία 1802.

Τζαρτζάνου Ἀ., *Συντακτικὸν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης*, Ἐν
Ἀθήναις 1966, *Γραμματικὴ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης*, 1967.

Ἀναγνωστοπούλου Βασιλείου Δ., *ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ*, ΑΘΗΝΑ, 2006.

Τριανταφυλλίδη Μ., *Νεοελληνική Γραμματική*, Θεσσαλονίκη, 1946.

Δημητράκου Δ., *ΜΕΓΑ ΛΕΞΙΚΟΝ ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ*, 1964.

ΑΝΘΙΜΟΥ ΓΑΖΗ, *ΛΕΞΙΚΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΔΙΗΡΗΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΟΜΟΥΣ ΤΡΕΙΣ*: ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ, ἐπιστάσις καὶ διορθώσις Σπυρίδωνος Βλαντιῆ: *EN VENETIA*: ΤΥΠΟΙΣ ΜΙΧΑΗΛ ΓΛΥΚΥ ΤΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ: 1809.

LIDDELL & SCOTT, *ΜΕΓΑ ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ*, ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, 1901.

Τεγοπούλου — Φυτράκη, *ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ*, 1988.

Ξενοφώντας *Κύρου Παιδεία*, μετενεχθεῖσα εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν ὑπὸ Κωνσταντίνου Βαρδαλάχου· ἐν' Αθήναις 1845.

Β' ΞΕΝΗ

Festugiere, A. J., *Historia monachorum in Aegypto* (Ἡ κατ' Αἴγυπτον τῶν μοναχῶν ἱστορία): pub. "Societe des Bollandistes", Brussels, 1971.

edr. Aland, K.,edr Black, M.,edr Martini, C.M.,edr Metzger, B.M.,edr Wikgren, A., *The Greek New Testament* (ἔκδοσις 2^α): Württemberg Bible Society: Stuttgart, 1968.

Gaisford, T., *Etymologicum magnum* (12^{ος} μ.Χ. αἰών), Oxford: Oxford University Press, 1848 (repr. Amsterdam: Hakkert, 1967).

Latte, K., *Hesychii Alexandrini lexicon*, (τόμ. 1^{ος}), Munksgaard: Copenhagen, 1966.

Konstantinopulos, V.L. and **Lolos, A.C.**, *Ps.-Kallisthenes- Zwei mittelgriechische Prosa-Fassungen des Alexanderromans*, [Beiträge zur klassischen Philologie 141 & 150, Meisenheim am Glan: Hain, 1983].

Bethelot, M. (AVEC LA COLLABORATION DE **Ruelle, C.E**), *Collection des anciens alchimistes grecs* (τόμ. 2^{ος}): HOLLAND PRESS: LONDON, 1963.

Marchant, E.C., *Xenophontis opera omnia: Memorabilia* (τόμ. 2^{ος}): Clarendon Press: Oxford: έκδοσις 2^α 1971.

Gow, A.S.F., *Theocritus, Idyllia*, 2nd edn. Cambridge:

Cambridge University Press, 1965.

Rose, V., *Aristotelis: Fragmenta varia*: Leipzig: Stuttgart: 1967.

Richard, M., *Αλεξάνδρου μοναχοῦ λόγος εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ*, corpus Christianorum: Brepols: Turnhout, 1977.

Maas, P. , Trypanis, C.A., *Sancti Romani Melodi cantica: cantica dubia.* Berlin:
De Gruyter, 1970. (Hymn. 60-89)

Rahlf, A., *Septuaginta* (τόμ. 2^{ος}), *Psalmi:* Württembergische Bibelanstalt,
Stuttgart, 1971.

ΤΕΛΟΣ

odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr
odeiosibelius
www.odeiosibelius.gr

